

58. TORSTAINA 27. HUHTIKUUTA 2000

kello 18

Päiväjärjestys**Ilmoituksia****Lähetekeskustelu**

1)	Luomutuotannon lisääminen	1615
	Toimenpidealoite TPA 77/2000 vp (Anu Vehviläinen /kesk)	
2)	Laki kirjanpitolain muuttamisesta	1638
	Lakialoite LA 46/2000 vp (Klaus Bremer /r ym.)	
3)	Laki työehtosopimuslain 7 §:n muuttamisesta	1647
	Lakialoite LA 47/2000 vp (Pekka Kuosmanen /kok ym.)	
4)	Laki tuloverolain 89 §:n muuttamisesta	1656
	Lakialoite LA 48/2000 vp (Timo Seppälä /kok ym.)	
5)	Laki opintotukilain 7 b §:n väliaikaisesta muuttamisesta.....	1658
	Lakialoite LA 49/2000 vp (Ossi Korteniemi /kesk ym.)	

Mietintöjen pöydällepano

6)	Hallituksen esitys maakaasumarkkinaiksi	1661
	Hallituksen esitys HE 134/1999 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 8/2000 vp	
7)	Hallituksen esitys laeiksi palkkaturvalain 9 §:n ja siviilipalvelus-
lain muuttamisesta	1661
	Hallituksen esitys HE 19/2000 vp
Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan mietintö TyVM 3/2000 vp	

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Anttila.

Nimenuoto

Nimenuudossa merkitään täysistunnosta poissa oleviksi seuraavat edustajat:

Janina Andersson /vihr
 Ulla Anttila /vihr
 Maria Kaisa Aula /kesk
 Tuija Brax /vihr
 Merikukka Forsius /vihr
 Satu Hassi /vihr
 Klaus Hellberg /sd
 Esko Helle /vas
 Timo Ihamäki /kok
 Liisa Jaakonsaari /sd
 Gunnar Jansson /r
 Anneli Jäätteenmäki /kesk
 Ilkka Kanerva /kok
 Tanja Karpela /kesk
 Inkeri Kerola /kesk
 Mari Kiviniemi /kesk
 Paula Kokkonen /kok
 Juha Korkea-osa /kesk
 Valto Koski /sd
 Marjaana Koskinen /sd
 Irina Krohn /vihr
 Seppo Kääriäinen /kesk
 Seppo Lahtela /kesk
 Suvi Lindén /kok
 Paavo Lipponen /sd
 Hanna Markkula-Kivisilta /kok
 Kari Myllyniemi /kesk
 Raimo Mähönen /sd
 Pertti Mäki-Hakola /kok
 Sauli Niinistö /kok
 Håkan Nordman /r
 Lauri Oinonen /kesk
 Riitta Prusti /sd
 Osmo Puhakka /kesk
 Susanna Rahkonen /sd
 Aulis Ranta-Muotio /kesk
 Leena Rauhala /skl
 Pekka Ravi /kok
 Mirja Ryyänen /kesk
 Matti Saarinen /sd

Anni Sinnemäki /vihr
 Jouko Skinnari /sd
 Katja Syvärinen /vas
 Pentti Tiusanen /vas
 Irja Tulonen /kok
 Erkki Tuomioja /sd
 Raija Vahasalo /kok
 Marjatta Vehkaoja /sd
 Jaana Ylä-Mononen /kesk

Nimenuudon jälkeen ilmoittautuvat seuraavat edustajat:

Marjatta Vehkaoja /sd
 Juha Korkea-osa /kesk
 Aulis Ranta-Muotio /kesk

Eduskuntatyöhön liittyvissä tehtävissä olevat edustajat

Merkitään, että puhemiesneuvosto on käsitellyt seuraavat ilmoitukset poissaolosta täysistunnosta eduskuntatyöhön liittyvän tehtävän vuoksi:

27.4. edustajat
 Sauli Niinistö /kok
 Jouko Skinnari /sd
 27. ja 28.4. edustajat
 Tuija Brax /vihr
 Gunnar Jansson /r
 Ilkka Kanerva /kok
 Seppo Kanerva /kok
 Seppo Lahtela /kesk
 Kari Myllyniemi /kesk
 Raimo Mähönen /sd
 Lauri Oinonen /kesk
 Anni Sinnemäki /vihr
 27.4.—6.5. edustaja
 Mirja Ryyänen /kesk

Sairauspoissaolot

Merkitään, että puhemiesneuvosto on käsitellyt seuraavat ilmoitukset poissaolosta täysistunnosta sairauden vuoksi:

27.4. edustajat
 Tanja Karpela /kesk
 Marjaana Koskinen /sd

Poissaololuvat

Merkittään, että puhemiesneuvosto on myöntänyt seuraavat luvat poissaoloon täysistunnosta muun syyn vuoksi:

27.4. edustajat

Maria Kaisa Aula /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Juha Korkeaoja /kesk
Valto Koski /sd
Esko Kurvinen /kok
Hanna Markkula-Kivisilta /kok
Pertti Mäki-Hakola /kok
Osmo Puhakka /kesk
Aulis Ranta-Muotio /kesk
Pekka Ravi /kok
Irja Tulonen /kok
Raija Vahasalo /kok
Marjatta Vehkaoja /sd

27. ja 28.4. edustajat

Liisa Jaakonsaari /sd
Matti Saarinen /sd
Jaana Ylä-Mononen /kesk

Valtioneuvoston jäsenten sidonnaisuudet

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että tänään päivätyllä valtioneuvoston kirjelmällä (VN 3/2000 vp) on eduskunnalle saapunut perustuslain 63 §:n 2 momentissa tarkoitettu, valtioneuvoston jäseneksi ja ministeriksi nimitetyn Osmo Soininvaaran selvitys sidonnaisuuksistaan.

PÄIVÄJÄRJESTYKSEN ASIAT:

1) Luomutuotannon lisääminen

Lähetekeskustelu

Toimenpidealoite TPA 77/2000 vp (Anu Vehviläinen /kesk)

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

Keskustelu:

¹ Anu Vehviläinen /kesk: Arvoisa puhemies! Luonnonmukainen ... (Hälinää)

Ensimmäinen varapuhemies: Arvoisat kansanedustajat! On aivan liian paljon hälinää. Pyydän, että ystävällisesti käytte keskustelut salin ulkopuolella. Ed. Vehviläisellä on puheenvuoro, ja todella toivon, että tämä on viimeinen kerta kun joudun puuttumaan hälinään tänä iltana.

Puhuja: Luonnonmukainen tuotanto eli luomu ei ole tänään enää onneksi vähättelyn aihe, vaan siihen suhtaudutaan vakavasti nähden luomutuotannon käyttämättömät mahdollisuudet. Suhtautumisen muuttuminen luomuun näkyy parhaiten tuotannon lisäyksenä. Luomutiloja on nykyään 5 200 kappaletta. Luomulla tai siirtymävaiheessa luomuun on noin 6 prosenttia viljellystä peltoalastamme.

Luomu on huomattavasti yleisempää kasvinviljelyssä kuin kotieläintuotannossa. Osaltaan tähän on ollut syynä, että kasvinviljelyyn on voinut saada ja saa edelleenkin tukea, mutta kotieläintuotantoon ei tukea saa. Myös hallinnollisesti luomun asema kotieläintuotannossa on ollut vaikea.

Luomutuotannon yksi suuri ongelma on luomuelintarvikkeiden jatkojalostuksen vähäisyys. Luomuviljan myyminen ulkomaille tuntuu järjetömälle, kun voisimme jalostaa tuotteita Suomessa myös pidemmälle ja saada näin paremman tuoton tuotteillemme. Ongelmana on myös luomutuotteiden markkinointi, joka on vielä lapsen kengissä.

Keskusliikkeiden valikoimista löytyy nykyään yli sata luomutuotetta. Yksittäisissä kauppoissa luomutuotteita voi olla muutamasta tuotteesta jopa satoihin tuotteisiin. Laajin valikoima löytyy muun muassa jauhoista, ruokaleivistä ja hiutaleista. Sen sijaan valikoimat ovat puutteelliset erityisesti lihan osalta. Myöskään maidon jatkojalosteita, kuten juustoja ja jäätelöitä, ei luomusta löydy riittävästi.

Kuitenkin kuluttajatutkimusten mukaan suomalaisten halukkuus ostaa luomutuotteita on kasvussa. Peräti 75 prosenttia kuluttajista on kokeillut luomutuotteita ja 18 prosenttia kuluttajista käyttää luomutuotteita säännöllisesti. Yhä useampi kansalainen haluaisi myös ostaa jalostettuja luomuelintarvikkeita. Jalostettujen luomutuot-

teiden maatalousperäisistä raaka-aineista on olta-va 95 prosenttia luomua. Kotieläintuotannosta saatavien raaka-aineiden, erityisesti lihan, niukuus onkin osaltaan estänyt näiden tuotteiden kehittämistä.

Luomutuotanto ja luomutuotteiden käyttäminen ei ole vain kansallinen kysymys. Suomalaisella luomulla olisi maailmalla, erityisesti Keski-Euroopassa, rajattomat markkinat. Muun muassa Itävallassa, Tanskassa, Englannissa ja Ranskassa luomuruokamarkkinat ovat kasvaneet kovalla vauhdilla, eikä tarjonta siellä vastaa kovaan kysyntään. Esimerkiksi Tanskassa elintarvikkeista jo 5 prosenttia on tuotettu luomulla, kun Suomessa puolestaan luomun osuus on vain prosentin luokkaa. Kuluttajien vaatimukset puhtaista elintarvikkeista synnyttävät jatkossa kuitenkin yhä enemmän kysyntää luomulle niin Euroopassa kuin meilläkin.

Suomen luomuvientiä on rajoittanut muun muassa raaka-aineiden rajallisuus, monimutkainen tarkastusjärjestelmä ja ennen kaikkea se, etteivät suuret elintarvikeyrityksemme ole aina-kaan toistaiseksi halunneet lähteä viemään luomua eurooppalaisille markkinoille. Kuitenkin lähes puolet Suomen luomutuotannosta viedään ulkomaille. Vienti on pitänyt luomun hintatasoa kohtuullisella tasolla, sillä meillä luomusta maksetaan vieläkin huomattavasti enemmän kuin muualla Euroopassa. Kotimaan markkinoiden ongelma on ollut, ettei Suomessa ole samanlaisia niin sanottuja luomubrändejä kuten esimerkiksi Tanskassa tai Itävallassa on.

Arvoisa puhemies! Reilu viikko sitten julkistettiin kansallinen luomuviljastrategia. Strategia-työryhmän vision mukaan vuoteen 2006 mennessä joka kymmenennen viljatuotteen tulisi olla luomua. Työryhmä kiinnitti työssään huomiota erityisesti luomuviljaketjun toimivuuteen, laatu- ja ympäristöasioihin, osaamiseen ja kansainvälistymiseen.

Nyt maa- ja metsätalousministeriössä ollaan jatkamassa luomutyötä asettamalla aivan lähipäivinä työryhmä tekemään kansallista luomustrategiaa. Tähän sanon, että vihdoinkin, jo oli aikakin. Ennakkotietojen mukaan työryhmälle ollaan antamassa aikaa vain tämän vuoden loppuun. Itse pidän tavoiteltua aikataulua sangen tiukkana, mikäli halutaan tehdä kokonaisvaltainen strategia, jossa otetaan huomioon luomun eriluottuvuudet aina tuottajista jatkojalostajiin, välitysketjuihin, markkinoihin ja kuluttajiin.

Joka tapauksessa kansallisen luomustrategian laatiminen on mitä tärkeintä. Tärkeää on myös, että strategian laadintaan otetaan mukaan koko se asiantuntemus, mitä meillä kansallisesti luomusta löytyy. Olennaista myös on, että strategiasta ei tule vain poliittis-hallinnollista ylätason tavoitekokoa, vaan että siihen tulee realismia myös maakuntien tietämyksen ja tuntemuksen kautta. Todettakoon, että useimmissa maakunnissa on jo nyt asetettu luomutavoitteet. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Etelä-Savon maakuntien tavoitteena on, että vuoteen 2000 mennessä luomulla olisi peltopinta-alasta 20—25 prosenttia.

Luomustrategiaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti niihin kohtiin, jotka ovat tällä hetkellä luomun tuottaja—kuluttaja-ketjussa heikoimmilla. Erityistä panostusta ja strategiaa tarvitaan nyt muun muassa kotieläintuotannon kehittämiseen sekä luomuelintarvikkeiden jatkojalostamisen lisäämiseen.

Myös kasvinviljelypuolella on parannettavaa. Kiireellisin toimenpide on peruuttaa luomutukien leikkaus. Viljelijän näkökulmasta kannattavuus on heikko, sillä siirtymäajan tuki on pudotettu 1 000 markasta hehtaari 875 markkaan uusille viiden vuoden sopimuksille. Jo vakiintuneille viljelijöille tuki on pudotettu 610 markkaan, ja kun siitä vähennetään pakollinen 60 markan tarkastusmaksu, tuki jää vain 550 markkaan hehtaari. Tuen pudottaminen on sekä taloudellinen että poliittinen kysymys. Tuen alentaminen on usein mielletty signaaliksi, joka kuvastaa valtiovallan yleisempääkin kielteisyyttä suhtautumista luomuun. Tällaista merkkiä, signaalia, ei nyt luomuviljelijöille tai luomuun siirtymistä suunnitteleville tulisi antaa.

Myös luomutuotteiden markkinoinnissa ja ketjussa niin kotimaassa kuin ulkomaillekin on suuria puutteita. Kansallisen luomustrategian tulee etsiä keinoja markkinoinnin tehostamiseksi. Strategiaa laadittaessa tulee kiinnittää huomiota myös luonnonvara-alan luomukoulutukseen. Luomuneuvojen mukaan useilla viljelijöillä on todellisia tiedollisia puutteita luomutuotannon mahdollisuuksista ja myös vaatimuksista. Vain hyvän koulutuksen kautta voidaan taata korkealaatuiset luomutuotteet kuluttajille.

Arvoisa puhemies! Keskustelussa olevan toimenpideoitteeni vaatimus on, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin luomutuotannon lisäämiseksi etenkin kotieläintuotannossa ja elintarvikkei-

den jatkojalostuksessa. Toivon, että tämä toimenpidealoite vauhdittaa hallituksen toimia luomutuotannon edistämiseksi. Kansallisen strategian laatiminen on avain tällä tiellä, mutta luomuystävällisyyttään hallitus voi osoittaa myös monilla muilla tavoin, muun muassa osoittamalla riittävät määrärahat luomun edistämiseen.

² **Eero Lämsä /kesk:** Arvoisa puhemies! On hyvä ja ajankohtaista ja tärkeääkin, että maa- ja metsätalousministeriö asettaa työryhmän, jonka tehtävänä on laatia suunnitelma luonnonmukaiselle tuotannolle eli laatia kansallinen luomustrategia. Ed. Vehviläisen toimenpidealoite voikin olla ikään kuin lähetekeskustelu asetettavalle strategiatyöryhmälle. Toivottavasti strategiatyöryhmä sitten perehtyy edustajien puheisiin ja niihin toiveisiin, mitä tässä salikeskustelussa esitettiin.

Luomutuotanto on jo niin laajaa ja monisäikeistä, että se todella tarvitsee yhteisen toimintamallin. Luomutuotannolle on asetettava kansalliset tavoitteet. Lähtökohtaisesti luomutuotannolla on samanlaiset menestymisen mahdollisuudet Suomessa kuin maataloustuotannolla yleensä. Luomutuotanto on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa ollen nyt noin 6 prosenttia peltoalasta.

Luomutuotannon jatkuminen ja laajentuminen edellyttävät Suomessa perinteisen tuotannon tuen lisäksi niin sanottua luomutukea myös jatkossa. Vaikka kuluttajahinnat ovat tavanomaisesti tuotettujen tuotteiden hintoja jonkin verran korkeammat, se ei kuitenkaan riitä tuomaan kannattavuutta yksin luomutuotannolle, vaan niin sanottu luomutuki on erittäin tärkeä myös jatkossa.

Luomutuotantotiloilla koetaan kyllä ongelmaksi se, että tukitasoa on alkuperäisestä tasostaan alennettu. Se koetaan epäoikeudenmukaisena, kun markkinoilta sitä osuutta ei kuitenkaan ole pystytty saamaan. Tämä heikentää tietenkin kannattavuutta ja luo epävarmuutta tuotannon jatkuvuudelle.

Toimenpideoitteessa ehdotetaan, että hallitus ryhtyisi toimenpiteisiin luomutuotannon lisäämiseksi etenkin kotieläintuotannossa ja elintarvikkeiden jatkojalostuksessa. Esimerkiksi luomuleipäviljan tuottaminen ja sen jalostaminen leiväksi ei ole kovinkaan monimutkainen prosessi eikä vaadi jalostuksessa kovinkaan paljon eri-

tyistoimia verrattuna normaaleihin tuotteisiin, mutta luomukotieläintuotanto ja tuotteiden jalostaminen esimerkiksi tilatasolla vaatiikin jo erittäin paljon muutoksia perinteiseen tuotantoon verrattuna. Yksi merkittävimpiä tässä on luomueläinasetus, joka on valitettavasti kansallisella päätöksillä saatettu kireämmäksi kuin EU:n säännökset ovat. On muistettava, että olemme ja toimimme kuitenkin samoilla yhteisillä EU:n markkinoilla.

Strategiatyöryhmän olisi pohdittava, voidaanko lainsäädännöllisin ja muin toimenpitein valtion taholta edistää luomutuotteiden markkinointia kotimaassa ja viennissä. Erittäin tärkeää olisi selvittää, millä keinoin voidaan edistää koko luomutuotantoketjun, pellolta kuluttajan pöytään, toimivuutta. Esimerkiksi kaupan rooli ja käyttäytyminen markkinoinnissa on erittäin merkittävä tekijä.

Luomutuotanto ja -jalostus ei ole niin sanottua bulkkia vaan erikoisosaamista. Luomukotieläintuotteiden jalostus voisikin olla enemmän pienimuotoista jalostustoimintaa kuin perinteisen tuotannon jalostus. Työryhmän olisikin hyvä selvittää, mitä erityistukia ja avustustoimenpiteitä pienimuotoisen luomujalostuksen kehittämiseksi tarvitaan. Työryhmän tulisi arvioida myös maatilojen yhteistoiminnan kehittäminen ja edistäminen jalostuksessa ja tuotannossa.

Arvoisa puhemies! Tärkeintä on, että koko ketju saadaan toimimaan, niin että tuotteiden lisäarvo saadaan menemään mahdollisimman hyvin alkutuottajalle. Muuten luomutuotannon kannattavuudelta on pohja pois. Vaikka erityistukea luomutuotannossa tarvitaan, se ei kuitenkaan takaa kannattavuutta. Luomutuotannon voi turvata vain tuotannon ja markkinoiden toimivuus.

³ **Katri Komi /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! "Kangistuvaa / tietä pitkin / kuljen illassa / suurten peltojen halki. / Ojista / on alkanut nopeasti kasvaa hämärä. / Minä uppoudun kuvitelmiin. Ajattelen, / että millainen olisi / eheä ja oikeudenmukainen maailma. / Tähti tähdeltä / alaston koivikko / alkaa kukkia."

Caj Westerbergin runon jälkeen voi kysyä: Eheä ja oikeudenmukainen maailma — tarkoitaako tämä sitä, että kestävästä kehityksestä ja ympäristöystävällisistä elintarvikkeista puhuttaessa myös luomun on oltava oikea vaihtoehto niin kuluttajalla kuin tuottajallakin valita?

Arvoisa rouva puhemies! Eurooppalaisilla on perinteisesti korkeat laatuvaatimukset syömälleen ruoalle. Eläinperäisten maataloustuotteiden kuluttaja edellyttää käyttämiltään tuotteilta paitsi turvallisuutta ja hygieenisyyttä, myös ravitsevuutta, tuoreutta ja silmin nähtävää laatua. Kehitys on kuitenkin kulkemassa sekä Suomessa että Keski-Euroopassa siihen suuntaan, että kuluttajat ovat yhä kiinnostuneempia tietämään, kuinka heidän ruoaksi käyttämänsä elintarvikkeet on tuotettu.

Luomun suurin myyntivaltti on kaupallisten tutkimusten mukaan sen antama myönteinen kuva. Kotimaiset kuluttajat arvostavat luomun puhtautta ja terveyttä, jotka liitetään sen puhtaaseen viljelytapaan. Lisää tietotusta voisi olla liittyen luomukarjatuotannon eettisiin periaatteisiin, joilla saadaan lihatuotteisiin niin sanottua eettistä lisäarvoa. Eläinten elinolosuhteiden lajinmukaisuus, oikea ja puhdas ravinto ja eettisesti hyväksyttävät jalostusperiaatteet ovat tämän päivän kuluttajalle ostopäätökseen vaikuttavaa tietoa.

MTTL:n tutkimusten mukaan tavallinen maito-, naudanliha- ja viljatila kannattaisi suhteellisesti verrattuna yhtä hyvin, jos se siirtyisi luomuun. Nautakarjatilojen kannattavuus on kuitenkin pohjoisesta sijainnistamme johtuen kaikkein paras. Apilan ja muiden nurmipalkokasvien viljely sopii näiden tilojen viljelykiertoon parhaiten. Suurimmat taloudelliset esteet luomuun siirtymisessä ovat tiloilla, joiden tulot ovat kiinni huippusadoista ja/tai huipputuotoksista ja joiden kotieläinten määrä on suhteessa peltoalaan suuri.

Arvoisa rouva puhemies! Luomueläintuotannolle ollaan asettamassa uudet EU-asetusten mukaiset ohjeet. Suurimmat erot uudessa asetuksessa verrattuna tavanomaiseen karjankasvatukseen ovat vaatimus eläinten luomualkuperästä ja 90-prosenttisesta luomuruokinnasta. Eläinten laidunnus ja pääsy ulkotarhaan ovat perusoletuksia. Naudoilla, lampaille ja vuohilla saa väkirehun osuus olla enintään 40 prosenttia päivittäisestä annoksesta. Sioilla ja siipikarjalla luomurehun vaatimus on 80 prosenttia.

Kuten ed. Vehviläinen edellä totesi, jalostetun luomutuotteen maatalousperäisistä raaka-aineista on peräti 95 prosenttia oltava luomua, eikä keinotekoisia väri- tai makeutusaineita saa käyttää. Geenimuunneltujen organismien tai sellaisista johdettujen aineiden käyttö on kiellettyä.

Luomulihaksi kasvatettavat eläimet on kasvatettava rajallisesti tarjolla olevista luomukarjois-

ta, mikä rajoittaa luomulihan saantia toistaiseksi. Vasikoille on tarjottava luonnollista maitoa vähintään kolme kuukautta. Tämä saattaa aiheuttaa tilan puutetta joissain navetoissa varsinkin sonnivasikoiden kohdalla. Vasikoitahan ei ole kuitenkaan pakko pitää syntymätilalla kolmea kuukautta, joten riskinä onkin nyt se, että vähät luomuväsiikat päätyvät tavanomaiseen lihantuotantoon.

Luomulihatuotannon toimivuuden turvaamiseksi olisikin tehtävä tiivistä ja tehokasta yhteistyötä sekä saatava yhteistä näkemystä maito- ja lihatilojen välillä. Luomueläinten sairaudet hoidetaan pääsääntöisesti tavanomaisilla lääkkeillä, mutta kaksinkertaisilla varoajoilla pyritään varmistamaan lihan lääkeainejäämättömyys. Ongelma on kuitenkin ilmennyt luomutuotannon laadullisessa puolessa, sillä lihantuotanto on ollut yllättäen aika epätasaista laadultaan. Saattaa jopa olla, että nykyinen eläinainainen on liian pitkälle jalostettua eikä kestä siirtymistä lisäravinteettomaan ravintoon.

Arvoisa rouva puhemies! Luomun kuluttajahinta ei vielä ehkä ole kohdallaan. Markkinoita olisi varmasti, jos luomutuotteet eivät maksaisi selvästi tavanomaisia enemmän ja jos niiden valikoimia, näkyvyyttä ja mainontaa parannettaisiin. Tuotteista etenkin luomulihalle olisi enemmän kysyntää. Toisaalta pitää muistaa, että halpa hinta ei voi eikä saa olla ruoan ensisijainen kriteeri. Hintojen polkeminen nimittäin pakottaa viljelijöitä käyttämään halvempia rehuja ja muita tuotannon jippoja, joilla on suora vaikutus laatuun.

Luomun laatukehitys pitää ottaa selvemmin koko tuottajaketjun asiaksi viljelijältä kuluttajalle asti. Teollisuus ja kauppa aikovatkin omalta osaltaan lisätä tulevaisuudessa luomuvälikoimia. Viljelijöiden innokkuus lisätä luomutuotantoa on sen sijaan laskussa äskeisten kyselyiden mukaan. Tällä hetkellä vähittäismyyjien luomuvälikoima on puutteellinen. Esimerkiksi luomuleivonnaisia, hilloja ja mehuja ei kaupoista saa, vaikka metsien luomukeruualueiksi sertifioitujen metsäalueet ovat Suomessa laajenneet. Kaupan hyllyiltä puuttuvat myös luomulihajalosteet, -pakasteet ja -valmisruoat. Etenkin rasvattoman luomumaidon puuttuminen markkinoilta on ihmetyttänyt monia. Esimerkiksi Yhdysvalloista saa luomuruokaa valmiina aterioina ja valikoimat kattavat myös kaikki normaalit elintarvikkeet.

Nykyinen luomutuotannon tilanne ei ole todellisuudessa niin hyvä kuin miltä se tilastollisesti vaikuttaa. Sopimustuotanto voisi taata teollisuudelle riittävästi raaka-aineita. Tällainen järjestely saattaisi rohkaista myös viljelijöitä siirtymään luomutuotantoon. Luomun kehittämisessä on innovaatioilla todella runsaasti tilaa.

Arvoisa rouva puhemies! Myös markkinoiden toimivuus tulee ottaa huomioon luomun menestykseen vahvasti vaikuttavana seikkana. Luomutuotteista ei saa tulla hintoja laskevaa ylitarjontaa, vaan markkinoilla olevien tuotteiden tulee muodostaa hallittu kokonaisuus, jotta luomun kannattavuus pysyy hyvänä. Luomutuotannon vakiinnuttaminen edellyttää toimivaa neuvontaverkostoa, jotta perusosaamisen määrä ja käytännön elämän ongelmat saisivat ratkaisunsa. Muuttuva ohjeistus ja EU:n tarkentuva lainsäädäntö asettavat raamit luomutuotannolle, ja lopullisesti voimaan astuessaan ne yhtenäistävät luomun säännöstöjä EU:n alueella helpottaen mahdollisesti myös vientikauppaa. Ongelmana ovat kuitenkin joissain maissa olevat voimakkaat luomubrändit, joilla sitten rahastetaan vientimarkkinoille yrittävää.

Arvoisa rouva puhemies! Etelä-Savon maakuntaliitto julkaisi oman luomustrategiansa loka-kuussa 1998. Suurin osa siinä esitetyistä tavoitteista on sovellettavissa muun Suomen luomutuotantoon. Varsinkin yksilöidyt, erilliset tavoitteet jokaiselle toimintalohekolle vahvistavat koko tuotantoketjua. Raaka-ainetuotannolla, jalostuksella ja kulutuksella, osaamisella sekä fyysisellä ja henkisellä ympäristöllä on omat määritellyt tavoitteensa. Huomiota täytyykin kiinnittää tuotannon ja tuotantoympäristön heikkouksiin, jotta toimiva verkosto saadaan aikaan. Koulutus ja neuvonta, yritysten tukeminen, avaintuotantoketjujen luominen ja kuluttajien ympäristökasvatusta pitää ottaa huomioon alusta pitäen.

Etelä-Savossa kolmen vuoden ajan käynnissä ollut luomuhanke on hyvä esimerkki onnistuneesta luomun edistämishankkeesta. Se poiki neljä uutta yritystä ja parikymmentä uutta tuotetta, jotka saatetaan vähittäiskauppoihin asti. Uusien tuotteiden kehittämiseen keskittynyt hanke pyrki saamaan markkinoille sieltä puuttuvia luomutuotteita, kuten esimerkiksi pakastettua luomujauhelihamassaa. Projektissa olivat mukana alueen kunnat, Etelä-Savon te-keskus ja Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, ja rahaa tuli esimerkiksi Emotrin kautta.

Luomutuotteiden jatkojalostusta tulee toki jatkuvasti kehittää myös Etelä-Savossa, jotta alueen viljelijöille jäisi yhä enemmän rahaa käteenkäsiin. Hyviä kokemuksia ovat myös luomuvihannes- ja marjaprojektit, joissa MTT, maaseutokeskus ja Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus etsivät 20 jo toimivaa tilaa, jotka olivat halukkaita siirtymään luomuun. Edellä mainitut tahot auttoivat tiloja siirtymävaiheen ylitse, ja nyt osa tiloista suunnittelee jo jatkojalostustakin suoramyynnin oheen.

Näin ollen tutkimusta ja koulutusta ei saa unohtaa luomua kehitettäessä. On tärkeätä, että jatkossa löytyy resursseja muun muassa sianlihan ja siipikarjan luomututkimuksen ja jalostuksen kehittämiseen. Myös yliopistotasolla tulee olla mahdollisuuksia opiskella agroekologiaa enemmän kuin approbaturin verran, jos asiantuntijoita halutaan. Uusi aluevaltaus on tulevaisuudessa sitten luomueläinlääkäri.

Arvoisa rouva puhemies! Edellä mainitsemani lähtökohdat huomioon ottaen toimenpidealoite on tarpeellinen koskien nimenomaan kotieläintuotannon ja jatkojalostuksen edistämistä kaikkien toimijoiden voimin. Valtiovallankin tahto ilmennee tulevassa luomustrategiassa, mutta sen pitää näkyä myös yliopistojen perusrahoituksessa ja tutkimukseen, aikuiskoulutukseen ja neuvontaan osoitetuissa resursseissa.

4 Pertti Hemmilä /kok: Arvoisa puhemies! On hyvä, että ed. Vehviläinen on kiinnittänyt tähän asiaan huomiota. Kannatan lämpimästi tätä toimenpidealoitetta. Toivottavasti se johtaa myöskin niihin tuloksiin, mihin keskustelussa tänä iltana varmasti kiinnitetään huomiota.

Kansallinen luomustrategia, joka todella nyt on tällä hetkellä kehitteillä, on tarpeellinen, jotta me voisimme tulevaisuudessa turvata ensinnäkin luomutuotannon ja sitten täyttää ne aukot, mitä koko pellolla pöytään -ketjuun tällä hetkellä liittyy. On nimittäin Suomessa aika omiutusta verrattuna muihin EU-maihin se, että Suomessa kuluttajat ovat hyvin kiinnostuneita luomusta, luomuelintarvikkeista, mutta sen sijaan luomuketjun välissä eli pellon ja kuluttajan välissä olevat tahot eivät niinkään ole asiasta kiinnostuneita. Tähän pitäisi erityisesti, kun luomustrategiaa lähdetään kehittämään, kiinnittää huomiota.

Se, miksi alkupäässä tuottajataholla on ongelmia, johtuu myöskin EU-säädöksistä. Esimerkiksi ympäristöehdot luomutuotannon osalta tulevat

nimenomaan kotieläintaloudessa kiristymään huomattavasti.

Ed. Vehviläinen on kiinnittänyt huomiota erityisesti kotieläintalouteen ja sen kehittämiseen. Minä kyllä toteaisin, että kotieläintuotanto ja sen lisääminen edellyttää myös kotimaista rehutuantoa. Myöskin kuluttajien nälkä kotimaisen luomuleivän saamiseen varmasti tulevaisuudessa sen kun lisääntyy. Näin ollen kannatan tätä ehdotusta, mutta sillä varauksella, ettei pellon tuotantoa unohdeta.

⁵ **Lauri Kähkönen /sd:** Arvoisa puhemies! Maatalouden tuottajahintojen aleneva kehitys on omalta osaltaan varmasti vaikuttanut siihen, että luonnonmukaisesti viljeltyjen elintarvikkeiden tarjonta on lisääntynyt. Kuten täällä on todettu, luomuala maassamme on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa ja luomutuotannon menestymismahdollisuudet ovat maassamme samanlaiset kuin maataloustuotannon mahdollisuudet yleensäkin. Luomun tuotantomenetelmille ja eläinten hyvinvoinnille asetettavat erityisvaatimukset aiheuttavat tietenkin lisäkustannuksia, mutta toisaalta viljelijän ostopanokset ovat pienempiä kuin tavanomaisessa tuotannossa, koska esimerkiksi väkilannoitteita ja torjunta-aineita ei käytetä. Kuluttajat ovat erittäin kiinnostuneita luomuelintarvikkeista, ja niiden kysyntä ylittää jatkuvasti tarjonnan ja kasvaa koko ajan. Ennen kaikkea toivoisin tietenkin kotimaisten luomutuotteiden kysynnän entisestään kasvavan, sillä kyseessä olevan tuotannon valvonta on maassamme kattavaa. Jos ja kun kysyntä lisääntyy, myös luomutuotanto lisääntynee maassamme.

Täällä on monessa puheenvuorossa myös tyydytyksellä todettu, että maa- ja metsätalousministeriössä laaditaan luomutuotannolle oma erityinen strategia. Myös luomutuotteiden kehittelyyn on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Niin tuotannon kuin tuotteiden kehittämiseen on kohdennettava riittävä ulkopuolinen tuki ja resurssit. Luomutuotannon lisäämisestä ja tuotteiden valikoiman kasvattamisesta varmasti ollaan tässä salissa yhtä mieltä. Meillä on siihen yhteinen tahtotila.

⁶ **Nils-Anders Granvik /r:** Värderade fru talman! Riksdagsledamot Vehviläinens åtgärdsmotion är i grunden riktig och behöver ett principiellt stöd. Finlands jordbruk och dess framtid lig-

ger i våra rena livsmedel och i att vi kan ge vår livsmedelsproduktion en trovärdighet just genom matens renhet. Speciellt när vi granskar de skandaler som drabbat många EU-länders livsmedelsproduktion måste vi inse att jordbruket måste svara mot konsumenternas krav på trygga livsmedel.

Arvoisa puhemies! Ed. Vehviläisen toimenpidealoite on pohjimmiltaan oikea ja sitä pitää periaatteessa tukea. Suomen maatalouden tulevaisuus perustuu puhtaisiin elintarvikkeisiin ja siihen, että luomme uskottavuutta juuri ruoan puhtauden myötä. Varsinkin kun olemme seuranneet elintarvikeskandaaleita, jotka ovat iskenneet monien EU-maitten elintarviketuotantoon, meidän on todettava, että maatalouden on vastattava kuluttajien vaatimuksiin tuottamalla turvallisista elintarvikkeista.

Luomutuotanto on tapa taata ruoan puhtaus. Lisäksi se on eettisesti kestävä tuotantotapa. Huolimatta pyrkimyksistämme saada puhtaita elintarvikkeita emme saa unohtaa sitä tosiasiaa, että suomalainen maanviljelijä taistelee saadakseen yrityksensä taloudellisesti kannattavaksi. Emme saa unohtaa, että luomutuotanto on kalliimpi tapa tuottaa elintarvikkeita verrattuna tavanomaiseen tapaan.

Fru talman! För att bondens inkomstnivå skall kunna bibehållas finns det enligt mig två sätt att bevå densamma. Det ena sättet är att få ut ett mervärde från marknaden på ekoprodukten. Det förutsätter naturligtvis att konsumenten har beredskap att betala ett högre pris för den ekologiskt producerade maten. Här kommer osökt frågan att hur stor del av befolkningen har den beredskapen, då marknaden är öppen och varor strömmar in från alla väderstreck. Jag är tyvärr inte särskilt övertygad om att det stora flertalet ger mera för det renare alternativet, eftersom det inte syns på varan att den är bättre.

Rouva puhemies! Jotta maanviljelijän tulotaso voitaisiin pitää samana luomutuotteita tuotettaessa, siihen on mielestäni kaksi tapaa.

Yksi tapa on saada lisäarvoa eli korkeampi hinta luomutuotteista. Tämä edellyttää tietenkin, että kuluttajalla on valmius maksaa korkeampi hinta luomumenetelmin tuotetusta ruoasta. Täs-

sä juolahtaa eittämättä mieleen sellainen kysymys, kuinka isolla osalla väestöstä on se valmius, kun markkinat ovat avoimet ja tuotteita tulee kaikista suunnista. En ole erityisen vakuuttunut siitä, että enemmistö olisi valmis maksamaan enemmän puhtaammasta vaihtoehdosta, varsinkin kun tuotteesta ei näy, että se on laadukkaampi.

Toinen vaihtoehto pitää kannattavuutta yllä on, että luomutuotteiden tukitaso pidetään korkeampana. Näinhän asia toimii nykypäivänä. Pelkään pahoin, että luomutuottajia ei olisi erityisen monta ilman korotettuja tukia. Ei myöskään pidä unohtaa sitä, että maatalouden on jaettava yhteinen tukikakku. Jos luomutuotanto vie siitä suurimman osan, muille jää vähemmän. Se on tosiasia. Asia ei saa olla niin, että tuottaja laitetaan maksumieheksi kuluttajien vaatiessa luomutuotteita. Tosiasia on, että jos markkinat eivät maksa luomutuotteiden lisäarvosta tai kansallista tukea ei lisätä, tuottajat joutuvat maksamaan siitä, että kuluttajat saavat luomutuotteensa. Tämähän joutaa mahdottomaan tilanteeseen.

Olen mielelläni mukana kehittämässä luomutuotantoa. Alueella, jota minä edustan, olemme edelläkävijöitä, kun on kyse luomutuotannosta, erityisesti kotieläintuotannossa, jossa meillä on paremmin järjestetty markkinointi, kuin mihin aloitteen tekijä kirjelmässään viittaa. Kehityksen pitää kulkea siinä tahdissa, että markkinat ovat valmiit maksamaan laadusta ja eettisestä lisäarvosta.

Fru talman! Vi lantbruksansvariga i regeringspartierna har kommit överens med minister Hemilä om ett nationellt program för ekologisk odling, att ett sådant skall uppgöras. Jag utgår ifrån att de realiteter som ovan nämnts kommer att beaktas såväl i strategiprogrammet som vid behandlingen av den aktuella motionen.

Arvoisa rouva puhemies! Me, jotka vastaamme maatalouskysymyksistä hallituspuolueissa, olemme päässeet yhteisymmärrykseen ministeri Hemilän kanssa siitä, että luodaan valtakunnallinen ohjelma luomuelintarviketuotantoa varten. Lähdän siitä, että ne tosiasiat, jotka yllä olen maininnut, huomioidaan ohjelmassa. Niin ikään ne tulee huomioida vireillä olevan aloitteen käsitte-lyssä.

⁷ **Erkki Kanerva /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Vehviläinen on tarttunut paitsi elintarviketuotannon myös ihmisyyden kannalta tärkeään asiaan. Tarkastelen muutamalla ajatuksella ensin sitä.

Meillä on vielä jokin määrä viljelijöitä, jotka sodan jälkeen raivasivat osin yhteiskunnan tuella kylmään korpeen pienehköjä tiloja, joilla nyt ei ole muuta tulevaisuutta kuin tavalla tai toisella liittyä isompaan kokonaisuuteen tai erikoistua esimerkiksi aloitteessa esitetyllä tavalla. Meillä on jäljellä pieni joukko pienviljelijöitä, jotka eivät kuolleet siihen tuskaan, kun heidän elämäntyönsä kerralla mitätöitiin peltopaketeilla tai koivunistutuksilla. Näille sinnikkäille taistelijoille ja heidän tilalla pysytelleille jälkeläisilleen olemme kaiken tämän reistailun, tämän 50 vuotta jatkuneen soutamisen ja huopaamisen, jälkeen inhimillisesti velkaa sen tapaisen erikoistumisen, myötäelämisen, jota ed. Vehviläisen toimenpidealoite ymmärtääkseni tarkoittaa.

Tämän kapeahkon inhimillisen näkökulman lisäksi huomattavasti laajempi näköala on esitetty itse aloitteessa ja täällä jo tähän saakka käydyssä keskustelussa. On perusteltua olettaa, että kun tietoisuutemme ympäristöuhkista ja puhtaiden elintarvikkeiden terveydellisestä merkityksestä lisääntyy, myös kysyntä lisääntyy. Saman suuntaisesti vaikuttaa jo muutaman vuoden peräkkäin jatkunut ostokyvyn paraneminen. Olisi kohtalokasta, jos tähän tuotantosuuntaan soveltuvat tilat ennätetään ottaa muuhun käyttöön tai osaavat ihmiset ennättävät hakeutua muihin tehtäviin juuri nyt, kun on etsikkoaika.

Aloitteessa tarkoitettulla tavalla tuotettujen elintarvikkeiden jalostamisen lisääminen luo myös uusia elintarvikealan työpaikkoja. Nämä työpaikat syntyvät todennäköisesti juuri sinne, missä hallituksen oikean suuntaisista toimenpiteistä huolimatta työttömyys ei vielä ole ratkaisevasti helpottanut.

Kun luomumenetelmällä tuotettujen elintarvikkeiden kysynnän kasvu on ainakin johonkin mittaan saakka ilmeinen, olisi kohtalokasta, jos tuotantoa ja jalostusta ei kohtuullisen tuen ja myötäelämisen puuttuessa voida luoda kotimaahan kohentamaan samalla syrjäseutujen työllisyyttä. Ed. Vehviläisen toimenpidealoite ansaitsee pohdiskelun vähintäänkin siinä työryhmäs-

sä, johon ed. Granvik edellisessä puheenvuorossa viittasi.

—————

Ed. Vehkaoja merkitään läsnä olevaksi.

—————

⁸ **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Vehviläisen toimenpideoikeus on sinällään hyvä keskustelunavaus, ja me tarvitsemme tämän tyyppistä keskustelua suomalaisessa yhteiskunnassa. Tässä luomukeskustelussa ja luomussa ollaan palaamassa siihen aikaan, 50-luvulle, jolloin tekniikka oli semmoinen, että silloin ei käytetty väkilannoitteita. Sitten tuli se tehoviljely, ahneus ja Kemira. Kemira lienee suurin näistä, jotka kehittivät nämä lannoitteet, myrkyt, ja sen jälkeen luontaiset ajatukset hävisivätkin pois sieltä ja tuli näitä kaiken näköisiä syöpäläisiä, jotta kaurapellossa alkoi olla keltaista aikaa paljon, ja sitten piti taas ostaa myrkyä, kun luontaiset viholliset hävisivät sieltä. Sen takia nyt pikkuhiljaa ollaan tässä keskustelussa palaamassa siihen ajatteluun, jotta päästäisiin kestävä kehityksen uralle viljelytoiminnassa, joka tarkoittaa tietysti viljanviljelyä ja kotieläinkasvatusta.

Muistan edelliseltä eduskuntakaudelta, mitä ed. Aittoniemi aina totesi. Nyt hän ei puhu enää täältä puhujakorokkeelta käsin. Hän totesi, jotta syödään pikkurillin kokoisia perunoita ja kaikki menee konkurssiin sitten. Tämän tyyppistä ajattelua on aika paljon olemassa, mutta se johtuu siitä, jotta on unohdettu se kulttuuri, se, miten silloin entisen luomun aikaan kuitenkin pellot kasvoivat hyvin ja perunat olivat isoja ja siatkin olivat aika lihavia. Siitä huolimatta elettiin hyvin, mutta nyt tämä tehoviljely, tällainen kemikalisoituminen, teki sen, jotta nyt on menty tällaiseen aikaan, jotta ei enää mikään kelpaa, vaan kaikki tuodaan, ei se enää Hankkijan auto tuo, vaan mikä auto se tuokin sinne, Agrimarkeitin auto tuo isot apulantapussit sinne pellonlantaan. Siitä on tullut omat haittansa. Niin kuin totesin, luontaiset viholliset, jotka tuhosivat syöpäläiset, ovat hävinneet sieltä. Mutta sen sijaan on tullut se ongelma, että uskon, että osa näistä sairauksista, mitä ihmisillä on todettu, syöpää, tulee sen ihmisen ahneuden kautta, ei yksin suomalaisista elintarvikkeista, koska ne kuitenkin ovat suhteellisen puhtaita, mutta kaiken kaikkiaan

elintarvikkeista. Suomalaiset elintarvikkeet ovat yksi osa sitä, josta voidaan todeta, jotta meidän syöpätalastomme ovat kasvaneet. On vaikea sanoa, mikä on meidän osuus, mutta osa niistä joka tapauksessa herkempiin ihmisiin on ollut vaikuttamassa.

Sen takia minusta iso asia koko luomukeskustelussa olisi vaikuttaa siihen, millä tavalla tämän tyyppistä kestävä kehitystä voitaisiin viedä eteenpäin koko unionissa. Sehän tarkoittaa sitä, että meidän tukipolitiikkamme pitäisi muuttaa sen tyyppiseksi, jotta tuettaisiin tämän tyyppistä kehitystä koko EU:ssa laajemmin isommilla panoksilla ja sitä, mikä ei ole kestävä kehitystä, sitä tukea, totta kai, otettaisiin pois. Eikö meidän pitäisi sen tyyppiseen ihmisen terveystieteeseen kiinnittää huomiota ja siihen, millä tavalla luonto kestää paremmin pitkässä pelissä? Suomalaiset peltohan ovat vielä suhteellisen hyvässä kunnossa, mutta väitetään, että keskieuropalaiset pellot näiden väkilannoitteiden ja myrkyjen kautta ovat niin pahoin jo tuhottuja, jotta kohta ne eivät enää kasva, sillä koko ekologinen systeemi on hävinnyt. Se on semmoinen uhka. Jatkossa voi jopa olla sillä tavalla, jotta meille suomalaisille tulee kysyntää siinä mielessä, että on vähän edes onnistuttu varjelemaan ja suojelemaan omia peltomme ja maaperäämme.

Tässä on oltu huolissaan yleensä maaseudun kehittämisestä siinä suhteessa, millä tavalla maaseutu kestää elävänä ja miten suomalaiset elintarvikkeet pärjäävät jatkossa. Luomu on yksi ripaus siinä, mutta sen lisäksi on terveysvaikutteiset elintarvikkeet ja suomalaiset keksinnöt, patentit, siitä, jotta voidaan tällaisia pieniä lisäaineita laittaa, jotka ovat luonnonmukaisia, ja saadaan funktionaalisia, terveyttä edistäviä elintarvikkeita. Kun liitetään tämä lisäksi luomuviljaan, jalosteisiin, ovatpa ne lihajalosteita tai maitojalosteita, mitä hyvänsä, sen jälkeen meillä suomalaisilla on olemassa semmoinen vahvuus, jolla pärjäämme maailmanmarkkinoilla elintarvikepuolella. Tämä on yksi semmoinen, josta viime kaudella, kun puhujakorokkeelta kävin tästä puhumassa, jotkut sanoivat, että se on huuhaajuttu, mutta minä yhä uskon siihen ajatukseen, jotta yhdistämällä nämä molemmat eli luomu ja suomalaiset patentit, keksinnöt, terveysvaikutteisista tuotteista, joita ollaan parasta aikaa testaamassa klinisin kokein ja osa on jo testattukin, saadaan semmoisia uusia näkökulmia, jotta meidän kaikki peltomme, mitkä on istutettu koivulle,

voidaan ottaa viljelykäyttöön. Niille tulee jatkossa vielä käyttöä eikä tarvitse enää lisää istutusta yhtään.

Näillä saatesanoilla toivon, että ed. Vehviläisen aloite johtaa hyvään lopputulokseen ja on omalta osaltaan siivittämässä suomalaisen maaseudun ja elintarviketuotannon ja myös jalostuksen eteenpäinvientiä.

Ed. Korkeaoja merkitään länä olevaksi.

⁹ **Kyösti Karjula /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Esillä oleva toimenpideoite luomutuotannon lisäämisestä on perusteltu monellakin tavalla, mutta haluan puheenvuorossani puuttua muutamaan asiaan, jotka muodostunevat kriittiseksi tekijöiksi sen osalta, tuleeko luomutuotanto etenemään Suomessa lähivuosina ja lähitulevaisuudessa merkittäväällä tavalla vai ei.

Muun muassa ed. E. Lahtelan puheenvuorossa viitattiin siihen, millä tavalla on 50 vuotta perustettu, kun on siirrytty luomutuotantoon. Tähän haluan oikeastaan kaikkein vahvimmin puuttua, asiaan, joka minua on vuosien saatossa häirinyt kaikkein eniten ja ihan käytännön kokemustenkin kautta. Arvoisille kollegoillekin voin kertoa, että oma veljeni on yksi kaikkein pimplimpään toimeentulonsa perheelleen hankkineita luomutuottajia Suomessa. Vajaan 40 hehtaarin alueella hän on nyt kahdeksan vuotta, edessä yhdeksäs satokausi, toiminut luomutuottajana ja tätä kautta saanut seurata hyvin läheltä myös niitä käytännön ongelmia, mitkä liittyvät luomutuotantoon, mutta samalla myös mahdollisuuksia. Voi sanoa, että esimerkiksi perunan tuotannossa, kun tuotantoteknologia kehitetään riittävän pitkälle, luomusatotasot lähestyvät, voisiko sanoa, vielä kymmenkunta vuotta sitten olleita normaali viljelyn satotasoja, esimerkiksi viime kesänä jopa 35 tonnia hehtaarilta ruokaperunaa, mikä mielestäni kertoo sen ydinkysymyksen, jäämmekö me tämmöiseen tuohivirsukulttuurihenkiseen ajatteluun luomutuotannossa vai nostammeko me luonnonmukaisen teknologian yhdeksi huippuosaamisen alueeksi Suomessa.

Minusta tämä on peruskysymys. Sen vuoksi, arvoisa puhemies, sanon ihan omana näkemyksenäni, että nyt, kun hallitus on tarttunut tähän

kysymykseen — jo viime kaudella tulevaisuusvaliokunta edellytti yhdessä 28 ponnesta, että Suomeen luodaan luomustrategia — on aivan olennainen kysymys, jäädäänkö tämän luomuohjelman ja luomustrategian ympärillä perinteiseen tuotantokeskeiseen pallotteluun, jossa mietitään, montako hehtaaria viljellään sitä ja tätä vai viljelläänkö ollenkaan, vai noustaanko nyt luomaan sellaisia laatu- ja arvoketjuja, jotka pohjautuvat riittävän syvälliseen markkinoiden ymmärtämiseen, ja lähdetäänkin markkinoilta käsin enemmän samanaikaisesti lähestymään luomun kehittämistä, kun puhutaan tuotannon lisäämisestä.

On merkille pantavaa, että esimerkiksi tuotantoteknologian kehittämisessä tällä hetkellä edelläkävijöinä ovat käytännön viljelijät. Julkinen tutkimustoiminta on monessa suhteessa minusta vielä aivan liian kaukana siitä todellisuudesta ja niistä todellisuuden vaatimuksista, mihin tänä päivänä pitäisi vastata. Sen vuoksi toivon, että tämä hallituksen ohjelma löytää riittävän kokonaisvaltaisen otteen. Aivan keskeistä on se, että alkutuotannon lisäksi ohjelmaan saadaan muutamia merkittäviä elintarvikealan yrityksiä, jotka sitoutuvat laatu- ja arvoketjujen rakentamiseen, ja markkinanäkemyks viedään maan rajojen ulkopuolelle. Jos jäämme vain kotimarkkinoille luomutuotannon kanssa, voi sanoa jo yhtenä tuoteriikkinä perunan esimerkkinä siitä, että tällä hetkellä meillä on jo markkinoiden näkökulmasta tietyllä tavalla luomuperunassa ylituotantoa, ellemme vie myös jalostusastetta pitemmälle.

Arvoisa rouva puhemies! Näillä muutamilla ajatuksilla haluan omalta osaltani vauhdittaa tämän työn eteenpäinvientiä, mutta vielä kiteytän sen näkökulman, että koko katse pitää nostaa ihan uudelle tasolle, mikä mielestäni merkitsee sitä, että jos luomusta tulee suomalaisen elintarviketuotantoon merkittävä vaihtoehto, sen osaamisvaatimukset pitää nostaa jopa perinteistä teho viljelyä korkeammalle tasolle. Tämä kytkee myös markkinanäkökulman hyvin vahvasti tähän. Jos me tällä perusteellisuudella lähdemme luomaan luomusta suomalaisen elintarviketuotantoon merkittävää lisäarvoa, rohkenen yhtyä niihin edellä käytettyihin puheenvuoroihin, että tämä kansainvälinen muutos, joka on menossa, tulee koko ajan lisäämään markkinakysyntää aidoisti puhtaille, perustellusti puhtaille elintarvikkeille ja avaamaan myös jalostuksessa uusia mahdollisuuksia.

¹⁰ **Jari Leppä /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Täytyy myöskin itse kommentoida hiukan ed. Esa Lahtelan ajatusta siitä, että me olisimme tämän myötä palaamassa 50 vuotta taaksepäin. Näin ei suinkaan missään tapauksessa ole, ei myöskään elintarviketuotanto-alalla. Luomutuotannossakin vahvasti nojaututaan uuteen tutkimukseen, tuotekehitykseen ja tekniikkaan, jolla tätä puhdasta tuotantomuotoa edelleen harjoitetaan.

Meillä on luomussa kaikki edellytykset menestystarinaksi. Se ei ole yksin elintarvikkeita vaan myös luonnon monimuotoisuuden ylläpitämistä, ympäristön huomioon ottamista kestäväällä tavalla. Kaikkeen tähän vielä yhdistetään yritystoiminta, aluetalous ja työllisyyden näkökulmat. Kaikki tämä lähtee meidän suomalaisten omista vahvuuksista, puhtaasta, monimuotoisesta ympäristöstämme, pelloistamme, metsistämme ja järvistämme. Tälle kaikelle on myöskin kysyntää maamme rajojen ulkopuolella, kansainvälisillä markkinoilla, ja tähän kysyntään meidän suomalaisten tulee vastata. Meillä on siihen aivan ainutlaatuiset edellytykset oman luontomme, oman talvemme, oman puhtautemme myötä.

Olen aina ihaillut meidän suomalaisten rohkeutta, innovatiivisuutta, markkinointiponnisteluja ja erittäin hyviä tuloksia elektroniikan, telekommunikaation ja tietotekniikan alueella. Tämä kaikki on saatu aikaan yhteisillä ponnistuksilla ja yhteisellä päämäärän asettamisella. Siihen on myöskin satsattu voimakkaasti ja se kaikki on tuottanut tulosta. Miten tämä äskeinen asia liittyy luomutuotantoon? Halusin tällä vaan osoittaa sen, että meillä on kaikki mahdollisuudet menestykseen, jos vain niin yhteisesti päätämme ja myöskin siihen sitoudumme. Menestys vaatii erittäin paljon panostusta luomun osalta alkutuotantoon, tuotteistamiseen, jalostukseen, kauppaan, koulutukseen ja tutkimukseen. Kaikki tämä on osaamisesta, innovatiivisuudesta ja ennakkoluulottomuudesta kiinni.

Otan esimerkin meidän rajojemme ulkopuolelta, Ranskasta. Ranskassa on valmisteilla elintarvikealalle uusi strategia, joka lähtee kahdesta päätavoitteesta: ruokaa ei dumpata markkinoille eli ei kilpailla keskenään toisiamme hengiltä; toiseksi elintarvikeketjun jokaisen lenkin on saatava jalostuksesta taloudellista tulosta. Tämän kaiken takana on yhteinen päätös ja sitoutuminen. Jos me emme Suomessa saa vastaavaa aikaan, meiltä tulevat entisestään vähenemään niin alku-

tuotannon kuin jalostuksenkin työpaikat. Siinä samassa tulee katoamaan myöskin merkittävä osa meidän kulttuuriamme.

Rouva puhemies! Jos niin haluamme, meillä on mahdollisuus luoda luomunokia eli menestyvä, kiinnostava, haluttava ja myös vientiin vahvasti suuntautuva tuotantomuoto ja sille edellytykset tulevaisuuden elintarvikemarkkinoilla. Mutta tähän kaikkeen tarvitaan myös riittävät kansalliset tuet ja muutkin toimintaedellytykset, jotta alkutuotannon kannattavuus myöskin voidaan turvata ja saamme tälle alalle nuoria lähtemään mukaan.

Me tarvitsemme laajan yhteisymmärryksen maaseudun säilyttämisestä, me tarvitsemme laajan yhteisymmärryksen luomustrategian luomiseksi. Toivonkin, että tämä ed. Vehviläisen aivan erinomainen toimenpideoite sitä myöskin vauhdittaa.

¹¹ **Kari Rajamäki /sd:** Arvoisa puhemies! Kun tarkastellaan luonnonmukaista tuotantoa, ehkä yleisesti kannattaa laittaa se siihen viitekehyyseen, missä Suomen ja Euroopan unionin maatalous on laajemmin ja minkälaisia vaikutuksia on ja mitä pitäisi analysoida myöskin ajateltaessa luomutuotannon mahdollisuuksia niin aluetalouksille kuin työllisyydelle. Ennen kaikkea nyt tietysti, on kyse tavanomaisesta tai luomulihas-ta, yleisesti luottamus elintarvikkeisiin, niiden turvallisuuteen, on yksi kysymys, joka on nyt aiheellisesti noussut voimakkaasti esille. Tältä osin on tietysti selkeästi voitu havaita EU:n suuruuden maatalous. Pahimpina esimerkkeinä Hollannin ja Belgian maatalous on päädytty odotettuun lopputulokseen: Liian suuret tuotantoyksiköt ympäristön sietokykyyn ja laadullisesti korkeatasoisen tuotannon mahdollisuuksiin nähden ovat aikaansaaneet vakavaa luottamuksen menetystä eurooppalaiseen maatalouteen, puhumattakaan tietysti edelleen riehuvasta bse-ongelmasta, joka lisää tietysti entisestään epäluottamusta elintarvikkeiden terveellisyyteen.

Voin todeta, että yleensäkin ei Euroopalla todella ole varaa lisäskandaaleihin, dioksiinim. tapauksiin, ja tässä suhteessa esimerkiksi huumantibioottien käyttö eläinten hoitoon, hygieni- ja turvallisuuskysymykset olisi pitänyt nostaa paljon aikaisemmin jo keskeisesti esille, kuten omalta taholtani olen jo monta vuotta maaja metsätalousvaliokunnassa myöskin esittänyt.

Toki oman eurooppalaisen navetan kunnostamisessakin on vielä työtä, mutta eurooppalaista perhemaataloutta ei missään nimessä saa luhistaa antamalla periksi maailmankaupan Wto-neuvottelussa geenimuunneltujen tuotteiden ja hormonilihan vapaalle vyöryttämiselle Eurooppaan.

Nämä eivät ole pieniä kysymyksiä nimenomaan maassamme, jonka harva aluerakenne ja tuotantoedellytykset ovat keskeisesti työvaltaisen kotieläintuotannon toimintaedellytyksistä kiinni. Taloudellisetkään tuet eivät riitä, jos toimintamme korkeaa tasoa ja laatua heikennetään esimerkiksi epävarmuudella lihan alkuperästä ja laadusta.

Tässä suhteessa on tietysti näin, että EU tarvitsee yhteisön elintarviketuotannon terveellisyyttä ja laatua koskevan valvonta- ja seurantajärjestelmän. Kuitenkin on pidettävä huoli, että minkäänlaista syntipukkivirastoa sinne ei synny, vaan että nimenomaan myös kansallisesti ja muutoin ihan alkuperä- ja muulla valvonnalla pystytään eteneämään. Tosin Suomessakin myöskin kuntatalouden vaikeuksien takia selvästi elintarviketarkastamoiden ja -laboratorioiden toimintaedellytykset eri puolilla maata ovat vaihtelevat, ja tältä osin me tarvitsemme myös kansallista lainsäädäntöä tämän puolen hoitamiseen.

Myöskin kannattaa muistaa tässä tilanteessa, kun tuista puhutaan, että huomattava osa viljelijöiden tulosta tulee tällä hetkellä erilaisten tukien muodossa. Se hämärtää pahasti toiminnan yrittäjäluonnetta, laajaperäistää tuotantoa ja siirtää taloudellisista syistä tilan kehittämisen painopistettä varsinaisesta tuotantotoiminnasta erilaisten tukien hankkimiseen. Tämä kehitys vaarantaa paitsi tilatasoa myös koko elintarvikealan pitkäjänteistä kehittämistä.

Joka tapauksessa vahvuutena ja suurimpana suhteellisena kilpailuetuna meillä on syytä nähdä ympäristön ja luonnon puhtaus, josta lähtevät myös hyvät kilpailuvalmiudet, ja suhteellinen kilpailuetuhan meillä olisi ollut jo silloin bulkkituotannon ylikorostamisen aikana. Vieläkin EU-maatalous tietysti jossain määrin pelaa tätä bulkkiaikaa. Joka tapauksessa nyt on tärkeätä, että korostetaan suhteellista kilpailukykyä, ja tavanomaiselle luomutuotannolle on ehdottoman välttämätöntä löytää sellaiset laatuavoitteet, että koko elintarvikeketjulle saadaan aukoton laatu- ketju, joka voidaan tarvittaessa myös sertifioida. Tämä on ehdottoman välttämätön asia. Tähänhän viitattiin myös maatalouspoliittisen työryh-

män vuoden 1997 loppuraportissa, johon muutama kommentti kohta.

Siis pääosa maataloustuotteistahan on todella halpaa bulkkitavaraa, jolla me emme luonnonolosuhteistamme ja kustannusrakenteestamme johtuen voi siis kilpailla. Ratkaisua on etsittävä ilmeisesti täysin päinvastaisesta suunnasta, high techistä ja merkkituotteista. Tuotteiden laatua ja jalostusastetta on voitava korottaa siten, että myyntihinta kattaa tuotantokustannukset. Terveystekijät on tunnetusti vahva reitti.

Uskon myös, että jalostus lähenee entistä enemmän tuotantoa ja tiloja, ja juuri pienimuotoinen uusi elinkeinotoiminta maaseudulla tulee vahvistumaan. Entistä enemmän kaivataan sitä oman kylän leipää ja juustoa jnp., ja myös pientä omaa kotipossua purkitetaan jnp. Tämän arvostus nousee huomattavasti. Maaseudun asukkaiden mahdollisuuksia toimia yrittäjinä on nimenomaan myös tässä suhteessa nyt vahvistettava, siis maatalousyrittäjien tuotannollisen toiminnan edellytyksiä ja yritystoiminnan käynnistämistä eri tavoin myöskin.

Suomen virallisen maatalouspolitiikan höy nähtäminen EU:n suureen ideologiaan on ollut epäviisasta. Tietysti tätä politiikkaa jossain määrin tuotantoon sidotun tukijärjestelmän aikana ennen EU:ta tuettiin. EU:sta saatiin ikään kuin vielä alibi jatkaa tällaista suuruuden ideologiaa, että entisellään vain tällä tavalla pärjättäisiin. Kun markkinahinnat eivät vastaa tuotantokustannuksia ja tilakoko yksin ratkaisee, se merkitsee suurempaa konkurssia. Tämän takia monituloajattelun ja nimenomaan erikoistumiseen liittyvien, kustannuksia vähentävien ja kannattavuutta lisäävien ratkaisuiden pitäisi olla aina joustavasti maatalouspolitiikan keinostossa.

Kaiken kaikkiaan kun ajatellaan nykyistä tilannetta, niin vuoden 1997 maatalouspoliittisen Mapoli-työryhmän loppuraportti oli työssä mukana olleille jossain määrin juuri tältä osin, luonnonmukaisen tuotannon kehittämiseen liittyviltä näkökohdilta, pettymys. Itse asiassa vasta puuttuani työryhmän työssä ylipäänsä luomun osuuteen se otettiin edes jollain tavalla esille. Ne tavoitteet, joita esitettiin ja asetettiin alkuperäisessä luonnoksessa, olivat jo työryhmän työn aikana ylitymässä, mikä osoittaa sitä asennetta, johon jatkuvasti törmää, että nuoret tuottajat ovat yrittäjähenkisiä, ennakkoluulottomia, rohkeita ja luovia, mutta virallinen maatalouspolitiikka on erittäin asennevammainen ollut vielä näinä päi-

vinäkin, ja kieltämättä tuottajissa on myöskin hyvin paljon kielteistä asennetta.

Täytyy sanoa, että on ollut aika ahdistavaa saada joidenkin luomutuottajien soittoja tilanteessa, jossa he, sanotaan, niin sanotun perinteisen bulkkituotannon keskellä pienellä tilallaan yrittävät toimia. Kyllä täytyy sanoa, että varsinaista sissituotantoa se on, koska ensinnäkin asenneilmasto on erittäin kielteinen heitä kohtaan, ja lisäksi ei verkostoitumis- ym. mahdollisuuksia ole myöskään tietysti ollut helppo rakentaa. Kyllä tämä eri alueilla tietysti vaihtelee, mutta Rantasalmelta esimerkiksi on tällaista palautetta tullut.

Näissä maatalouspoliittisen työryhmän esityksissä on todettu kyllä siirtymäkauden tuen myöntäminen luomutuotantoon siirtyville tuottajille ja yleensäkin todettu tuotannon kasvattamiseen liittyviä tavoitteita, mutta kuitenkin aika lailla vaatimattomalla tavalla on asetettu tavoitteita. Tärkeimpiä kohtia, jotka nyt vaativat jatkotoimia, on juuri valtiovallan osallistuminen luomutuotteiden markkinoinnin kehittämiseen ja organisoitumistuen ynnä monien muiden ratkaisujen haku, koska se on juuri ongelma tällä hetkellä, että hyvä tuottaja ja hyvä jalostaja ei välttämättä ole hyvä markkinoija ja myyjä, elikkä tähän täytyy löytää järjestelmiä.

Eräillä alueilla on jo pelkästään testattu tuotteiden menekkiä esimerkiksi maaseutumarkkinat-nimisellä järjestelyllä. Esimerkiksi Varkaudessa on ympäristökuntien tuottajia ollut toripäivänä myymässä, ja luomutuotteet loppuvat yleensä aamupäivän aikana. Se osoittaa, että vahva teollisuuspaikkakunta ainakin arvostaa luomutuotteita. Markkinoinnin kehittäminen on ehdottomasti asia, johon pitää paneutua. Yhtä lailla kuin tuotannon lisääminen, jalostus ja tuotteistaminen, markkinointi vaatii kyllä maakunnallista, kentties myös maakunnallisten liittojen aktiivisuutta.

Kuvaavaa tälle tilanteelle, miten maataloushallinto ja ministeriön hallinto on ollut tässä jähmeä, on se, että kun valtiovarainvaliokunnan maatalousjaostossa hallitusryhmien kesken viime kaudella lisättiin miljoona markkaa luomutuotteiden markkinointiin rahaa ja kun ryhdyttiin sitten puolitoista kaksi vuotta myöhemmin kysymään, mitä ministeriö on tehnyt, siitä rahasta oli kaksi kolmasosaa käyttämättä. Tämä kuvaa sitä, että edes eduskunnan myönteisyys ja rahan osoit-

taminen ei ole johtanut aina nopeisiin toimiin.

Joka tapauksessa tämä on asia, johon on syytä myöskin paneutua, ja on ihan selvä, että suomalaisen elintarviketuotannon vienti ja kilpailu EU-alueellakaan ei tule onnistumaan, jos siinä tuotebrändihommassa ei ole mukana myöskin luomutuotteita. Sen rinnalla on oltava luomutuotteita, kun lähdetään normaaleja elintarvikkeita viemään ja markkinoimaan. Tätä edellyttävät myös eurooppalaiset kauppakettjut. Tältä osin luomutuotantoa tarvitaan siis myöskin tukemaan muuta elintarviketaloutta.

Myöskin luomutuottajien taloudellinen asema näyttää olevan yrittäjyyden ja osaamisen pohjalta kohtuullisen hyvä sikäli, että täytyy sanoa, että ei sieltä taloudellisia itkuvirsiä ole puhelimessa tullut; enemmän niitä on perinteisen tuotannon puolelta saanut vastaanottaa.

Nyt on tietysti hirveän tärkeätä, kun katsotaan EU:n luomu- ym. määräyksiä, että esimerkiksi kotieläintuotannon ehdot luomutuotannossa ottavat Suomen olosuhteet oikealla tavalla huomioon. Tässähän nyt tietysti on näitä parsinavettaym. määräyksiä ja suoramarkkinoinnin etukysymyksiä. Onpa tietysti D-vitamiini- ym. ongelmakysymykset. Kaikki nämä täytyy tietysti selvittää, säilörehu- ym. puoleen liittyvät kysymykset.

Joka tapauksessa on ollut myönteistä se, että kun muun muassa Pohjois-Savon luomuyhdistys lähetti kannanoton epäkohdista, niin niistä ministeri Hemilän kanssa on keskusteltu ja ministeriön kanssa ne läpikäyty ja niihin on nyt ainakin luovattu vakavasti puuttua ja myöskin luomukriteereihin ja -rajoihin ym. paneutua. On tärkeätä, että luomuyhdistykset ovat edelleen aktiivisia käytännön toteutuksen osalta, että voimme tähän muun muassa hallitusryhmien maatalousvastavien ja ministeri Hemilän viikkopalavereissa jatkuvasti puuttua, koska tämä tilanne elää hyvin voimakkaasti.

Minusta on erittäin tärkeätä kyllä se, että eduskunnassa on nyt myöskin Luomuryhmä aktiivisessa vedossa. Ed. Komihan sitä vetää, ja se on myöskin sellainen foorumi, jossa koko eduskunta voi tätä asiaa peilata.

Tässä toimenpideoitteessa on lähinnä se sisältö, että tulisi ryhtyä toimenpiteisiin luomutuotannon lisäämiseksi ja ennen kaikkea kotieläin-

tuotannossa, joka on suomalaisen maatalouden selkäranka ja sen selviytymisstrategian keskeisintä osaa, juuri työvaltainen maatalous. Elintarvikkeiden jatkojalostus nimenomaan on tässä esillä, ja se on tärkeää. Tämähän on eräänlainen näkemys siitä, mihinkä ministeri Hemilän ja hallitusryhmien kanssa sovitun kansallisen luomustrategian laatimistyön tulisi toimenpidealoitteen mukaan johtaa. Eihän mitään kansallista luomustrategiatyötä kannata ruveta tekemään, jos tavoitteena on luomutuotannon vähentäminen ja elintarvikkeiden jatkojalostuksen heikentäminen. Kyllä minä katson, että käynnistetty luomustrategian laatimistyö, johon on luvattu ministeriössä pikaisesti ryhtyä, on nimenomaan tämän toimenpidealoitteen mukaista työtä nyt. Meidän tulee aktiivisesti seurata vain, että se sitten todella johtaa tässä asenneilmastossa, joka ei ehkä vieläkään ole ihan riittävä, tuloksiin.

On myös tärkeää, että luomustrategiassa arvioidaan maakuntaliittojen ja alueiden kehittämistyön mahdollisuudet. Nythän Agenda 2000:n tavoite 1:n mukainen Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelma-asiakirja vuosille 2000—2006 sisältää myöskin itäsuomalaisen maakuntaliittojen valmistelutyön jälkeen toimenpidekokonaisuuden maaseudun ja monimuotoisten maaseutuelinkeinojen kehittämiseksi. Tässä nimenomaan maaseudun taloudellisen perustan vahvistamiseksi haetaan lisäarvoa alueen omiin raaka-aineisiin ja luontoravintoihin sisältyvistä tuotekehitys- ja jatkojalostusmahdollisuuksista. Tällöin mahdollisuuksina korostuu muun muassa laatu-elintarviketuotanto. Maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin tukea on mahdollista kohdistaa muun muassa markkinalähtöisten tuotteiden, esimerkiksi luomutuotteiden, tuotekehitykseen ja markkinointiin. Tämä on erittäin tärkeä mahdollisuus nyt Itä-Suomen maaseutupolitiikan lisätukijärjestelmänä. Tähän pitäisi maakuntaliittojen ja aluekehitysviranomaisten vakavasti suhtautua.

Tämän toimenpidekokonaisuuden tavoitteenahan on selkeästi edistää maataloustuotteiden jalostusta ja markkinointia sekä tuotteiden ja tuotannon laatua sekä kaksinkertaistaa luomutuotantoa asken mainitun Tavoite 1 -ohjelman aikana. Tuottavaksi toiminnaksi on sovitettu Itä-Suomen liittojen kesken olevan maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin kehittäminen maaseudun mikroyrityksissä, erityisesti kysynnän kehitykseen vastaavien tuotteiden val-

mistuksen aloittaminen ja laajentaminen ja luomutuotteiden jalostus.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Mikkola.

¹² **Anu Vehviläinen /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin yhdyn ed. Rajamäen näkemykseen itäisen Suomen luomuasioista. Omassa esittelypuheenvuorossani toin juuri esille sen, että maakunnissa on asetettu kovat tavoitteet luomun suhteen. 22—25 prosenttia tulisi olla peltoalasta luomulla vuoteen 2006 mennessä. Nämä ovat juuri minusta sellaisia evästyksiä, joita maa- ja metsätalousministeriön tulisi ottaa huomioon luomustrategiaa laadittaessa.

Mitä toimenpidealoitteeseen tulee, niin tämähän on tehty ja laadittu ja jätetty myös tässä talossa siihen aikaan, että ainakaan opposition ed. Vehviläisellä ei ole ollut tiedossa, että tämmöisen laajempi luomustrategia on aivan piakkoin asetteilla. Mutta sikäli, että nämä asiat käyvät ikään kuin yhteen, pidän myös tätä keskustelua ikään kuin lähete keskusteluna sitä varten, mitä sitten strategiassa ruvetaan painottamaan. Aion itse kyllä toimia aktiivisesti sen eteen, että nämä keskustelut tulevat myöskin ministeri Hemilän tietoon.

¹³ **Eero Lämsä /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rajamäki korosti puheensa alussa ja myös loppupuolella aluetalouden merkitystä luomutuotannossa. Nythän meillä esimerkiksi maitopuolella ja myöskin lihapuolella on tapahtunut hyvin paljon keskittymistä jalostuksessa suuriin yksiköihin. Syyt tiedämme; se on ollut vääjäämätön kehitys. Mutta nimenomaan luomutuotanto antaa mahdollisuudet maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan kehittämiseen.

Kun nyt luomun jalostus ennen kaikkea maidon osalta tapahtuu normaalin tuotantoprosessin yhteydessä, joko alussa tai lopussa, niin kun luomutuotteita tuotetaan niin sanotuissa steriileissä yksiköissä, se varmasti antaa omaa lisäarvoa. Hyvä esimerkki on tästä meillä Kiuruvedellä, jossa toistakymmentä viljelijää on perustanut Lu-

mola Oy:n. Jo tämän vuoden aikana on tarkoitus rakentaa uusi meijeri ja ryhtyä jalostamaan luomumaitoa juustoiksi ja muiksi tuotteiksi. Uskon, että tämä nimenomaan aluetalouden ja elinkeinon kannalta katsottuna on erittäin merkittävää. Luomu antaa todella mahdollisuuksia myös tässä mielessä ja tuo työpaikkoja maaseudulle.

Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti haluaisin ed. Vehviläisen puheenvuoroon kiinnittää huomiota siltä osin, kun hän sanoi, että tavoitteena on Itä-Suomessa 25 prosentin osuus tuotannosta luomuun. Se voi tietysti sinällään olla ihan hyvä, mutta siinä on se huono puoli, että luomutilat ovat huomattavasti keskimääräistä suurempia. Tämä tulee sitten vaikuttamaan siihen, että niillä alueilla, millä luomutuotanto on keskimääräistä suurempaa, myös tilakoko on suurempi ja tilalukumäärä on pienempi. Siinä mielessä siinä maaseudun asuttamisen kannalta on tiettyjä negatiivisia piirteitä.

¹⁴ **Juha Korkea-*o*ja /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rajamäki, esititte puheenvuorossanne voimakasta kritiikkiä harjoitettua maatalouden rakennepoliittikkaa kohtaan. Keskustan piiristä on myöskin tätä asiaa nostettu esille aika ajoin ja esitetty, että tuotaisiin eduskunnan käsiteltäväksi maatalouspoliittinen selonteko, jossa erityisesti voitaisiin keskittyä asettamaan tavoitteita harjoitettavalle rakennepoliitikalle. Kun te olette johtavan hallituspuolueen johtava maatalouspoliitikko, puhukaa pääministeri Lipposen kanssa ja kannustakaa häntä hallituksen johtajana tekemään sellainen päätös, että tällainen rakennepoliittikkaa koskeva selonteko tuotaisiin eduskunnalle, niin voitaisiin tätä erittäin keskeistä maatalouspolitiikan aluetta arvioida ja tehdä siitä parlamentin suuntaviivat tulevaisuutta ajatellen.

¹⁵ **Kari Rajamäki /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On erittäin hyvä, että tätä keskustelua todella käydään, koska nyt työ, strategian rakentaminen, alkaa. Pitää paikkansa, että aloite on kyllä jätetty selkeästi noin kuukausi ennen kuin asiasta ministeri Hemilän kanssa on päästy ratkaisuun, että tätä ruvetaan laatimaan.

Itse asiassa yleensä luomutuotanto ja -jalostus ovat pienimuotoisia. Mutta kun olen tutustunut Kiuruveden kaupungissa olevaan meijerihankkeeseen, uskon kyllä, että siinä on esimerkiksi toimivasta isohkosta luomutuotannon jalostus-

yksiköstä. Se varmasti tulee olemaan hyvin merkittävä Ylä-Savon vahvuus.

Harjoitetun rakennepoliitiikan suhteen täytyy sanoa, että niin ennen EU:ta kuin myös EU:n aikana on sosialidemokraattinen maatalouspoliittinen valiokuntaryhmä ym. ollut hyvin kriittinen. Me olemme tästä käyneet ministeri Hemilän kanssa jatkuvia keskusteluja itse asiassa sen takia, että tätä kaavamaisista kiintiö- ja tukikriteerijärjestelmää pitää joustavoittaa. Olemme arvoitelleet erityisesti C-alueiden tukitilannetta. Nyt tilanne on vihdoin korjaantumassa, mutta tarpeettoman monta sataa tilaa on menetetty tämän politiikan seurauksena ja ehkä myöskin luomukielteisyydenkin aikana. Tässä suhteessa on hyvä päästä eteenpäin.

Sinänsä olen sitä mieltä kyllä, että kun meillä on sitoutumaton ministeri ja MTK hyvin voimakkaasti mukana ministeriön kanssa hahmottamassa maatalouspolitiikan yksityiskohtia, keskusta on jopa sosialidemokraatteja paremmin tällä hetkellä mukana maatalouspolitiikan valmistelussa. (Ed. Korkea-*o*ja: Parlamentin pitää tehdä linjanvedot!) Me yritämme kyllä omalta osaltamme tietysti täällä eduskunnassa aina osallistua siihen parhaamme mukaan.

¹⁶ **Timo Kalli /kesk**: Arvoisa puhemies! Suomessa elintarviketalouden raaka-aine pohjautuu kahteen tuotantotapaan. Toinen on nyt käsittelyn pohjana olevassa, toimenpideoitteessa esille tuodun luomutuotannon tuottamaa raaka-ainetta ja toinen on perinteinen, tavanomainen tuotantotapa. Keskustelussa kukaan ei ole asettanut näitä kumpaakaan tuotantotapaa toisen toisensa kilpailijoiksi, vaan ne ovat vaihtoehtoja, tarjoavat kuluttajalle mieltymyksen. Mitä enemmän kuluttajat esittävät ostotarpeita, varmaankin sitä enemmän myöskin tuotantotavat muuttuvat ja kehittyvät.

Joka tapauksessa tuotannon on oltava kannattavaa. Ellei se ole kannattavaa, se kuolee pois ja menettää mahdollisuutensa. Kannattavuus perustuu markkinoilta saatavaan hintaan ja siihen tukijärjestelmään, joka EU:ssa ja meillä koto-Suomessa on olemassa.

Jonkin verran keskustelussa on ehkä ollut linjariitaa siitä, että luomutuotannossa tuotanto voi olla pienimuotoisempaa ja monimuotoisempaa ja sillä tavalla maaseudun elämän kannalta ehkä antaa enemmän. Itse kuitenkin olen sitä mieltä, että nimenomaan luomutuotanto, luonnonmukainen

tuotantotapa, vaatii kasvinviljelyssä ja kotieläin- tuotannossa suhteellisen suuria kokonaisuuksia, selvästi suurempia tiloja, tai sitten pitää verkostoitua ja pienempien tilojen ketjuuntua, sopia, kuka tuottaa mitään, missä sitä jalostetaan ja millä tavalla sitä markkinoidaan.

Meidän elintarvikehygieniamme asettaa varsin tiukat vaatimukset pienimuotoiselle jalostukselle ja myöskin tuotannolle, joka luomussakin tulee olemaan sopimustuotantoa. Jokainen ymmärtää, että pieniä määriä tuottaen ja pienillä tiloilla tämä ei ole mahdollista. Sen tähden ne tilat, jotka tänä päivänä menestyvät, ovat selvästi keskikokoa suurempia. Ne pystyvät koneellistamaan, hankkimaan nykyaikaisia laitteita ja koneita ja tekemään investointeja, jotka ovat hyvin raskaita ja maksavat monta miljoonaa markkaa.

Kasvinviljelyn osalta asiassa on päästy paljon pidemmälle. Erityisesti esimerkiksi ruis — Suomestahan viedään luomuruista varsin paljon — hinnaltaan on saavuttanut selvästi paremman tason ja varmaan lisää kiinnostusta ja lisää myöskin mahdollisuutta kannattavuuteen. Se pitää paikkansa, että voi kysyä, onko se oikein, että olemme satsanneet ja onnistuneet kasvinviljelyssä ja tämän tuotteen sittemmin viemme raakana Eurooppaan, jossa se jalostetaan ja myydään paikallisille kuluttajille. Parempi kuitenkin näin kuin että se jäisi käyttämättä. Se kuitenkin antaa tulevaisuudessa mahdollisuuden, jos haluamme satsata tähän enemmän, myös synnyttää jalostusta Suomessa.

Kotieläintuotannon osalta sekä maidossa että lihassa, jotta tämä asia lähtee eteenpäin, edellytetään kansallisen tukitason nostamista. En itsekkään tiedä, mikä voisi olla nimike, millä tavalla se korvamerkitään, mutta edellytys on selvästi saada lisää tukea, jotta lihan ja maidon jalostus saadaan kannattavaksi. Koska maito on bulkkituote ja jalosteetkin ovat hyvin kilpailtuja, hintataso on hyvin alhainen, ja välttämättä kuluttaja ei ole valmis alkuvaiheessa maksamaan niin paljon enemmän tuotteesta, vaan se edellyttäisi nimenomaan tuen lisäämistä.

Kokemukset ovat selvät. Niin kuin ed. Rajamäki totesi, johtuen monista meidän rajojemme ulkopuolisista pelkotiloista eläintautitilanteen takia kuluttajat tänä päivänä ja entistä enemmän tulevaisuudessa haluavat tietää, minkälaista lihaa he ostavat, millä tavalla se on tuotettu, millä tavalla se on kasvatettu ja lihotettu, missä se on teurastettu. Sen tähden tällaisilla pienimuotoisil-

la kotiteurastamoilla ja -kasvattamoilla on nyt kysyntää, ovatpa ne sitten tavanomaista tuotantotapaa tai luomutuotantoa. Tämän kaltaisille markkinoille on olemassa mahdollisuus ja kysyntää. Siitä on olemassa varsin hyvä esimerkki. Se johtuu siitä, että ihmiset ovat epävarmoja eivätkä välttämättä kauppaan mennessä tiedä, mistä liha on kasvanut ja miten se on teurastettu, mistä se on tullut. Tämän seurauksena nimenomaan pienimuotoisella toiminnalla on tulevaisuudessa mahdollisuuksia.

Edelleen kotieläintalouden luomun kehittymiseen vaikuttaa hyvin paljon se, että nyt elokuussa Suomessa päätetään, minkälaiset ovat ne kriteerit ja säännöt, joiden mukaan luomussa olevia eläimiä pidetään ja kasvatetaan, miten niitä laidunnetaan talvella ja pitääkö myöskin isot eläimet, sonnit, laskea vapaiksi. Jos näissä asetetaan toteuttamaan selvästi tiukempaa linjaa kuin EU:ssa, se heikentää tulevaisuuden mahdollisuuksia. Sen tähden minusta olisi syytä tyytyä samaan kriteeritasoon, mitä EU edellyttää, ja ottaa huomioon omat luonnonolosuhteemme eikä välttämättä kaikkina aikoina tulisi ajaa isoja elukoita ulos eikä edellyttää sen kaltaisia järjestelmiä, mitä nyt ollaan kaavailmassa.

Eli tarvitaan lisää tukea luomulle kotieläinten osalta ja säännöstö on laadittava sillä tavalla, ettei se ole kireämpää kuin muualla sisämarkkinoilla. Sillä voidaan vaikuttaa siihen, että tuotanto jatkoissa voi olla kannattavaa.

Minusta tämä toimenpideoite on saanut hyvän vastaanoton. Keskustelu, jota on käyty, on ollut rakentavaa. Varmaankin luomutuotanto on suomalaisessa maataloudessa merkittävä vaihtoehto, josta toivottavasti tulevaisuudessa tulee sen kaltainen mahdollisuus, jonka tuotteita sittemmin voidaan myydä entistä enemmän sekä täällä Suomessa että myös Euroopan markkinoilla.

¹⁷ **Hannes Manninen /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Ed. Vehviläisen aloite ja siitä täällä käyty rakentava keskustelu on mielestäni tänä päivänä ennen kaikkea kiitos niille rohkeille ja ennakkoluulottomille yrittäjille, jotka aloittivat luomutuotannon kymmenen ja ylikin kymmenen vuotta sitten.

Kehityshän on ollut hyvin nopeaa, koska vuonna 90 oli 671 luomutilaa ja nyt niitä on jo yli 5 000. Kuitenkin tuo määrä tällä hetkellä on vain noin 5,5 prosenttia kaikkiaan. Myös Lappi on mielestäni suhteellisen hyvin kuvassa mukana,

olihan Lapissa vuonna 98 kaikkiaan 82 tilaa, joiden keskipinta-ala oli niinkin suuri kuin 30 hehtaaria, joka on yli maan keskiarvon. Kaikkien aktiivitulojen määrästä se tosin oli vain 3,4 prosenttia. Luomutiloilla ja luomukasvatuksella on hyvät mahdollisuudet myös Lapissa. Sillä on jopa tiettyjä etuja. Siellähän monilta osin saadaan aromikkaampia tuotteita, ja juuri tämä onkin se asia, joka luomustrategiassakin tulisi ottaa huomioon alueellisena tekijänä Lapissa niin kuin omat vahvuudet muualla Suomen eri alueilla.

Mitä tulee luomuruokamarkkinoihin, niin tilastot osoittavat, että ne kasvavat hyvin nopeasti Euroopassa. Viime vuonna myynnin kasvut ovat olleet 20—30 prosentin luokkaa. Suomessa sen sijaan tuo kasvu ei ole ollut niin suurta. Kuitenkin Suomenkin luomuruokamarkkinat ovat noin 500 miljoonaa markkaa, joka tosin on vain noin prosentti koko meidän elintarvikekaupastamme. Suurimmillaan tilastojen mukaan luomun osuus on Euroopan unionin maista Itävallassa, 5,7 prosenttia, ja Tanska on hyvänä kakkosena 5 prosentilla muiden ollessa selvästi sen alapuolella.

Kuitenkin kun monissa artikkeleissa ja täälläkin on todettu, että meidän luomutuotteillemme on rajattomat markkinat Euroopassa, suhtautuisin kuitenkin hiukan varovaisesti tämän tyyppiisiin lausuntoihin. Varmasti siellä on kasvavat, suuret markkinat, ehkä rajattomatkin, mutta siihen tarvitaan aikaa, sillä elintarviketuotanto, vaikka me täällä tiedämme ja uskomme, että meillä on puhdasta ja terveellistä ruokaa, on kansallinen kysymys jokaisessa valtiossa ja jokaisen valtion kansalaiset pitävät omien elintarvikkeiden puolta, joten tässä mielessä on aina muistettava, että markkinoiden valloittaminen ei ole ehkä niin helppoa kuin korkeat kasvuluvut osoittavat. Kuitenkaan se ei merkitse sitä, etteikö markkinoita olisi, mutta se vaatii kovaa työtä ja panostusta siihen asiaan.

Miten luomutuotantoa voidaan todella meillä edistää? Varmasti tarvitaan suunnitteilla oleva luomustrategia, ja tuossa strategiassa mielestäni olisi lähdeittävä ensisijaisesti markkinalähtöisesti, ei markkinoiden ehdoilla, mutta markkinalähtöisesti, sillä tavalla, että ensin arvioidaan realistiset markkinaosuudet ja vientimahdollisuudet ja sen jälkeen määritellään tuotantotavoitteet ja tietysti myös tukipolitiikka, tuki- ja markkinointistrategia, millä tavalla tuo markkinaosuus ja tuotantotavoitteet käytännössä saavutetaan.

Kuten jo alkuosassa puhetta mainitsin, tällöin olisi syytä ottaa huomioon myös alueelliset erityisnäkökohdat ja varmasti myös tuotekohtainen strategia, koska luomutuotanto on hyvin, voi sanoa, tietämys- ja teknologiatasoltaan ja vaikeusasteeltaan hyvin erilainen riippuen eri tuotteista. Toisissa on hyvin lyhyt ketju, toisissa ketju on hyvin pitkä, vaikkakin tietysti se varsinainen ketju on aina siitä tuotannosta kuluttajan pöydälle asti.

Eräs ongelma, joka tietysti täytyy saada ratkaistua, on se, että kunkin tuotteen osalta meidän on saatava sellainen tuotantomäärä, että tuotetta on jatkuvasti saatavissa ja että kuluttajat voivat luottaa sen saatavuuteen. Tietysti myös tuottajien osalta on varmistuttava siitä, että esimerkiksi eläintuotannossa luomurehua on aina ja kaikissa olosuhteissa saatavissa. Muussa tapauksessa ei viljelijä voi sitoutua niihin ehtoihin, mitä edellytetään silloin, kun hän luomutuotantoon siirtyy.

Mielestäni luomutuotannolla on tulevaisuutta. Meidän kannattaa ja pitää ponnistella sen eteen, niin että saavutamme riittävän tason. Siltä pohjalta on aina helpompi ponnistella sitten myös vientimarkkinoilla. Mutta se edellyttää todella strategian määrittelemistä, niin tavoitteita kuin markkinointia ja myös tukipolitiikkaa alueelliset ja tuotekohtaiset näkökohdat huomioiden.

¹⁸ **Mauri Salo /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Ed. Vehviläisen toimenpideoite luomutuotannon lisäämiseksi on hyvä avaus täällä talossa mahdollisesti jatkossa käytävään keskusteluun maaseutuohjelmasta, jonka pitäisi pitää sisällään tarkastelua maataloustuotannosta kokonaisuutena. Nyt kun meillä tällä hetkellä vielä on reilut 80 000 tilaa, joista nyt tällä hetkellä reilut 5 000 tilaa on luomutuotannossa, näiden toinen toistensa pitää voida elää sopusoinnussa keskenään.

Eurooppalainen tehotuotanto sai aikaan keskustelun, millä tavalla voidaan saada aikaan luonnonmukaisempia tuotteita, ja silloin siirryttiin tämmöiseen luonnonmukaisempaan viljelyyn, josta tuli tämä luomutuotanto.

Tänä päivänä kuluttaja haluaa ostaa tuotteen tietoisena siitä, missä ne on kasvatettu ja mitä ne sisältävät, mutta toisaalta tämä kuluttaja on myös hyvin hintatietoinen. Ei ole syytä uskoa, että kuluttaja maksaa mitä vain, vaikka laatu olisikin merkittävästi parempi. Se on kaikissa kuluttajatuokimuksissa nähtävissä ja erityisesti kaupan

hyllyillä tilanteessa, jossa konsulentti toimii tuote-esittelijänä. Konsulenttipisteestä suoritetaan osto, mutta päivän päätteeksi kaupan eri hyllyistä kerätään merkittävä määrä näitä tuotteita takaisin. Elikkä hienotunteisesti ostetaan, mutta ei kuitenkaan viedä kassan kautta kotiin, vaan jätetään hyllyyn.

Jäljitettävyyks luomutuotannossa on sellainen asia, jota on syytä voimakkaasti kehittää. Meillähän on olemassa jo tänä päivänä käytössä tietokonejärjestelmiä, joissa Internetin kautta voidaan tuotteissa olevista tunnuksista päästä alkulähteille, josta tulee kyseessä ollut tuotantotila vastaan.

Kauppa on altis ottamaan vastaan uusia tuotteita, mutta kaupan ketjut asettavat kuitenkin vaatimuksen: on oltava määriä. Määrät edellyttävät taas luomutuottajien yhteistyöverkkoja, jotta kaupan ketjut kyetään täysimääräisesti hoitamaan. Hinta—laatu-suhteen on oltava kohdallaan, jotta tuotteiden kierto on riittävä ja tuote pysyy kaupan hyllyillä. Luomualkutuotannon on selkeästi verkostoiduttava, ja se on myös todellinen mahdollisuus maaseudun kehittämisessä. Täällä on puhuttu jo uusien meijereiden rakentamisesta. Se edellyttää suuria investointeja. Toivottavasti investointitahdissa ollaan kuitenkin kustannustietoisia, niin että pidetään panos—tuotos-ajatus mielessä eikä lähdetä ylisuuriin investointeihin.

Perusmaatalouden ja luomutuotannon kannattavuutta on tarkasteltava rinnakkain. Luomutuotanto sinänsä ei tule normaalin perusmaataloustuotannon tuella toimeen. Toisaalta, kun luomualueita lisätään, budjettiraamiin on tultava selkeästi lisää rahaa, jotta myös perusmaatalouden tukitaso tulee säilymään entisellään.

Meillä on paljon puhuttu viennistä ja viennissä olevista mahdollisuuksista. Tosiasia on kuitenkin se, että eurooppalaiset ovat hyvin itsekkäitä. Sinne meidän valmiiksi tekemiemme tuotteiden markkinoille saaminen ei ole kovinkaan helppoa. Niin kuin ed. Kalli totesikin, meiltä viedään luomuruista ja luomukauraa suuria määriä ulos. Millä tavalla ne jatkossa kyettäisiin jalostamaan kotimaassa sillä tavalla, että jalostusarvo, jota raaka-aineet tarjoavat, jäisi meille kotimaahan, on tietenkin selvitettävä. Tuotekehityksen kautta varmaan siihenkin päästään.

Ei ole syytä kuitenkaan antautua silmittömään luomuhuumaan, koska jo moneen kertaan on todettu, että luomu on kustannustasoltaan kalliim-

paa. On elettävä markkinoiden mukaan ja katsottava, mitä rajat antavat meille myöden. Joka tapauksessa on hyvä, että nyt käydään luomukeskustelua, ja toivon mukaan hallituksen luomuesitykset aikanaan tulevat olemaan rakentavia, maaseudun toimintaedellytyksiä kannustavia ja myös aikaa myöten turvaavia.

¹⁹ **Matti Kangas /vas:** Arvoisa puhemies! Luomutuotannossa on maamme maanviljelyksen yksi mahdollisuus. Tässä skandaalien värityksessä tehomaataloudessa luomulla on mahdollisuutensa. Tarkoitan skandaaleilla nyt muualla kuin kotimaassa tapahtuneita.

Luomutuottajia varmaan löytyisi, mutta tuotteitten menekille ei ole oikein väyliä. Esimerkiksi Valio suhtautuu nuivasti luomutuotteiden ostamiseen yksittäisiltä tiloilta. Näin kertoivat Pohjanmaalta ne viisi luomutuottajaa, jotka kävivät eduskunnassa kertomassa tulevaisuuden suunnitelmistaan viime vuonna. He näkivät esteeksi markkinoinnin ja myynnin, eivät niinkään luomuviljelyn. Tilalta myynti on hyvä asia, mutta se ei ole ratkaisu luomutuotteiden menekille. Myynti ja markkinointi tulee teettää alan ammattilaisilla. Ei viljelijä, joka viljelee aktiivisesti, ehdi enää markkinoimaan ja etsimään kanavia.

Mielestäni pitäisi maassamme niin lihanjalostusyritysten kuin viljatuotteitakin jalostavien yritysten kanssa neuvotella ja velvoittaa ne ottamaan yksittäisten tilojen tuotteita ketjuihinsa myyntiin. Kanavat ovat olemassa, käytettäköön niitä hyväksi. Myös kauppaketjut ovat avainasemassa kehitettäessä luomutuotantoa Suomessa. Myös maakuntaliittojen ja te-keskusten on tuettava tätä toimintaa.

Erikoistumalla voidaan parhaiten taata maamme maanviljelyn tulevaisuus. Varsinkin Keski- ja Itä-Suomen maatilat ovat kooltaan niin pieniä, ettei niillä pärjätä muuten kuin erikoistumalla. Meillä on puhdas luonto vientivalttina, kun suuntaudutaan Eurooppaan luomutuotteilla. Hallitus on tässä asiassa lähtenyt jo liikkeelle, niin kuin ed. Granvik totesi. Toivotan silti menestystä ed. Vehviläisen aloitteelle ja koko luomutuoteprojektille ja sen eteenpäinviemiselle eduskunnassa.

²⁰ **Hannu Aho /kesk:** Arvoisa puhemies! On mieluisaa kuultavaa, että eduskunnassa käydään keskustelua siitä, miten maataloutta kehitetään, miten halutaan kehittää ja haetaan en sanoisi uusia mutta monipuolistamisvaihtoehtoja maata-

louden, viljelijäväestön ja maaseudun elämisen kannalta hyvin tärkeissä asioissa.

Kun kuuntelin tätä keskustelua aluksi työhuoneessa, niin jotenkin eräät sanonnat ottivat korvaan. Nyt kyllä haluaisin omakohtaisesti sanoa, että asiat eivät aivan ole sillä tavalla kuin täällä on kerrottu.

Luomutuotanto mielestäni ei ole mitään myötälämistä, 50-luvulle palaamista, sille tasolle palaamista. Minä en henkilökohtaisesti usko tämän tyyppiseen toimintaan, ja pidän tuollaisia puheita pikkuisen loukkaavana niitä viljelijöitä kohtaan, jotka todella panostavat luomutuotantoon ja haluavat sitä kehittää. Se ei ole myöskään mitään laiskan miehen hommaa. Sanotaan, että apulantaa ei tarvitse käyttää, mutta jos ei siihen tuotantoon Kemiran tuotteita käytetä, siihen käytetään paljon muuta vastaavaa tuotetta, ja nimenomaan työtä. Siinä täytyy todella tuntea hyvin tuotannon salat, pitää tuntea maaperä. Maata ei nimittäin narrata. Oli sitten agrologi tai agronomi tai vielä paremmin koulutettu, pitää olla sinut sen kasvualustan kanssa, mille milloinkin kylvetään.

On myöskin muistettava, niin kuin täällä on moneen kertaan todettu ja minun mielestä aivan oikein, että tämä ei ole mitään vastakkainasettelua, vaan luomulla täydennetään sitä kokonaisrepertuaaria, millä maataloutta eteenpäin viedään. Sieltä löytyy myöskin monia arkirealiteetteja, jotka meidän täytyy ottaa huomioon.

Kaikki tiedämme, että luomutuotannon satotaso ei ole sama kuin tavallisen tuotannon, kun keskimäärin ottaa. Joillakin poikkeustiloilla tulee miltei samoja satoja, mutta ne ovat äärimmäisen harvinaisia suomalaisissa olosuhteissa. Elikkä satotaso tulee olemaan heikompi, ja sitä kautta silloin tuotto tulee olemaan pienempi.

Meidän tulee muistaa myöskin, että luomutuotanto kuuluu samaan sarjaan, josta EU-tuki tulee, kansallinen tuki tulee. Minun mielestäni ei ole realismia semmoinen ajatus, että normaalilta perustuotannolta siirretään ylimääräistä tukea luomulle, jolla ylimääräisellä luomutuella pystytään jatkossa kehittämään tätä tuotantoa. Tämä niin sanottu luomulisä mielestäni on saatava markkinoilta. On lähdeittävä siitä ajatuksesta, että markkinoiden tulee maksaa tämä erikoistuotanto, koska on määrättyjä lisää, mitä pitää tehdä, että pystytään olemaan luomussa. Yleensäkin riskimahdollisuus suomalaisessa ilmastossa on erittäin suuri. Viime kesä oli minusta hyvä esimerkki täällä eteläisessä Suomessa, mistä saa-

daan kotieläimille luomuruokaa, kun ei sitä kasvanut mitään pelloissa. Elikkä silloin meille tulee näitä ongelmia vastaan, jotka meidän pitää pystyä tavalla tai toisella sovittamaan, miten siitä yli eletään.

Luomutuotannossa on huomattavasti helpompi toimia, jos se on vain viljelytoimintaa. Silloin on mahdollisuus lähteä lisäansion hankkimiseen muualta, mutta jos siinä on nautakarja päällä, ei siitä niin vain lähdetä eikä niitä voida myydä ja taas uudestaan aloittaa. Elikkä tässä on monia ongelmia.

Luomutuotannon alkuvaiheessa oli kuvitteluja siitä, että saadaan joidenkin mielestä jopa 50 prosenttia korkeampi hinta markkinoilta. Minusta se oli täyttä utopiaa, joka oli siinä alkuhuomassa. Saattoi se olla muutamilla ehkä mahdollistakin, mutta keskimäärin ottaen se ei ole sitä. Näkisinkin, että kun luomutuotantoa kehitetään, meillä tulee olla kulutuksen ja tuotannon hyvin balanssissa, jotta hintataso saadaan pysymään oikeana.

Joku käytti hyvin lennokasta sanontaa luomunokia. Jos aiotaan olla luomunokia, silloin suomalaista tuotantoa pitää pystyä viemään aika suurissa volyymierissä ulkomaille, jotta sieltä löytyvät vakiintuneet markkinat, ja sitä kautta sitten todella kehittämään pitkäjänteistä markkinointia.

Minä en usko ihan, mitä ed. Kangas totesi. Muutama viljelijä voi sanoa, että ei saa tuotteitaan johonkin ketjuun menemään, mutta en usko, että suomalaisella elintarviketeollisuudella on negatiivista asennetta luomutuotantoa kohtaan, kunhan siihen saadaan semmoiset markkinat, että ne ovat kestäväällä pohjalla, ja se on myöskin taloudellisesti kannattavaa toimintaa. On päivänselvä asia, että ihan pieniä eriä ei isoihin, pitkiin ketjuihin voida sovelluttaa, koska silloin myöskin luomutuotannon uskottavuus karsii.

Toisaalta meidän tulee muistaa tämä ketju, missä me nyt olemme, kun Suomi liittyi Euroopan unioniin. Ed. Rajamäki peräänkuulutti hyvin paljon pienten tilojen mahdollisuutta ja käytti sanontaa, että jotkut ovat jopa niitä tappaneet. Minusta tässä salissa tehtiin yksi päätös, jolla kyllä tapettiin näitä pieniä tiloja, kun poistettiin pinta-alalisjärjestelmä, joka oli nimenomaan pienille tiloille elinehto. (Ed. E. Lahtela: Entä MTK?) — Se antoi lisäpönttä tälle asialle, että MTK ei ole pystynyt tekemään tämän tyyppisiä päätöksiä,

koska ne ovat eduskunnan päätettävissä. (Ed. Kekkonen: MTK ei kyllä pannut vastaan!) — Kyllä me olemme olleet kaikkia vastaan, mitä meiltä rahaa on viety, järjestö on ollut aina vastaan niitä asioita, koska se on aina viljelijän toimeentulosta pois. Mutta silloin EU-järjestelmä vaati, että tämän tyyppistä tukea ei voida Suomessa enää maksaa, ja EU:hun liittymisen myötä oli tehtävä tällainen päätös. (Ed. Aittoniemi: Kukas EU:hun vei?) — EU:hun veivät suomalaiset, jotka äänestivät enemmistönä sen puolesta. Itse olin vastaan. (Ed. Kekkonen: Mikä oli puhujan hallitusvaihtoehto?)

Perustuotantoketjussa cap-tuki jatkoissa, mikä tulee, koska se perustuu hehtaarisatoihin ja siinä tullesiin menetyksiin, ei luomua mitenkään hyvin käsittele, vaan sieltä tulee selkeästi vajuusta myöskin tukipolitiikkaan. On hirveän hyvä, että eduskunnassa käydään keskustelua siitä ja hallitus lähtee tekemään omaa strategiaansa, miten luomutuotantoa kehitetään, mutta meidän tulee edellyttää, että myöskin rahoitukseen laitetaan lisäpanostus, miten sitä kehitetään. Minusta se ei ole maaseudun eikä maatalouden kehittämistä, että joltakin tuotannolta otetaan pois ja siirretään toiselle. Minusta sillä ei rakenneta mitään herran huonetta eikä myöskään edistetä suomalaista maataloutta.

Minusta on hyvin tärkeää, että meiltä löytyy yhteinen näkemys, miten luomua kehitetään pitemmällä tähtäimellä, mutta kehityksen täytyy myös olla terveellä pohjalla. Se ei voi olla semmoista lyhyttä aaltoliikettä, että joskus innostutaan, joskus sitten taas lyödään ränget korviin eikä määrättyä rahoitusta annetakaan. Tällä nartataan kyllä erittäin perusteellisesti niitä viljelijöitä, jotka todella siihen panostavat. Korostan sitä, että tässä on todella ammattitaidosta kyse, erittäin suuresta panostuksesta henkisesti ja myöskin taloudellisesti.

Toisaalta minusta on äärimmäisen tärkeää, että suomalaisessa maatalous- ja maaseutupolitiikassa ei lähdetä tällaiselle vastakkainasettelulle, että jompikumpi on oikeaa tai väärää tuotantoa, vaan me tarvitsemme näitä molempia rinnakkain. Tätä kautta meillä on mahdollisuus myöskin tukea luomutuotantoa sillä tavalla, että se pystyy ketjuuntumaan ja myöskin elintarviketeollisuus pystyy käyttämään ja jalostamaan näitä tuotteita ja sitä kautta saamaan oikean hinnan. Meidän tulee muistaa, että koko ketju pellolta kuluttajan pöytään ja siitä saatava hinta ratkai-

see, oli tuotanto sitten luomua tai normaalituotantoa. Minä toivon, että tähän löydetään hyvä yhteinen näkemys, oikeat kehittämisperusteet, ja myöskin sillä tavalla, että volyyymi on sen mukainen, että pystyisimme myöskin Euroopan markkinoille tulevaisuudessa luomun kanssa menemään.

²¹ **Antero Kekkonen /sd:** Puhemies! Ed. Hannu Aho sanoi erittäin osuvasti, oikeastaan kunnosti, että maata ei narrata. Tällä tiellä jatkaakseen: Voidaanko ilmaa narrata? Tässä erittäin korkeatasoisessa ja hyvässä keskustelussa minua on kaiken aikaa vaivannut se, että kriteerit sille, mitä luomutuotanto on, ovat käymättä läpi. Tulen itse seudulta, jossa ilmansaasteet, lähinnä entisen Neuvostoliiton alueelta tulevat ilmansaasteet, mutta myöskin omasta teollisuudestamme tulevat ilmansaasteet, ovat merkinneet sitä, että Salpausselän eteläisillä rinteillä noin prosentti havumetsistä on vaurioitunut. Jos havumetsät vaurioituvat ilmansaasteista, voidaan hyvällä syyllä kysyä, miten herkempi kasvusto vaurioituu, juuri se kasvusto, tuotanto, josta täällä nyt puhutaan. Eli ihan amatöörimäinen kysymys asiantuntijoille: Mitkä ovat ne kriteerit, mitä tarkoittaa luomutuotanto?

Kun toimenpideoitteessa todetaan ihan oikein väkilannoitteista, kemiallisista torjunta-aineista, ja sitten ratkaisuna todetaan, että luomuviljely käyttää hyväkseen luonnon omaa kierrätysjärjestelmää eli ravinteiden kiertoa ekosysteemissä, tähän varmaankaan kenelläkään ei ole poikkipuolista sanaa. Mutta kun luomutuotannosta puhutaan jopa Suomen olosuhteissa, saattikka sitten jossain keskieurooppalaisissa olosuhteissa, niin esitän ihan vakavissani tämän kysymyksen: Ovatko nämä kriteerit kovin kestäviä?

²² **Katri Komi /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kekkoselle sen verran, että tosiaankin luomussa on kyse tuotantotavasta, jonka säännöt ovat ihmiset, me ihmiset, keskenänsä tavallaan sopineet. Siinä on kyse viljelykierrosta, väkilannoitteiden ja kemiallisten torjunta-aineiden käyttämättömyydestä, tavasta tuottaa jotakin. Mutta on ihan totta, että esimerkiksi meillä Suomessa tavanomaisesti tuotetut vihannekset ovat puhtaampia raskasjäämätöisyyksiltään kuin Euroopasta tänne tuodut luomuvihannekset. Siinä olen aivan samaa mieltä ed. Kekkonen kanssa, että tällaisia kriteerejä me voi-

simme pyrkiä lisäämään esimerkiksi Suomen ta-
holta myös EU:n piiriin, jos näin haluamme. Kri-
teeristöä voidaan tietysti edelleenkin tiukentaa,
mutta tämä on nimenomaan tuotantotapa.

²³ **Antero Kekkonen /sd** (vastauspuheenvuo-
ro): Herra puhemies! Olen kiitollinen, että sain
vastauksen, mutta vastaus oli kyllä vähän puoli-
tiehen jäänyt, koska eiväthän luomutuotannon
kriteerit sitten kuitenkaan voi olla vain määritel-
mää siitä, kuinka paljon myrkyjä luomutuotan-
nossa voidaan suvaita. Eikö pitäisi lähteä ihan
yksioikoisesti siitä, että tämä on myrkytöntä tuo-
tantoa, sellaista tuotantoa, johon ei mahdu mi-
kään sellainen, mitä ihminen on aikaansaanut?
Jos me teemme luomutuotannosta suhteellisuuk-
sien kokonaisuuden, niin eikö silloin ole aika toi-
votonta keskustella siitä, mitä tekee Kemira tai
joku muu, kun joka tapauksessa sitä kemiraa —
kemira on tässä nyt yleisnimike — tulee esimer-
kiksi ilmojen kautta siihen tuotantoon, mitä tääl-
lä halutaan puhtaana pitää.

²⁴ **Esa Lahtela /sd**: Arvoisa puhemies! Ihan
muutama sana vielä täältä edestä.

Minusta ed. Kekkonen meni ihan oleelliseen
asiaan siinä mielessä, jotta meidän pitää pyrkiä
luomutuotannossa semmoiseen, että se on puh-
dasta luomutuotantoa eikä käydä prosentteja las-
kemaan, mitä siinä voi olla jotakin välissä muka-
na. Eurooppalaiset ilmeisesti pyrkivät vähän väl-
jempään luomutuotantoon, koska he eivät ihan
puhtaaseen pääsekään. Niille uhille, mitä tulee il-
mojen kautta Suomeen, me emme ilmeisesti
mahda mitään muuta kuin samalla hallintaan ai-
nakin lähialueilla ne päästöpiisteet, joista näitä
myrkyjä meille tulee tuosta naapurin puolelta.

Mutta ihan muutama kommentti, jotka jäivät
häiritsemään, kun vastauspuheenvuoroa en saa-
nut. Erityisesti yksi asia jäi häiritsemään ed. Kal-
lin puheenvuorosta, jonka hän piti tuolta vierei-
seltä puhujakorokkeelta. Hänen lähestymistä-
pansa on se, jotta luomu on jotakin erityistä ja
uutta, jota ei ole koskaan tehty vielä, mutta Kem-
miran tuotanto on semmoista perinteistä tuotan-
toa — tässä on Kemira lainausmerkeissä. Väki-
lannoitetehtotuotanto, mitä nyt on, se on sem-
moista perinteistä tuotantoa ja luomu on ihan
uutta.

Mutta minä väitän kyllä sillä tavalla, että luo-
mu on nimenomaan perinteistä tuotantoa. Jos
katsotaan ihan perinteistä tuotantoa, niin se on si-

tä, että silloin tehtiin luonnonmukaisesti ja kestä-
vän kehityksen periaatteen mukaan. Se ei tarkoi-
ta sitä, mitä ed. Leppä oli lukevinaan minun edel-
lisestä puheenvuorostani, jotta nyt palattaisiin 50
vuotta taaksepäin. Ei, vaan minä tarkoitin, jotta
siinä, kun ollaan luomussa, palataan 50 vuotta
taaksepäin. Tekniikka on uusi, meillä on uudet
koneet ja systeemit, mutta tuotannossa ei vain
käytetä väkilannoitteita, ei torjunta-aineita, ei
myrkytetä kirvoja eikä tehdä tämmöistä, mikä ei
ole luonnonmukaista. Sen takia, kun kuunteli pu-
heita, jos olisi viitsinyt tukkimiehen kynän ottaa
esille, jotta olisi voinut vetää viivoja, olisi voinut
laskea ihan kirjanpidon mukaan, ketkä olivat Kem-
miran miehiä ja ketkä ovat enemmän aidon kes-
kustelun kannalla, että luomusta tehtäisiin hyvä
juttu.

Se harha tähän sisältyy kanssa, jonka ed. Läm-
sä totesi, jotta nyt jos mennään luomuun laajem-
massa mitassa, se tarkoittaa isompia pinta-aloja,
laajempia tiloja ja vähemmän tuolla kylissä asut-
tuna pitämistä ja vähemmän tiloja. Sehän lähtee
sellaisesta ajattelusta, jotta luomu on huonosti
tuottavaa, siellä kasvaa harvaan vilja, se antaa
vähemmän heinää tai rehua, mutta hinta on sa-
manlainen kuin nykyisellä tehoviljellyllä tuote-
lla.

Mutta eikö tämä pitäisi ajatella niin, jotta luo-
muhan pitää osata markkinoida sillä tavalla, että
se on puhtaampi, ihmiset haluavat sitä ja tulevat
jatkossa haluamaan sitä, he maksavat siitä enem-
män, jolloin mahdollisesti voidaan pienemmällä
pinta-alalla se juttu saada aikaan. Tällä tavalla
voi utopistisesti ajatella näin päin. Tämä saa olla
minun illuusioni. Siellä Kemiran riveissä ollaan
ihan eri mieltä tästä asiasta.

Sitten yleensä pinta-alalisäkysymyksestä voi-
si todeta ihan täältä edestäkin, kun ed. H. Aho
totesi jossakin välihuudossa, että MTK on aina
periaatteessa vastustanut näitä juttuja. Sinä aika-
na en ollut kyllä eduskunnassa, kun pinta-alali-
sät poistuivat. Mutta heti sen jälkeen, kun tulin
viime kaudelle valittua, oli MTK:n valtuuskun-
nan jäseniä lentokoneessa. Uutena kansanedusta-
jana ajattelin, että nyt tartutaan kahvoihin ja
käännetään oikein kunnolla, kun olen maa- ja
metsätalousvaliokunnassa, ja annetaan pienille
tiloille tukea. Mitä sitä isoille, nehän pärjää muu-
tenkin, jotta käännetään vähän tätä tukipolitiik-
kaa perheviljelmien ja pientilojen suuntaan.
MTK:n valtuuskunnan miehet sanoivat, että kuu-
le Lahtela, älä siihen puutu mitään. Pienet tilat

joutaa kuolla, ne liitetään isompiin ja niistä tulee tehokkaita, isoja ja elinkelpoisia tiloja. Tämä oli niiden MTK:n henkilöiden kanta. Epäilen, että hirveästi eivät varmaan MTK:ssa panneet aikanaan hanttiin, kun pieniltä tiloilta pinta-alalisä lopetettiin.

²⁵ **Juha Korkeaoja /kesk:** Arvoisa puhemies! Keskustelussa oltiin vähän aikaa sitten pääsemässä asian ytimeen, kun esitettiin kysymys, mitä on luomutuotanto tai mitä on luomuruoka. Ed. Komi esitti kysymyksen vastauksen. Kysymys on nimenomaan tuotantotavasta, ei siitä, että lopputuote olisi jollakin tavalla määriteltävissä kemiallisesti, biologisesti, mikrobiologisesti tai jotenkin muuten niin, että siitä itse tuotteesta voitaisiin analysoida tekemällä määrittää, että tämä on nyt luomutuotantoa tai jotakin muuta, koska tilanne on sellainen, että tällaista eroa ei eri tuotantotapojen välille ole pystytty osoittamaan tai löytämään. (Välihuuto!) — Juuri tämä on oleellinen kysymys. Totta kai lähtökohta on se, että kuluttajat uskovat, ja voi olla, että jonkinlaisia näyttöjä jossain tilanteessa on löydettävissä, että tällä tavalla tuotettu ruoka on tasapainoisempaa ja ihmiselle terveellisempää, mutta lähtökohta nimenomaan on se, että kysymys on tuotantotavasta.

Meillä on siis tuotantotapa, jota nykyisin sanotaan perinteiseksi tuotantotavaksi, jossa käytetään kemiallisia lannoitteita ja kasvinsuojeluaineita, ja sitten luomutuotanto. Näiden väliin sijoittuu vielä niin sanottu ip-tuotanto, integrated production -tuotanto, josta voisi sanoa, että siinä käytetään kemiallisia lannoitteita ja kasvinsuojeluaineita, mutta niin sanotusti täsmäännöksinä eli oikeaan aikaan ja oikeaan tarpeeseen, ja vielä tehdään sitten kaikista toimenpiteistä tarkka kirjaus, niin että tuotteiden ostajat voivat saada tiedon siitä, mitä tähän tuotantoon on käytetty.

Tuotantotapoja voidaan siis lähestyä yhtäältä kuluttajan näkökulmasta eli lopputuotteen näkökulmasta, ja on tietysti aivan oikeutettua, että jos kuluttaja haluaa tietyllä tavalla tuotettua ruokaa ostaa, sellaista pitää tuottaa ja hänelle tarjota. Mutta mielestäni on kuitenkin aivan ehdoton peruslähtökohta se, että kaikki se ruoka, mikä tuotetaan ja jota kuitenkin suuri osa kuluttajista käyttää, on terveellistä ja turvallista. Minusta tässä keskustelussa ei saa unohtaa sitä, että sen ruoan, jota enemmistö suomalaisista muun muassa käyttää, pitää olla terveellistä ja turvallista ja pi-

tää tutkimuksessa ja tuotekehittäelyssä kiinnittää huomiota siihen, että tässä suhteessa mennään parempaan suuntaan koko ajan.

Tuotantotapoja voidaan tietysti myöskin arvioida ympäristönäkökulmista. Tässä suhteessa luomutuotanto varmaankin on ollut ainakin muuttaman vuoden takaista niin sanottua perinteistä tuotantotapaa parempi vaihtoehto, sen luontoon kohdistuva kuormittavuus on ollut pienempi. Tässä suhteessa ip-tuotanto on pyrkinyt sellaiseen tilanteeseen, jossa myöskin kemiallisen tuotantotavan ympäristökuormitus olisi mahdollisimman alhainen. Niin kuin tiedetään, muun muassa maatalouden ympäristöohjelmien puitteissa on niin sanotun perinteisen tuotannon ympäristökuormittavuutta myöskin voimakkaasti pyritty alentamaan. Tavallaan näillä kaikilla tuotantotavoilla on pyritty etenemään itse asiassa jossain määrin samoihin tavoitteisiin, kuin mihin luomutuotanto tähtää.

Oma näkemykseni on paitsi se, että normaalia tuotantotapaa pitää kehittää sillä tavalla, että ruoka on turvallista ja terveellistä, luomutuotannossa lähtökohdaksi pitää ottaa se, että siinä tuotanto vastaa kuluttajien vaatimuksia. Ongelman tässä suhteessa muodostaa se, että meillä on toistaiseksi kotimaassakin puutteelliset kriteerit siitä, mitä luomuruoka on, mitä luomutuotanto on. Siinä ollaan pääsemässä eteenpäin, mutta oleellista on se, että kun toimimme yhteismarkkinoilla, meidän pitäisi saada ainakin näiden yhteismarkkinoiden laajuiset yhteiset kriteerit, jotta tavallaan se luomutuotanto, joka tulee Euroopasta ja kilpailee suomalaisen luomutuotannon kanssa meillä kaupan hyllyllä, olisi samojen kriteerien mukaisesti tuotettua kuin kotimainenkin, jotta kilpailu olisi reilua. Tämä tietysti on minusta se peruslähtökohta ja tarve, joka mahdollisimman pian pitää saada tyydytettyä, eli että saadaan Euroopan kattavat yhteiset kriteerit luomutuotannolle.

Luomutuotannon kehittämisessä toisen puolen asiasta muodostaa tukijärjestelmä. Me kaikki tiedämme tässä salissa, ainakin ne, jotka nyt ovat paikalla, että suomalainen tuotanto, olipa kysymys luomutuotannosta tai perinteisestä tuotannosta, ei voi kilpailla avoimilla eurooppalaisilla markkinoilla ilman merkittävää tukipannosta. Nyt joudumme siis kysymään, minkälaista tukijärjestelmää tulisi käyttää luomutuotannon osalta, minkälaista tukijärjestelmää perinteisen tuotannon osalta. Oma lähtökohtani on se, että aina-

kaan pidemmällä aikavälillä ei luomutuotantoa pitäisi tukea enempää kuin perinteistä tuotantomuotoa. Joku voi sanoa, että ympäristösyistä ehkä luomutuotannon tuki voisi olla jonkin verran korkeampi. Mutta nimenomaan ajatellen kuluttajapäättäjien näiden tuotantomuotojen pitäisi olla keskenään tasavertaisia ja sillä tavalla tuotannon kannattavuus tulisi turvata niin, että kuluttajat sitten maksaisivat luomutuotteista sen verran korkeamman hinnan kuin korkeammat tuotantokustannukset edellyttävät.

Millä tavoin luomutuotantoa voidaan edistää? Meillä on epäilemättä tällaiset niin sanotut lähimarkkinat, joissa luomutuotteilla on omat markkinansa. Mutta pelkästään jo siitä syystä, että maataloustuotanto ja kuluttajat entistä enemmän asuvat eri alueilla, tällainen lähituotanto voi katkaa vain pienen osan markkinoista. Todellinen vastaus syntyy siitä, että meillä elintarviketeollisuus ryhtyy tuottamaan luomutuotteita. Tästä on esimerkkejä olemassa. Itse olen mukana ollut kehittämässä kasvitutteen luomutuotantoa Lännen tehtaiden puitteissa. Tähän mennessä on sillä sektorilla päästy niin pitkälle, että ensimmäisenä eurooppalaisena yrityksenä vihannespakasteiden tuotannossa koko yrityksen raaka-ainetuotanto on siirretty ip-tuotantomuodon mukaiseksi, ja nyt koko ajan kehitetään myös luomutuotantoa niin, että pakastetuotteiden markkinoilla olisi kuluttajille tarjolla myös luomupakastevihanneksia.

Tämä ketju voi mennä eteenpäin kuitenkin vain sitä mukaa kuin kuluttajien tarpeet niin sanelevat ja kuluttajat ovat valmiita maksamaan tuotteista korkeampaa hintaa. Näyttää kuitenkin, että sellaisia kuluttajia on jatkossa entistä enemmän ja tämä tuotantomuoto jatkuu. Mutta oleellista tässä niin kuin myös kotieläintuotteiden puolella on se, että pitää muodostaa tuotantoketju maatilalta kuluttajan pöytään asti niin, että se kaikilta osin toimii taloudellisesti ja kannattavasti, muutoin tällainen tuotanto on mahdotonta.

²⁶ **Hannu Aho /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Kekkoselle vastaisin, mitä hän peräsi kriteereistä, että ihan sataprosenttiseen "puhtauteen" tuskin päästään ilman, että teemme kaiken pullossa. Aivan kuten totesitte, ilman saasteita tulee, sateita tulee, ja maaperässä on määrättyt asiat. Mutta se on todettavissa, että Suomessa maaperä on puhtainta varmasti, mitä lähialueilla on missään, ja siitä meidän tulee huolehtia, että emme jatkos-

sakaan raskasmetalleja, jätelietteitä, hyväksy pelloille laitettavaksi, emme minkäänlaisessa tuotannossa. Se on lähtökohta.

Tulee muistaa, kun aina puhumme ja näemme apteekkien mainoksissa, mitä vitamiineja ja kivennäisaineita pitää napsia poskeen, että pysyy terveenä, että maahan on sellainen, että sieltä vapautuu määrätty määrä. Toisia aineita joudumme lisäämään lannoituksella, on se sitten minkä tyyppistä hyvänsä, että ihmiset voivat hyvin. Tämä jatkuu kotieläinkiertoa sillä tavalla, että jos maasta ei saada oikeita aineita, kotieläintuotteet eivät vastaa niitä kriteerejä, mitä odotamme, eli täydentämistä joudutaan laittamaan.

Voisin todeta, että tiedän, mitä on pientilan tuotanto. Olen lähtenyt alkuun hehtaarista. Ei sekään tyydyttänyt, koska en uskonut siihen, että jos minä viljelen hehtaarin kokoista länttiä, tämä yhteiskunta maksaa minulle ja perheelleni toimeentulon siitä, eli rakennekehityksen täytyy olla edennyt tämän mukaan. Tämä on sellainen kokonaisuus, jossa meidän pitää hallita kaikki. Sanon vielä sen, että jos luomutuotannossa hallitsee kokonaisuuden, siinä tarvitaan monta kertaa kellosepän työtä, että kaikki palaset menevät yhteen.

²⁷ **Erkki Pulliainen /vihr:** Arvoisa puhemies! Ed. Hannu Aho puhui pienimuotoisesta tuotannosta, mikäli ymmärsin oikein. Minä ajattelin puhua suurtuotannon puolesta kerrankin täältä puhujakorokkeelta eli luomutuotannosta.

Oulun eteläisellä alueella tällä hetkellä noin 9,5 prosenttia tiloista on luomutuotannossa. Luomutilan keskimääräinen peltoala on 30,3 hehtaaria, meidän oloissamme erittäin suurtuotantoa, ei mitään pilipalihommaa eikä harrastustoimintaa. Jos ed. Kekkosella tällainen ajatusrakennelma on ollut, se on ehkä sillä tavalla vähän pielessä. Toisin sanoen tässä on kysymys erittäin merkittävästä, laajenevasta tuotannonalasta.

Lipposen hallitukset ovat asettaneet tavoitteeksi tälle vuodelle 125 000 hehtaaria tuotantoalaa. Niin kuin varmaan on monta kertaa todettu, yli 130 000 hehtaaria on jo tällä hetkellä eli se on mennyt yli. Kysyntä on sillä tavalla selvää, että meillä käytetään tällä hetkellä enemmän luomutuotteita, myydään kaupassa, kuin meillä tuotetaan eli jostakin tulevat ne välissä olevat. Sekin, mikä meillä tuotetaan, menee osittain suoramyyntissä, niin ettei se ole oikeastaan missään

tilastoissa. Meillä todella tällä hetkellä potentiaali on olemassa lisätä tuotantoa asianomaisella tavalla.

Tälle mahdollisuudelle tuo aivan erityisen merkityksen se, että Keski-Euroopassa — tämä liittyy ed. Hannu Ahon äskeiseen puheenvuoroon — monella alueella tällä hetkellä maaperän tila on historiallisista syistä sellaisessa kunnossa, ettei siellä järkevästi mitään luomutuotantoa kannata harjoittaa, koska tuotantomuoto sellaisenaan ei pelasta sitä tilannetta, että maaperä, jolla tuotetaan, on niin saastunutta, että kohta se tuote on ravinnoksi kelpaamatonta, mikä siellä tuotetaan. Tuotantotavalla sellaisenaan ei ole oikeastaan juuri mitään merkitystä. Tällä tavalla meillä, niin kuin ed. Hannu Aho kerkisi sanoa, suhteellisesti nämä asiat ovat huikeasti paljon paremmassa tilassa eli meillä rakenteellisista syistä on todella suuri mahdollisuus olemassa. Tässä suhteessa maa- ja metsätalousministerin nyt lupaama luomustrategian aikaansaaminen on erittäin paikallaan oleva asia. Kysymys on tulevaisuuden vaihtoehdosta.

Arvoisa puhemies! Tämä oli vain johdanto. Minulla on erittäin lyhyt varsinainen asia tähän keskusteluun, ja se on viime viikolta kokemus, joka on ollut aika järästyttävä. Nimittäin erään luomutuotteitten jalostushankkeen yhteydessä paljastui, että meikäläiset rahoitusjärjestelmät eivät hyväksy teollisesti luomutuotantotalosteita ollenkaan, koska kaikki painopisteet ovat elektroniikassa ja vastaavilla tuotannonaloilla. Pitää olla valtavan hyvä oma riskirahoitusosuus, että ruvetaan luomuraaka-ainetta jalostamaan tuotteiksi. Tämä tarkoittaa siis uusjalostustuotantoa. Tässä suhteessa, arvoisa puhemies, on todella merkittävä nokanvalkaisu edessä. Tässä pitäisi tietysti olla kauppa- ja teollisuusministerin paikalla uhrina, jolle voitaisiin vedoten todeta, että otetaan nyt ihmeellä Lipposen kakkoshallituksen ohjelmaan se, että annetaan nyt vähän elektroniikalle periksi sillä tavalla, että sieltä potentiaaleja siirretään myös elintarvikejalostuksen puolelle, koska siitä on nyt tulossa todellinen pullonkaula. Vaaditaan valtava oma riskirahoitusosuus ennen kuin Finnveralta ja muulta rahaa ilmenee jalostustoiminnan kehittämiseen, ja se tulee olemaan todellinen pullonkaula.

Oikeastaan ei ole mitään muuta viisasta sanottavaakaan.

²⁸ **Antero Kekkonen /sd** (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Kun ed. Pulliainen esitti ajatuksekseni, että pitäisin tätä pilipalihommana, kiistan sen jyrkästi. Päinvastoin minun puheenvuoroni on enemmänkin, kun olen aistivini, että myös ed. Pulliainen on sen huomannut, sisältänyt kysymyksiä, koska tämä asia on hyvin iso ja se on mitä suurimmassa määrin tulevaisuuden asia. Mutta edelleenkin perään vähän ilmasta tulevaa uhkaa. Minulla on ollut tilaisuus nähdä, minkälaisessa kunnossa on maanviljelysmaaperä esimerkiksi entisen Itä-Saksan alueella. Siellä pitäisi olla mitä parhaat olosuhteet tuottaa kaikkea sitä, mitä maa parhaimmillaan voi antaa. Se antaa mahdollisuuden meille, että se itäsaksalainen maaperä on niin kurjassa kunnossa. Mutta sen pitää antaa myös sellainen mahdollisuus, että meillä on oikeus — vähän pateettisesti näköjään tämän sanon — kysellä sitä, onko luomutuotannon kriteeristö niin kestävä, että me voimme rehellisesti sillä elää oman maamme rajojen sisäpuolella puhumattakaan siitä, että me tarjoaisimme sitä tuotantoa muulle maailmalle.

²⁹ **Erkki Pulliainen /vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kekkoselle ihan ystävällishenkisesti: Minä ainakin pyydän anteeksi, jos minä ymmärsin äsken vähän väärin kysymyksen taustalla olevan ajattelutavan, koska varmasti uskotte sen, että nämä luvut olivat oikeita, jotka äsken esittelin.

Mikä koskee sitten sitä, onko se niin meillä kuin sanotaan, minä luulen, että tämä asia on meillä vähän niin kuin yläkantissa vielä. Siis luomutuotannon tarkastustoiminta on viety niin valtavan pitkälle ja niitä pelisääntöjä, jotka ed. Korkeaoja omassa puheenvuorossaan toi esille, noudatetaan niin nihilistisesti, että se menee vähän niin kuin mieluummin överiksi kuin averiksi, eli näin päin se vaan nyt sattuu olemaan.

³⁰ **Eero Lämsä /kesk:** Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti. Kokonaisuutena tämä keskustelu on ollut todella hyvä, ja minusta on ollut ihan paikallaan, että täällä on tuotu ongelmia esille. Esimerkiksi ed. Kekkonen toi ilmansaastekysymyksen esille. Täällä on myös tullut esille tilakokokysymys, joka vaikuttaa haja-alueella. Sillä on omat negatiiviset vaikutukset. Ehkä enemmänkin tässä keskustelussa olisi voinut tulla näitä ongelmia esille. Ei tämä niin yksiselitteinen kuitenkaan ole.

Voisi tähän lopuksi vielä sanoa sen, että esimerkiksi luomumaitotuotannossa, kun käytiin läpi näitä säädöksiä, vaaditaan siirtymäajan jälkeen, että vasikan, josta kasvaa lehmä, on oltava luomulehmästä, mutta ei siinä vaadita luomusonia. Näin asiantuntija ilmaisi tämän. Tämäkin on yksi semmoinen pieni ristiriitaisuus, jos tässä oikein halutaan lähteä hiuksia halkomaan ja tarkkana olemaan. Ei tarvita perinteistä tyyliä, vaan käy ihan seminologi niin kuin normaalissa tuotannossa.

³¹ **Anu Vehviläinen /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Pulliainen toi esille Pohjois-Pohjanmaan keskimääräisen luomutilakoon. Minulla on edessäni Maatilatilastollinen vuosikirja vuodelta 99. Tässä on tilastot te-keskuksittain. Keskimäärin luomutilan koko on 25,4 hehtaaria, joten tilat ovat kohtalaisen isoja. Kun tätä listaa katsoo, täällä on pari kolme yli 30 hehtaarin tilaa ja kaikista Manner-Suomessa olevista tiloista pienin taitaa olla 16 hehtaaria. Tämä osoittaa sitä, että aivan pieni tila ei voi tulla toimeen luomutuotannossa. Tosiasia ainakin minun käsitykseni mukaan on, että se vaatii sitä, että jatkossakin luomutiloissa pitää olla tietynlaista kokoa, kun sadot ovat pienempiä, että ne pystyvät pärjäämään.

Mitä keskusteluun tulee, pidän käytyä keskustelua erittäin monipuolisena. Kun jo aiemmin sain, että aion toimittaa tätä keskustelua myös omalta osaltani eteenpäin ministeriöön päin, niin aion tehdä. Minusta tässä on monia näkökulmia tuotu esille, jotka olisi hyvä luomustrategiassa ottaa huomioon.

³² **Katri Komi /kesk:** Arvoisa puhemies! Olin pienen kommentin vielä ed. Vehviläiselle ja muillekin sanonut tilakoosta. Totta on, että luomutilat ovat jopa suurempia, mutta se ei tarkoita sitä, ettei pienikin tila voisi toimia. Jos tuotetaan erittäin intensiivisesti esimerkiksi yrtejä tai joi-takin vihanneksia, jatkojalostetaan, myydään to-reilla suoramyynninä jne., on mahdollista toimia ihan muutaman hehtaarin tilalla, jopa saada per-heelle elantoa, että se ei aivan poissuljettu vaihto-chole ole.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

2) Laki kirjanpitolain muuttamisesta

Lähetekeskustelu

Lakialoite LA 46/2000 vp (Klaus Bremer /r ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

¹ **Klaus Bremer /r:** Arvoisa puhemies! Äskei-sellä kyselytunnilla kuultiin kolmen kysymyk-sen kohdalla kolmattakymmentä puheenvuoroa, joissa kannettiin syvää huolta jatkuvasta suurytöttömyydestämme, kipeästi nuorisotyöttö-myydestä ja pienyritystoimintamme EU:n olois-sa poikkeuksellisesta raskaudesta ja kansallises-ta vajeesta. Nämä asiat nivoutuvat tiukasti yh-teen ja johtuvat samasta perusheikkoudesta. Pienyritystoiminnan, suurimman uusien työpaik-kojen tuottajan, menestymisen tärkeys on koros-tunut yhtäkkiä tietotekniikan globalisoitumisen ja ulkoistamiskehityksen räjähdysnomaisessa muutoksessa. Suomen ongelma kiteytyy yhä sel-keämmin kolmen ministeriön — oikeusministe-riön, kaupp- ja teollisuusministeriön ja valtiova-rainministeriön — seisautuneisuuteen. Yritystoi-minnan elinehtojen ajantasaistamisessa on selke-ästi jääty kehityksestä jälkeen. Tämä tuntui ki-peästi nyt jo eduskunnan kyselytunnilla ensim-mäisen kerran.

Lakialoitteessani perustelen varsin seikkape-räisesti muutosehdotuksia enkä sen vuoksi sy-venny tässä puheenvuorossani niihin. Mutta taustoista hiukan tarkemmin.

Arvoisa puhemies! Kun edellisen hallituksen kaupp- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki ministeriönsä virkamiesten kanssa laati vuonna 97 eduskunnalle annetun hallituksen esityksen uudeksi kirjanpitolainiksi (hallituksen esitys n:o 173/1997 vp) hän lisäsi esityksen yleisperusteluihin seuraavan kohdan: "Esityksen ensisijainen tarkoitus on saattaa kiireellisesti voimaan Euroopan yhteisöjen direktiivit, jotka koskevat tilin-päätösten laatimista. Toisaalta ehdotukset juok-sevasta kirjanpidosta tilikauden aikana vastaavat pääsääntöisesti voimassa olevia säännöksiä. Eri-tyisesti pieniä yrityksiä silmälläpitäen juoksevan kirjanpidon säännösten uudistaminen on tarkoi-tus aloittaa tämän esityksen antamisen jälkeen.

Samalla arvioidaan myös tarve ammatinharjoittajia koskevien erityissäännösten uudistamiseen."

Minä kiitän ed. Kalliomäkeä tästä poikkeuksellisesta ymmärtämyksestä pienyrityksiä rasittavien hallintomenettelyiden kustannuksia kohtaan. Kirjanpidon menettelyt ovat pienyrityksille moninkertaisesti suurempi haitta kuin suuryrityksille.

Valitettavasti hallituksen lupaus ei ole toteutunut. Lupaus ei ole toteutunut, vaikka Euroopan yhteisöjen komission suosituksessa 22.4.97 aloittavien yritysten toimintaolosuhteiden parantamisesta ja yksinkertaistamisesta suositetaan, että jäsenvaltiot noudattaisivat ajattele ensin pieniä -periaatetta. Lupaus ei ole toteutunut, vaikka Kalliomäen johtaman ministeriön vuonna 96 laatimassa pk-yrityspoliittisessa ohjelmassa (KTM:n neuvottelukunnan raportteja 1/96) todetaan seuraavasti: "Tavoitteena on yksinkertaistaa hallintomenettelyjä ja yrityksiä sitovia säädöksiä ja sopimuksia niin, että hallinnosta pienyrityksille aiheutuvat suhteelliset kustannukset alenevat mahdollisuuksien mukaan muiden yritysten hallintokustannusten tasolle."

Lupaus ei ole toteutunut, vaikka nykyisen hallituksen ohjelmassa mainitaan seuraavasti: "Hallituksen elinkeinopoliittisilla toimenpiteillä vahvistetaan yrittäjyyttä sekä pk-yritysten kasvua ja kilpailukykyä. Uusien työpaikkojen syntyminen edistämiseksi hallitus käynnistää Yrittäjyys-hankkeen, jonka tarkoituksena on poistaa yritys-toiminnan esteitä ja kannustaa kaikkia hallinnon-aloja uusien yritysten perustamista edistäviin toimenpiteisiin."

Kauppa- ja teollisuusministeriö valmistele parhaillaan esitystä laiksi kirjanpitolaian ja tilintarkastuslain muuttamisesta. Siinä on tarkoituk-sena laajentaa ammattitilintarkastusta yhä pienempiin yrityksiin, että harmaa talous saataisiin kuriin, näin perustellaan. Lisähaitan myymiseksi pienyrityksille niiden kirjanpitomenettelyihin ehdotetaan eräitä näennäisiä helpotuksia. Tosi-asiassa rikolliset yritykset eivät tule noudatta-maan tilintarkastuspakkoa tai kiertävät sen, jol-loin lisäkustannukset tulevat rehellisten pienyrit-täjien ja yritysten maksettaviksi. Samalla vesit-tyy ministeri Kalliomäen antama erinomainen lu-paus pienyritysten kirjanpitomenettelyiden uu-distamisesta. Tämä ammattitilintarkastajien käyttöpakko, joka tulee pienemmille yrityksille

nyt ehdotuksena, on sellainen asia, jota ei kerta kaikkiaan missään muussa EU-maassa uskota to-deksi pienyritysten kohdalla.

Lakialoitteusamme esitämme aitoja hel-po-tuksia pienyritysten kirjanpitomenettelyihin, jota yritysten hallintokustannukset alenisivat, sekä pienyritysten tilinpäätösten julkistamisesta luopumista, että ne saisivat reilun kilpailuaseman suuryritysten rinnalla. Yritykset lähettäisivät luonnollisesti viranomaisille edelleen kaikki hei-dän tarvitsemansa tiedot. Aloitteessa ehdotetaan uudistettavaksi pienyritysten ja ammatinharjoit-tajien juoksevan kirjanpidon säännökset hallituk-sen vuonna 97 antaman lupauksen mukaisesti.

Tämän aloitteen kanssa samaan asiakokonai-suuteen kuuluu tilinpäätösten yhteisrekisterin perustaminen. Ministeri Kalliomäki lisäsi henkilö-kohtaisesti vuonna 97 nykyiseen kirjanpitolakiin kohdan, jonka mukaan kauppa- ja teollisuusmi-nisteriö päättää niistä menettelytavoista, joita tu-lee noudattaa toimitettaessa asiakirjoja koneelli-sessa muodossa Patentti- ja rekisterihallituksel-le. Hallitus perusteli tätä seuraavasti: "Tämän säännöksen avulla voitaisiin muun muassa ottaa huomioon Pk-yrityspoliittisessa ohjelmassa tar-koitetun yhteisrekisterin mahdollinen perustami-nen." Haluan kiittää ed. Kalliomäkeä myös tästä näkemyksellisyydestä ja aktiivisuudesta.

Tämä KTM:n päätös on kuitenkin viivästynyt nyt jo siinä määrin, että eduskunta viime joulu-kuussa pyysi hallitusta kevätistuntokauden aika-na selvittämään viivästymisen syyt ja kiirehti-mään hankkeen toteutumista. Verohallinnossa toteutetaan samanaikaisesti ylimääräisiä kustan-nuksia aiheutuvaa rinnakkaishanketta eikä sitä eduskunnan kannanotosta huolimatta ole lopet-tu. Hallitus ei vielä ole antanut asiasta selonte-koa. Puhummeko täällä tästä asiasta aivan tur-haan?

Tämä lakialoite ja edellä mainittu KTM:n pää-tös eivät maksa valtiolle mitään. Se on tässä avainasia. Nyt tehty lakialoite ei maksa kenelle-kään mitään, mutta vähentää muun muassa kaup-parekisterin ja verohallinnon kustannuksia. Yh-teensä kustannussäästöt ovat miljardiluokkaa vuosittain. Tämä aloite ei ole yleensääkään kenel-täkään pois, mutta parantaa kaikkien kansalais-ten hyvinvointia. Kun pienyritykset voivat toi-mia ilman tarpeetonta taakkaa, ne työllistävät, maksavat veroja ja kasvavat tehokkaammin.

Arvoisa puhemies! Pienyritysten syntymisel-le ja kehittymiselle vahvoiksi työllistäjiksi ja uu-

sien työpaikkojen avaajiksi on Suomessa tehty suurempia vaikeuksia kuin missään muussa EU-maassa. Seurauksena Suomessa onkin 100 000—300 000 pienyrityksen vaje asukasmäärään nähden verrattuna EU-maiden keskiarvoon ja erityisesti Tanskaan, Hollantiin ja Pohjois-Italiaan.

Tämä vaje häittää jo selvästi Suomen elinkeinonkehitystä ja kilpailukykyä eli nykyisen elintasomme säilyttämistä. Pienyhtiön perustamiseen liittyvä byrokraatia, mieletön alv-velvoite ja tilitysvaatimukset, tilintarkastusvelvollisuus, jota ollaan vain entisestään nyt raskauttamassa, ja pienyrityksille säädetyt yleiset tuotomääräykset ovat asioita, joiden olemassaoloa muissa EU-maissa ei tunneta eikä sellaisia uskota olevan olemassa, mutta Suomessa ne ovat.

Puhemies! Tämän kirjanpitolain muuttamista koskevan lakialoitteen allekirjoittivat eduskunnan painavimpien eduskuntaryhmien asiantuntevimmat kansanedustajat yhtä eduskuntaryhmää lukuun ottamatta. On hyvin surullista, että eduskunnan suurin ja vahvin ryhmä, SDP:n eduskuntaryhmä, todistaa puuttumisellaan, että siinä on tämän maan pienyritysjäyden vähäisyyden ja kehitysmättömyyden solmu. Se on ainoa eduskuntaryhmä, jonka piiristä edustajia Kalliomäki ja Luhtanen lukuun ottamatta kerta toisensa jälkeen osoittautuu mahdottomaksi saada mukaan ketään edistämään pienyritysjäyden työllistämismahdollisuuksien ja uusien työpaikkojen lisäämisen vahvistumista ja kasvua Suomessa.

Toivon hartaasti, että myös SDP:n eduskuntaryhmään tunkeutuisi tieto ja asiantuntemus nähdä, että työttömyyden osuessa perheeseen pienen perheyrittäjän perustaminen on tehokkain keino estää perheitä hajoamasta, samalla kun pienyritykset ovat todistaneet olevansa tehokkaita ja tuloksellisia uusien työpaikkojen luoja. Sen vuoksi olen iloinen ja kiittollinen, että vasemmistoliiton eduskuntaryhmä on aivan toista maata ja näkee monenkin kansanedustajan allekirjoituksen voimalla, että pienyritysten syntymisessä ja niiden kasvun helpottamisessa on lopultakin koko Suomen työllisyyden tehostamisen, kilpailukykyä ja elintasomme säilyttämisen avain.

Ed. Ranta-Muotio merkitään läsnä olevaksi.

2 Kalervo Kummola /kok: Arvoisa herra puhemies! Tämä lakialoite on hyvä ja perusteellisesti laadittu. Olen sen myöskin allekirjoittanut. Minusta tänä päivänä pienet yritykset, monta kertaa niin sanotut nyrkkipajat, ovat joutuneet tämän kirjanpitolain puitteissa liiallisen byrokratian kohteeksi ja se myöskin nostaa yrityksen perustamisriinan erittäin korkealle. Aloitteessa mainitaan, että kirjanpitokustannukset pienellä yrityksellä voivat olla 10 000—30 000, mutta ei tarvitse olla montakaan kirjanpitovienttiä kuukaudessa, kun kirjanpitotoimiston lasku on vähintään 5 000 markkaa kuukaudessa, mikä tekee 60 000 vuodessa, ja asiantuntemusta ei omasta talosta varmasti monestikaan löydy.

Tämä julkisuuskysymys on myös erittäin hankala pienelle yritykselle. Sitä voidaan lukea kuin avointa kirjaa, ja näin ollen kilpailutilanteessa julkisuus antaa kohtuuttomia etuja kilpailijoille. Tämä raja pitäisikin nostaa vähintään 5 miljoonaa markkaan julkistamistietojen kohdalta.

Jos tämä lakialoite saa ansaitsemansa arvon ja tulee hyväksytyksi, tämä tietysti vaikuttaa myöskin muihin lakeihin. Esimerkiksi arvonlisäverotilitys pitäisi silloin myöskin näiden yritysten kohdalla muuttaa neljän kuukauden välein jätettäväksi. Muutenhan tästä ei olisi mitään hyötyä.

Lopuksi toteaisin lyhyesti, että tämä monimutkainen kirjanpitolaki ja esimerkiksi KHT-tilintarkastajien tai HTM-tilintarkastajien tuominen näihin yrityksiin ei harmaata taloutta estä. Siihen tarvitaan ihan muut konstit.

3 Jorma Vokkolainen /vas: Arvoisa herra puhemies! Olen nyt viidettä vuotta tässä talossa töissä ja hyvin harvoin lakialoitteeseen nimeäni laitan, ja varmasti moni sivullinen voi ihmetellä, että tuommoisessa seurassa nimeni on. Lähdän siinä mielessä ihan rehellisesti liikkeelle, että myöskin hallitusohjelmassa on mainittu kohtia, joissa lähdetään pienyritysjäyden ja ammattienharjoittajien edellytysten parantamisesta, ja sen eteen pitää yrittää tehdä työtä. Tämän lakialoitteen varmaan jatkossa byrokraatia hoitaa, mutta asia on kuitenkin sellainen, johon kannattaa myöskin hieman syventyä ja asiaa yrittää edistää, sillä ed. Bremerin aloitahan lähtee siitä, että pienyritysten kirjanpitokustannusten alentamisesta on kuitenkin kysymys, niin että informaatio, jota tarvitaan yhteiskunnalle, säilyy.

Jos tilanne tällä hetkellä on, niin kuin uskon sen olevan — en ole itse tämän alan ammattilai-

nen — että kirjanpito joudutaan tavallaan tekemään kuukausittain ja ehdotetaan juoksevan kirjanpidon hoitoa neljän kuukauden välein, mikä ilman muuta silloin meinaa myöskin, että kustannukset tästä pienyrittäjien kohdalta alenevat, se mielestäni edistää myöskin kyseisten yritysten toimintaedellytyksiä. Samoin lakialoitteen 9 §:ssä selkeästi rajataan, että se koskee alle 50 hengen yrityksiä, joissa on enintään kuusi omistajaa. Myöskään konserniyritykset eivät olisi aloitteen mukaisessa käytännössä mukana, vaan mentäisiin entisten pelisääntöjen mukaan.

Toinen syy tietysti on, miksi olen tästä asiasta myöskin kiinnostunut, se että meillä maassa on tällä hetkellä yli kolmekymmentä uusyrittäjäkeskusta, jotka mielestäni tekevät arvokasta työtä niiden ihmisten eteen, jotka haluavat itsensä työllistää muuten kuin toisten palkkaloilla.

Itse tunnen kaikkein parhaiten Keski-Savon uusyrittäjäkeskuksen toimintaa. Se on toiminut vajaat kaksi vuotta. Välittömästi tai välillisesti yhdistyksen kautta on työllistetty 140 ihmistä, ja yleensä ne ovat yrityksiä, joissa on yrittäjän itsensä lisäksi kaksi tai kolme ihmistä. Näiden ihmisten selkeä viesti on, että byrokratiaa pitää pystyä helpottamaan, ja niin kuin äsken jo totesin, hallitusohjelmakin lähtee siitä, että tämän eteen pitää tehdä työtä. Jos tämä aloite sitä edistää, niin se on erinomaisen hyvä asia.

Tätä toimintaa kannattaisi muutenkin miettiä ja tukea myös uusyrittäjäkeskusten toimintaa esimerkiksi Keski-Savon uusyrittäjäkeskuksen osalta, joka on yhdistyspohjainen, niin kuin ne kaikki ovat, ja jonka rahoitus hyvin pitkälti tulee myöskin jäsenmaksutuloina ja pienenä yhteiskunnan tukena te-keskuksen kautta. Esimerkiksi Keski-Savon tapauksessa yhden työpaikan hinnaksi yhteiskunnan taholta tulee 3 000 markkaa. Minun mielestäni se ei ole suuri uhraus yhteiskunnan puolelta tähän asiaan ja niihin työpaikoihin, jotka näin luodaan.

Siitähän ei voida lähteä, että kaikista tulee yrittäjiä, sehän on kuolleena syntynyt ajatus, mutta sen edistäminen kai nykyajan yhteiskunnassa on tärkeää. Tärkeää on, että ihmiset saadaan työttömyyskortistosta pois. Muun muassa kyseisen uusyrittäjäkeskuksen osalta 64 prosenttia syntyneistä yrityksistä tai itsensä työllistäjistä on tullut suoraan työvoimatoimiston asiakkaista.

Jos tämä ed. Bremerin aloite edistää byrokratian purkamista pk-yritysten kohdalta, niin se on silloin paikkansa täyttänyt.

4 Antero Kekkonen /sd: Herra puhemies! Olen aivan samaa mieltä ed. Bremerin kanssa siitä, että byrokratiaa on liikaa. Olen aivan samaa mieltä ed. Bremerin kanssa siitä, että kirjanpidon kustannukset ovat pienellä yrityksellä tällä hetkellä kohtuuttomat. Sitten kun luen tarkasti perusteluja, niin löydän lauseen: "Tässä aloitteessa ehdotetaan, että pienyritysten tilinpäätöstietojen julkistamisesta luovutaan." Tässä kohdassa tulee minulle ainakin suuri kysymysmerkki. Kun me lähdemme avoimuudesta yhteiskunnassa sen kaikilla osa-alueilla, pitäisin hiukan kummallisena, että yhteiskunnan jollakin alueella lähtisimme kulkemaan toiseen suuntaan.

Olen yrittänyt tutkia tätä ed. Bremerin aloitetta ja näen tässä valtavan suuren määrän pelkääntään hyvää juuri niillä kriteereillä, mitä ed. Vokkolainen äsken sanoi, tarkoituksen ollessa ihmisten saaminen pois kortistosta esimerkiksi yrittämään. Mutta sitten syntyy se ristiriita, joka tulee siitä, että kun esimerkiksi kirjanpitolailla on aivan oma historiallinen taustansa, sellainen tausta, joka on lähtenyt tarpeesta nähdä läpi, luoda läpinäkyvyyttä myöskin yritystoimintaan, niin sen jälkeen minulla vähän tökkii ajatus siitä, että ehdotetaan tilinpäätöstietojen julkistamisesta luopumista. Kaiken tämän jälkeen vielä se asenneilmasto, jota ed. Bremer nyt hiukan hengittää tässä, on sen kaltainen, että Suomessa olisi aivan erityisen yrittäjävastainen ilmapiiri. Herra puhemies! Minusta näin ei voi kyllä vuonna 2000 keväällä sanoa.

Toinen varapuhemies: Myönnän nyt minuutin vastauspuheenvuorot.

5 Klaus Bremer /r (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kekkonen käy kiinni asiaan, joka on aiheuttanut paljon keskustelua. Nyt on niin, että suuryritykset eivät julkaise todellisia tilinpäätöstietojaan, koska ne voivat harjoittaa ristiinlaskutusta ja ne voivat eri säännöksillä myöskin piilottaa todelliset tuloksensa. Pienyrittäjä on täysin avuton siinä tilanteessa. Kun on joku yhden auton omistaja esimerkiksi, joka hakee puuta metsästä, yleensä on yksi suuri sellutai paperitehdas toimeksiantajana, hänen tilinpäätöstietonsa kertovat aivan tarkkaan, millä

urakkahinnalla hän toimii, ja kahden auton omistaja jo voi mennä sillä perusteella ja tarjota alle ja napata häneltä sen työn. Sama kertautuu ihan kymmenen hengen mikroyrityksiin saakka.

6 Kalervo Kummola /kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ed. Kekkonen perää julkisuutta, niin kyllä ilmeisesti tämä laki on siinä mielessä mennyt aivan pieleen, kun ajatellaan, mitä sillä alun perin on tarkoitettu. Niin kuin ed. Bremer kertoi, on suuryrityksiä, joissa on konsernitilinpäätös, ja niiden tilinpäätöksistä ja vuosikertomuksista ei pysty lukemaan yhtään mitään eri aloista esimerkiksi. Kuka sen sijaan verottajan lisäksi kaipaa pienen yrityksen tilinpäätöstietoja? Ei yksikään henkilö varmaan kilpailijaryhmän ulkopuolelta ole niistä kiinnostunut. Minusta riittää aivan mainiosti, että verottaja saa nämä tiedot.

7 Pekka Kuosmanen /kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Kekkonen puheenvuoro oli pääsääntöisesti erittäin yrittäjyystavallinen, ja siinä mielessä olen hyvin tyytyväinen SDP:n varapuheenjohtajan kantaan tässä asiassa. Mutta mitä informaatioon tulee, niin kun on pienyritys, jolla minä ymmärrän olevan alle miljoonan markan liikevaihdon, niin minusta semmoisen yrityksen tilinpäätöstietojen julkaiseminen on aivan kohtuutonta yrittäjän kannalta, koska kilpaileva yritys voi todella käyttää hyväksi sitä tietoa, minkä tilinpäätöksestä voi lukea.

8 Esa Lahtela /sd: Arvoisa herra puhemies! Tulin saliin, kun kuuntelin ed. Bremerin puheenvuoroa, jossa hän totesi, että sosialidemokraatit eivät ole laittaneet nimeään tähän lakialoitteeseen. Itse en ainakaan ole huomannut, että tällaista olisi edes esitetty.

Koska minusta tässä on hyviä asioita. Luin tämän läpi hyvin tarkasti, tuonkin kohdan, mitä ed. Kekkonen edellä arvosteli. Koin juuri sillä tavalla sen asian, kuin ystävät edellä oikealta laidalta — sanotaan niin päin, jos edestä katsoo — toteivat, koska minusta pienyrityksen tietojen levittämisestä ei ole ainakaan tavalliselle kansalaiselle mitään hyötyä. Verottaja tarvitsee ne tiedot ja saa tarvittaessa kaikki tiedot sieltä.

Itse olen tehnyt muun muassa jossain vaiheessa kirjallisen kysymyksenkin asiasta, kun oli iso firma, taisi olla kaksikin, Metsähallitus ja Vapo, jotka tarjousmenettelyssä harjoittivat jopa kiri-

kerroksia ja vetivät kyllä niin alakanttiin liksat, jotta siinä eivät yrittäjät pärjää millään muotoa. Siinä tilanteessa ei enää tarvita kyllä yhtään lisää rasiitetta kuorma-autoyrittäjille.

Sen takia olen oikeastaan ihan samaa mieltä kuin ed. Bremer lakialoitteessaan esittää: kustannuksia pitää saada alas. On turha ylimääräisestä byrokratiasta maksaa, jostakin on tienattava sekin markka. Kuitenkin valvonta voidaan hoitaa sillä tavalla, jotta jos verottaja näkee, jotta tässä jotakin on, se pystyy tekemään tarkastuksen ja saamaan kaikki tiedot. Ei siinä pimityksen mahdollisuutta sinällään jää, vaikka tätä menettelyä muutettaisiin kevyempään suuntaan.

9 Kyösti Karjula /kesk: Arvoisa puhemies! Lakialoite kirjanpitolain muuttamisesta on perusteltu nimenomaan sen vuoksi, että päästäisiin vihdoin viimein kiinni toimenpiteisiin, joilla pienyritysten byrokratiata vähennetään. Lakialoitteen ydinhän on pienyritysten kirjanpidon yksinkertaistaminen ja kustannusten alentaminen.

Ed. Bremerin ensimmäisenä allekirjoittama lakialoite on sen tasoinen avaus, että toivoisin, että kun mukana on runsaasti hallituspuolueen kansanedustajia, tämä saisi nyt Yrittäjyys-hankkeen sisällä arvoisensa roolin. Minusta tässä olisi yksi esimerkki konkreettisesta toimenpiteestä, joka voitaisiin sisällyttää nyt Yrittäjyys-hankkeeseen. Tätä kautta todella voitaisiin vaikuttaa siihen kipeään ongelmaan, millä tavalla pienten yritysten byrokratiata vähennetään. Kirjanpito ja sen aiheuttamat kustannukset on yksi tällainen alue.

Edellä ed. Kekkonen kiinnitti huomiota siihen, että jos tilinpäätösten julkistaminen sisältyy tähän kokonaisuuteen, tämä voi synnyttää ongelmia. Minusta tämän asian läpi keskusteleminen on erittäin tärkeää, että ei synny sellaista näkökulmaa, että me lakialoitteen allekirjoittaneet haluaisimme jotakin salata pienyritysten toiminnasta. Ei ole siitä kysymys, vaan nimenomaan siitä, että suojataan kilpailullisesti pieniä yrityksiä eikä vaadita sellaista avoimuutta ja julkisuutta, mitä suurelta yritykseltä ei voida odottaa. Se, että verottaja saa ihan entisen käytännön mukaan tämänkin lakiesityksen pohjalta tiedot käyttöönsä, on riittävä läpinäkyvyyden tae.

10 Anne Huotari /vas: Arvoisa puhemies! Kunnioitan suuresti ed. Bremerin uutteraa ja uupu-

matonta työtä. Vaikka asiat eivät kovin paljon näy etenevän pienyritysasioissa, hän silti jaksaa vuodesta toiseen aloitteita tehdä ja perätä toimenpiteitä hallitukselta.

Pienyrityksissä ei yleensä ole erillistä toimitusjohtajaa, vaan yrittäjä itse on hyvin paljon mukana substanssityössä ja hän joutuu myös monta kertaa tekemään kirjanpitystyöt, jos on mahdollista, tai teettää ne kirjanpito toimistolla. Olen kannattamassa sen suuntaisia ratkaisuja, jotka vähentävät byrokratiaa, mieluummin niin päin kuin että lähdetään jotakin työntekijöiden polkumyyntiä harrastamaan. Nämä ratkaisut ovat paljon yrittäjäystävällisempiä loppujen lopuksi.

Muutama viikko sitten, kun joidenkin mielestä olen lintsannut kansanedustajan työstä, istuin koko päivän käsityöyrittäjien seminaarissa ja kuulin juuri näitä samoja ongelmia. Kun yrittäjän päivä menee siihen itse työhön, nämä byrokratia-asiat kyllä vaivaavat aivan hurjasti. Myös se vaivaa esimerkiksi käsityöyrittäjiä, että kun ollaan hakemassa rahoitusta esimerkiksi investointeihin, heitä ei pidetä todellisina yrittäjinä, vaan jos tekee johdonpätkiä, on todellisempi yrittäjä kuin esimerkiksi käsityöyrittäjä.

11 Klaus Bremer /r: Arvoisa puhemies! Haluan vielä korostaa aivan erityisen tärkeää asiaa, nimittäin työttömyys hajottaa perheitä ja on lopputtomien tragedioiden aiheuttaja. Perheyrittäjätoiminnan toimivien ehtojen luominen ja edistäminen on tehokkain työttömyyden ja samalla perheiden hajoamisen estäjä ja samalla sen surkeuden kääntäjä menestykseksi työllistävyydelle koko maassa, ei ainoastaan sen työttömän työllistämiseksi, vaan uusille työpaikoille, jos yrityksen sallitaan kasvaa.

Tämä on sellainen kristillinen näkökohta, joka on otettu vakavasti Ruotsin kirkossa. Ruotsin kirkko on lähtenyt valtavien panostuksiin. Se ei säästä rahojaan ja kannaa huolta osakesalkun kasvamisesta, vaan se on lähtenyt laajamittaiseen perheyrittäjäkoulutukseen estääkseen perheiden hajoamisen työttömyyden takia, jopa niin pitkälle, että Ruotsin kirkko myöntää parhaille liikeideoille itse lainoitusta ja esiintyy myös pankkilainojen takaajana. Jotenkin toivoisin, että tällainen näkemys hyväksyttäisiin laadasta laitaan myös eduskunnassa, olkoonpa sitten itse kukin kristillisyydestä mitä mieltä tahansa. Minusta vasemmistoliitto on tämän nähnyt. Todella toivon, että uskaltaisipa myös maamme johtava,

vahvin poliittinen puolue nähdä tämän puolen asiasta.

Pienyrityttäjät ovat nykyajan työn orjia, mutta samalla he ovat EU:n tärkein kilpailutekijä kilpailussa Kaukoidän maiden halpatyövoimaa vastaan. Kun globalisaatio etenee, tullimuurit ovat kaatuneet, maiden väliset rajat ovat kaatuneet, tuotantoa siirretään maihin, joissa on edullisinta toimia. Kilpailussa työvoimasta ja työvoiman hinnasta Euroopassa on syntynyt pienyrityttäjien, voisiko sanoa, luokka, josta tiedetään, että pienyrityttäjät ovat valmiit tekemään 18 tuntia työtä seitsemän päivää viikossa ja nostavat siitä velkakierteestä päästyään kenties kuuden tai kahdeksan tunnin palkkaa viitena päivänä viikossa. Kuitenkin tällä työvoimalla on saatu paljon suuria teollisuusyrityksiä pysymään EU-maissa. Voin itse sanoa, että kun investointitalletuksia edellisen eduskunnan aikana purettiin varsin väkivaltaisesti, täällä ei tahdottu millään nähdä, että se johti monen monen pienyrityttäjän ja pienyrityksen alihankkijan kuolemaan ja vuorostaan siirsi alihankintatoita, esimerkiksi Masa-Yardsin kohdalla, ensin Baltian maihin ja sen jälkeen Ukrainaan ja Valko-Venäjälle. Eihän tämä voi olla Suomen kannalta edullinen kehitys.

Arvoisa puhemies! Arvonlisäverolaista muutama sana. Arvonlisäverolaissa on 328 pykälää. Todistajien läsnä ollessa Uudenmaan läänin veroviraston johtaja Aakko ja harmaan talouden entisen iskuryhmän johtaja Markku Hirvonen sekä heidän lähimmät avustajansa ovat sanoneet, että he eivät enää hallitse arvonlisäverolakia, se on mennyt niin monimutkaiseksi ja monitulkintaiseksi, tekkää jotain eduskunnassa sille. Nyt rantalaiturin kioskin pitäjä, joka myy lakritsaa ja jätskiä ehkä kolme tai neljä kuukautta vuodessa, joutuu tekemään kerran kuukaudessa virheettömän alv-tilityksen, jota eivät lääninveroviraston johtajat enää tajua tai hallitse. Tämän rantalaiturin kioskin pitäjän kohdalla, jos hän tekee inhimillisen erehdyksen, verottajan edessä se ei ole inhimillinen erehdys, vaan se on veronkiertoyritys ja siitä seuraa korotettu vero rangaistuksena.

Tämä on täysin kestävätilanne. Tämä taas on sellainen asia, että jos menette mihin tahansa EU-maahan ja kerrotte, että Suomessa on näin, niin ei uskota, että tämä on totta, ei voi olla niin, että pienyritykset pakotetaan kerran kuussa tekemään tämä tilitys. Muistakaa, pienyritys tekee niin pienen rahallisen tilityksen, että sen käsitteleminen valtionhallinnossa maksaa paljon enem-

män. Ainoa, mitä se tekee, on, että se kasvattaa virkamieskuntaa, joka hallinnoi tätä, jonka palikat taas me maksamme.

Alv-ongelman lisäksi, arvoisa puhemies, haluan todeta, että lakialoitteen keskeiset ehdotukset ovat seuraavat: juoksevan kirjanpidon laatiminen neljän kuukauden jaksoissa kahden kuukauden viiveellä sekä tilinpäätöksen laatiminen neljän kuukauden viiveellä; tilinpäätöksen laatiminen pääsääntöisesti maksuperustetta käyttäen — tähän palaan selventävästi; kaikille pienyrityksille liitetiedoiksi riittävät niin sanotut lyhennetyt liitetiedot; ja sitten jo mainittu, että tilinpäätöstietoja ei tarvitse julkaista.

Puhemies! Maksuperusteesta: Kun Suomi siirsi tilinpäätösdirektiivien pakottavat säädökset kirjanpitolakiin ja eräisiin yhtiölakeihin, samalla haudattiin vuodesta 73 kirjanpitolainsäädännön perustana ollut Martti Saarion meno—tulo-teoria. Tämä oli pakko toteuttaa, vaikka direktiivien teoriapohja on epämääräinen. Kysymyksessä on vain eräänlainen sovittu laskentasäännöskokoelma ilman kokonaisvaltaista käsitystä, mitä laskeaan. — Kenties tämä ei avaudu kaikille. Kerron. — Oikean ja riittävän kuvan antaminen ei paikkaa edellä mainittua puutetta, sillä tosiasiallisesti tuloslaskelma — siis se mitä me teemme tänä päivänä — ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa tilikauden toiminnan tuloksesta eikä tase taloudellisesta asemasta. Verotuspoistoin laskettu tulos on jopa harhaanjohtava tässä mielessä. Tase on vain eräänlainen varasto, jossa säilytetään kaikki ne erät, jotka eivät sovi tuloslaskelmaan. Käyvät arvot ovat aivan eri asia kuin tasearvot.

Kirjanpito pitäisi perustaa kassavirtaan eikä tuloslaskentaan. Yhä useammin yritykset käyttävät johtamisessa rahavirtalaskelmia, koska ne ovat todellisia ja ymmärrettäviä. Kun rahavirtalaskelma kertoo, paljonko rahaa on tullut ja miten on käytetty, tuloslaskelma on vain eräänlainen ennuste tulevasta rahavirrasta. Ennuste on sillä tavoin huono, että sitä ei ole ajoitettu. Tuloslaskelma ei kerro, milloin raha on odotettavissa pankkitilille. Varsin suurtenkaan yritysten toimitusjohtajat eivät ymmärrä tuloslaskelmaa ja tasetta. Yhden Suomen suurimmista tilintarkastustoimistoista tekemässä erityistilintarkastuskertomuksessa ei oltu ymmärretty maksuperusteen ja suoriteperusteen eroa, mistä syntyi oikeudenkäynti.

Voisimmeko perustaa kirjanpidon kokonaan kassavirtaan tuloslaskennan sijaan? Se olisi ken-

ties tässä vaiheessa liian radikaalia. Pienyritysten kirjanpito pitäisi sentään sallia laadittavaksi pääosin maksuperusteisesti. Huonostikin tehty maksuperusteinen kirjanpito on parempi kuin tyydyttävästi tehty suoriteperusteinen kirjanpito. Maksuperuste on rakennettu kalliolle, kun suoriteperuste usein leijuu ilmassa. Tämä on yksi ehdotus tässä, että pienten yritysten kohdalla mentäisiin realistiseen, todelliseen kassavirtatapautmaan eikä mihinkään epämääräisiin imaginääriin rahavirtoihin.

¹² **Toimi Kankaanniemi /skl:** Arvoisa herra puhemies! Meillä eduskunnassa on ollut erinomainen kyky ja valmius luoda sellaista lainsäädäntöä, joka lisää byrokratiaa, lisää tehtäviä kansan keskuudessa. Pienyritykset ovat olleet yksi sellainen kohderyhmä, joka on tästä joutunut hyvinkin paljon kärsimään, varsinkin sellaiset, jotka jonkin verran työllistävät, ovat työnantaja-asemassa.

Nykyisin pienyrityksen johtaminen on työtä, jossa pitäisi olla insinöörin koulutus, ekonomin koulutus ja juristin koulutus, jotta kokonaisuuden pystyisi hallitsemaan. Tiedämme, että tällaisia ihmisiä meiltä ei löydy. (Ed. Kekkonen: Kukas myy?) — Ekonomi yleensä hoitaa ehkä markkinointipuolta talous- ja henkilöstöhallinnon osana, ed. Kekkonen. Tuotannosta vastaa ehkä insinööri, ja juridiset ongelmat ratkoo juristi. — Mutta kun tällaisia yrittäjiä meiltä ei löydy, silloin näistä osista jokin jää heikommalle kuin muut ja usein niihin jopa kompastutaan. Toinen vaihtoehto on se, että hankitaan ostopalveluina yritykselle nämä palvelut ja tarpeet, jotka on pakko hoitaa. Se tulee tavattoman kalliiksi. Aina ei esimerkiksi maaseudulla ole edes saatavissa niitä kaikkia palveluja kohtuuetäisyydeltä.

Meidän raskas byrokratiamme, joka on suurille ja pienille yrityksille periaatteessa samanlainen, on johtanut siihen, että yrittäjiksi ei lähdetä ja toisaalta työllistämisen kynnys on noussut liian korkealle. On hienoa, että meillä on Nokia Oy ja tällaisia suuria metsäteollisuusyrityksiä ja muita, jotka työllistävät runsaastikin, mutta kyllä meidän on todettava, että lähes pääosassa tätä maata pienyritykset ovat ne, jotka kuitenkin luovat ne työpaikat. Tietysti voi olla se vaara, että suuryritykset, jotka ovat pitkälti jo ulkomaisessa omistuksessa, eivät työllisyttä hoidakaan tässä maassa pitkällä tähtäyksellä ihan niin luotettavalla tavalla kuin pienyritykset sen tekevät. Maaseu-

tupaikkakunnilla pienyritysten varassa on kaikki työpaikat, lukuisilla paikkakunnilla. Meidän on kyllä katsottava hyvin vakavasti sitä, miksi ne eivät työllistä, onko jotakin tehtävissä tässä talossa.

Tähän on ed. Bremer meidän monien tukemana paneutunut hyvin huolellisesti lakialoitteensa. Ed. Bremer piti minuun hyvin tiivistä yhteyttä asian valmistelun yhteydessä. Siitä lausun kiitokset. Harvoin saa olla sellaisessa hankkeessa mukana, jossa näin hyvin pidetään mahdollisia allekirjoittajia mukana. Yleensähan tullaan valmista tarjoamaan ja kysytään, panetko nimesi vai etkö. Silloin saattaa olla, että löytyy jokin kohta, johon olisi voinut puuttua, ja sen pienellä tarkistamisella aloitteeseen olisi voinut panna nimensä, mutta saattaa olla, että sitten ei voi, jos pitää rimaa kovin korkealla, niin kuin näissä joskus on syytä tietysti pitääkin.

Tämä on huolellisesti valmisteltu lakialoite ja on todella erittäin tärkeä, mielenkiintoinen ja selkeä askel kevyempään suuntaan eli päinvastaiseen suuntaan, mihin täällä on yleensä menty. Muistan elävästi kymmenen vuoden takaisen tilanteen, kun olin silloisessa sosiaalivaliokunnassa, joka käsitteli myös nykyiselle työasiainvaliokunnalle kuuluvat asiat. Tehtiin Holkerin hallituksen niin sanottua suurta työelämän uudistuspakettia. Se oli katastrofaalinen paketti, joka tehtiin esimerkiksi yrityspuolta ollenkaan kuuntelematta. Sen seurauksena varmasti saimme paljon työttömiä, kun siitä tehtiin tavattoman byrokraattinen ja ... (Ed. Kekkonen: Mistähän paketista edustaja puhuu?) — Ed. Kekkonen oli silloin eduskunnassa, teidän pitäisi tietää, mutta ette näköjään tiedä, mistä on kysymys. Työelämän uudistuspaketti, jossa irtisanomisajat ja lomautusmahdollisuudet ja byrokralisäykset monella tavalla pantiin aivan hurjiksi myös pienyrityksille. Se oli järjetön paketti monelta osin. Totta kai siinä oli paljon hyviä osia, mutta siinä tehtiin juuri sitä, mikä sitten koitui laman tullessa entistä suurempaa tuhoa tuottavaksi tässä yhteiskunnassa. Sen laskuja on maksettu lähes kymmenen vuoden aika. (Ed. Huotari: Irtisanomisajatko sen suurin ongelma oli?) — Ei siitä kannata riidellä, se on mennyttä ja sen laskun ovat maksaneet kymmenentuhannet työttömät tässä maassa, joita on vielä tänäkin päivänä yrittäjien ohella.

Meidän on siis nyt katsottava, mitä voidaan tehdä, ja tässä ollaan ottamassa mielestäni askelta siihen suuntaan, johon pitää mennä. Ei mihin-

kään laittomuuksien tielle, vaan hallitusti purkaa sitä byrokratiaa ja niitä määräyksiä, joita on lainsäädännöllä aikanaan rakennettu.

Arvoisa puhemies! Täältä varmaan löytyy vieläkin kohtia, niin kuin ed. Kekkonen löysi tilinpäätöstietojen julkistamisesta luopumiskohtan, joita pitää tietysti vielä miettiä. Sitä varten meillä on valiokunnat, jotka kuuntelevat asiantuntijoita ja paneutuvat asiaan ja katsovat, onko esimerkiksi löydettävissä jotain muuta mallia kuin nykyinen tai tämä. Saattaisi olla, että jotakin löytyy siitä väliltäkin, ja tällaista työtä pitää valiokunnassa tehdä.

Tietysti tässä on nyt se ongelma, että vaikka ensimmäinen allekirjoittaja on hallituspuolueen edustaja ja lakialoitteessa on lähes kaikista hallituspuolueista allekirjoittajia, ei kuitenkaan yli sataa, niin saattaa olla, että talousvaliokunta ei ota tätä käsittelyyn. On tietysti todella valitettavaa, jos näin käy. Siksi esitän niille talousvaliokunnan jäsenille, jotka mahdollisesti nyt kuulevat, että yrittäkää saada edes sellainen askel, jos ette suo ed. Bremerille kunniaa, että hänen ensimmäisenä allekirjoittamansa lakialoite menisi lainsäädännöksi asti, lähettäkää tämä aloite kauppa- ja teollisuusministeriöön, antakaa kohtuullinen, tarkalla määräpäivällä varustettu määräaika, jonka aikana ministeriön on annettava tästä lausuntonsa. Se voi saada aikaan, niin kuin esimerkiksi eräässä ed. Räsänen lakialoitteessa taannoin tapahtui, että hallitus tekee oman lakiesityksen, joka on tältä pohjalta tai vaikka sanasta sanaan tämän kaltainen. Silloin saadaan hallituksen esitys, eikä kunnia mene ed. Bremerille. Minä uskon, että ed. Bremer kyllä iloitsee enemmän lopputuloksesta kuin siitä kunniaasta, että lakialoite menisi läpi.

Todella olisi tärkeää, että hallitus ottaisi tämän asian vakavasti, ja se on yksi tapa hoitaa tämä asia eteenpäin, että valiokunta lähettää sen ministeriöön lausunnonle. Ellei sieltä tule vastausta, joka tyydyttää, valiokuntahan voi lähteä tätä viemään eteenpäin, ja toivon, että näin todella tapahtuu.

¹³ **Antero Kekkonen /sd:** Herra puhemies! Olin jo asettumassa lähes kannattamaan tätä esitystä, mutta kun kuuntelin ed. Kankaanniemeä, niin ilmeisesti minun täytyy tarkistaa kantaani uudelleen.

Tämä lakiesitys, jos olen oikein tämän ymmärtänyt, on kritiikkiä nimenomaan kirjanpitolakia vastaan, eikä niin, ed. Bremer, aika vahvaa kritiikkiä? Näin olen tämän tulkinut. Kirjanpitolailailla on oma historiansa. Se syntyi osittain niinä hulluina vuosina, jolloin elettiin vähän samanaista aikaa kuin me olemme nyt elämässä.

Samalla kun olen iloinen siitä, että ed. Bremer antaa aidon tunnustuksen vasemmistoliitolle, rohkenen kyllä tässä sanoa, että tämä problematiikka ei suinkaan ole vierasta myöskään edustamalleni eduskuntaryhmälle. Itse asiassa vähän saman suuntaisia ajatuksia meidän piirissämme on elänyt jo pitkään. Se, että kukaan ei ole allekirjoittanut tätä aloitetta, ei välttämättä tarkoita sitä, että kaikki olisivat tätä vastaan. Ei suinkaan. Tässä on erittäin paljon hyviä aineksia. Omalta osaltani kyllä lupaan sen, että nämä ainekset, mitä täällä on, menevät siihen keskusteluun, jota meidän piirissämme, tästä koko problematiikasta käydään.

Sen verran, kun nyt puheenvuoron pyysin ja sain, ed. Kankaanniemelle vielä, että sen paketin perusajatus, mistä hän puhui, suoraan sanoen, vastenmieliseen sävyyn, oli suojata työntekijöitä. Sellaisesta suojaamistoimenpiteiden ryppästä, mitä se lainsäädäntö piti sisällään, minä en ainakaan ole valmis luopumaan.

¹⁴ **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa herra puhemies! Ihan lyhyesti paikaltani vielä; ed. Kankaanniemi innoitti nousemaan vielä pystyyn työelämän uudistuspaketin osalta. Aikanaan silloin olin pääluottamusmiehenä tuolla itäisessä Suomen kolkassa. Ei se kyllä hirveästi järjestyttänyt ketään. Sen takia, kun laman ja yritysten kaatumisien syitä käydään etsimään, niin kyllä ne jostakin muualta pitää etsiä kuin ihmisten turvattomuuden vähentämisestä. Siinä paketissa oli irtisanomisaikojen jatkamista ja mitä pieniä uudistuksia siinä oli. Yksikään firma ei sen takia olisi enää pystyssä pitempään kestänyt, vaikka sitä pakettia ei olisi annettu, vaan kyllä lama tuli muiden syiden takia, koska silloin harrastettiin väärää talouspolitiikkaa. Kun olisi pitänyt elvyttää, kiristettiin vaan ruuvia ja lisättiin sivukuluja. Juuri siinä vaiheessa, kun me menimme alaspäin ja katetta tuli vähemmän, ei kun pantiin lisää hirttä niskan päälle, niin mikäs siinä kestää. Ei se, jotta oli vaikea sanoa irti työntekijöitä, sitä tehnyt. Kaikki ne vähän yli 400 000 ihmistä lähtivät joka

tapauksessa sieltä, ja tänäkin päivänä osa on vielä työttömänä, valitettavasti.

¹⁵ **Klaus Bremer /r:** Arvoisa puhemies! Ed. Kekkonen tiedusteli, onko tämä kritiikkiä kirjanpitolakia kohtaan. Kirjanpitolaki on varmaan syntynyt tarpeesta ja on oman aikansa tuote. Se, mikä läpikäyvästi on ongelmana tässä suomalaisessa yritystoimintaa säätelevässä lainsäädännössä, on se, että sitä tehdään suuryrityksille ja sen jälkeen pannaan kuin pakkopaitana pienyrityksille, jotka eivät jaksakaan kantaa sitä. Kaikissa muissa EU-maissa, puhumattakaan Saksan-mallista, joka nyt on siirtymässä Itävallan-malliksi myöskin tai Pohjois-Italian malliksi, mutta sama toistuu myös Ranskassa, Isossa-Britanniassa, Hollannissa, Tanskassa, on nähty pienyritystoiminnan erityisongelmat ja haluttu edesauttaa sitä, että syntyisi tällaisia kuin Bill Gates tai Soichiro Honda, jotka aloittivat toinen nörttinä autotalissa ja toinen moottoripyörämekaanikkona ja joiden imperiumi ja liikevaihto on tänä päivänä suurempi kuin Suomen valtion. (Ed. Kekkonen: Linus Torvalds kuuluu samaan joukkoon!) — Aivan. — Sieltä pienistä alkavat myös suuryritykset toimintansa ja niille on annettava mahdollisuus kasvaa.

Tämä ei ole kritiikkiä, vaan toivomani eräänlainen muutos, suunnanmuutos, ja soveltuvien osin nyt ehdotan muutoksia nykyiseen kirjanpitolakiin ehkä ensimmäisenä askeleena. Ylipäänsäkin halusin kahdella puheenvuorollani herättää maan vaikutusvaltaisimman puolueen näkemään, kuinka tärkeitä pienyritystoiminta on. Minä en missään tapauksessa halua tehdä sellaista murskaavaa kritiikkiä, joka kääntää ketään tätä asiaa vastaan. Toivoisin vain, että silmät aukeaisivat näkemään, että Suomelle on välttämätöntä lähteä myöskin EU:n kilpailussa näkemään pienyritysten erityisongelmat ja sillä tavalla auttaa sekä itseään että työllisyyttä, työttömyyden poistamista jne.

Vielä pieni esimerkki tilinpäätöstietojen salaamisesta. Itselläni on kustannusalan yritys, joka työllistää noin sata ihmistä. Minulla on pieni kilpailija, jossa on kuusi työpaikkaa ja jossa tehdään seitsemää asiakaslehteä. Usein näkee erilaisissa aviiseissa, että tällä yrityksellä on vaikeuksia maksaa laskujaan. Tilinpäätöksestä sai hyvin seikkaperäisiä tietoja. Kun poistin viiden lehden ihan selkeät paperikustannukset ja hyvin tarkkaan arvioitavissa olevat painatuskustannukset ja

muut, jäi jäljelle kahden automaahantuojan asiakaslehdet. Arvioin niitten tekopalkkion. Siitä pääsin arvioimaan myöskin sen, minkä verran ilmeisesti automaahantuojat maksavat tekijälle asiakaslehtien tekemisestä. Kun tunnen automaahantuojien toimitusjohtajat vuosien takaa, kävin kysymässä yhdeltä, maksaako hän tälle yritykselle sen ja sen verran tekopalkkaa. Hän kysyi, kuka minulle kertoi. Nyt minulle olisi maailman helpoin asia, koska nämä molemmat automaahantuojan lehdet ovat ne ainoat, jotka kannattavat tässä yrityksessä, tehdä halvempi tarjous kahdelle automaahantuojalle asiakaslehden tekemisestä, ja koko pienyritys romahtaisi.

Tämä ei voi olla oikein. Ei ole kysymys siitä, että tilinpäätöstietoja salattaisiin viranomaisilta ja verottajalta, mutta pienillä yrityksillä pitäisi olla sama itsepuolustusmahdollisuus kuin suur yrityksilläkin on tilinpäätöstiedoissa todellisen tuloksen ja toiminnan piilottamisessa. Sen vuoksi, ed. Kekkonen, tein tämän ehdotuksen, joka — myönnän sen mielelläni — on ehkä ollut kaikkein vilkkaimman keskustelun aihe eduskunnassa, kun olen tätä lakialoitetta esitellyt kansanedustajille.

¹⁶ **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Kirjanpitoa opiskelleena tiedän, että yrityksenkään kirjanpito ei ole ihan helppo asia. Siinä mielessä on ihan mielenkiintoista nähdä, mihin tämä aloite johtaa.

Ed. Bremer puhuikin, että yritystoimintaa säätelevät lait on yleensä suuryritysten ehdoilla tehty, kuten monet muutkin asiat Suomessa, niin myös työnantajan sivukulut, jotka näyttävät olevan kuin kiveen hakattuja näiltä osin. Olen pettynyt siihen, että esimerkiksi kokoomus ei ole pienyrittäjien asioissa nimenomaan sivukuluusiaan halunnut puuttua, vaan on näissä asioissa aina ollut suuryrittäjien puolella ihan viime vuosina, ja sen voi sanoa sosiaali- ja terveysvaliokunnassa toimineena. Siellä on toki yksittäisiä henkilöitä, jotka ajavat näitä asioita, mutta puolueena se on ikävä kyllä ollut suuryritysten asialla.

Harmaan talouden pelossa ilmeisesti tätä byrokratiaa ylläpidetään, niin kuin ed. Bremerin perusteluissakin sanotaan. Siksi näitä autotalliyrittäjiäkin kohdellaan näin. Mutta harmaan talouden tutkimusryhmä on osoittanut, että harmaan talouden ongelmat ovat aivan muualla ja aivan toisissa kokoluokissa kuin esimerkiksi alle kym-

menen henkilön yrityksissä. Mietin sitä, että kun ed. Bremerin lakialoitteessa pienyritys on määritelty alle 50 henkilön yritykseksi, ettei vain tämä kaatuisi siihen, että tämä katsotaan liian isoksi tämän tyyppisessä byrokratian alentamisessa.

¹⁷ **Klaus Bremer /r:** Arvoisa puhemies! Minä olen todella ihan samaa mieltä kuin ed. Huotari tästä asiasta. Se, että on 50 henkilön raja vedetty, on EU:n yleinen luokitus pienyritykseksi, mutta kyllä 40—50 työntekijän yritys on aika iso Suomessa. Vaikka tässä aloitettaisiin vetämällä raja 10 työntekijään, mikroyrityksen rajaan, kunhan saadaan jokin alku aikaan. 94 prosenttia Suomen yrityksistä on mikroyrityksiä.

Keskustelu päättyi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään talousvaliokuntaan.

3) Laki työehtosopimuslain 7 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu

Lakialoite LA 47/2000 vp (Pekka Kuosmanen /kok ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään työ- ja tasa-arvoasiainvaliokuntaan.

Keskustelu:

¹ **Pekka Kuosmanen /kok:** Arvoisa herra puhemies! Tämän kevään tapahtumat työmarkkinoilla ovat omiaan osoittamaan lainsäädännön muuttamisen tarpeen tukilakkojen suhteen. Suomen kansantaloudelle on tukilakoista aiheutunut alkuvuonna valtavat aineelliset vahingot. Lisäksi tukilakot tulevat vaikuttamaan vielä pitkään maamme kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla.

Myötätunto- eli tukilakkoihin varautuminen on erittäin vaikeaa, vaikka niiden vaikutukset ovat käytännössä samat kuin varsinaistenkin lakkojen. Esimerkiksi Konepäällystöliitto ilmoitti taannoin sulkevansa voimaloita, ellei se pääse ratkaisuun yksityisiä energialaitoksia koskevista työehtosopimuksista. Tehostaakseen vaatimustaan se toteuttaa tukilakon, joka tulee katkaistaan sähkön- ja lämmöntuotannon Helsingin

energian, Espoon sähkön ja Vantaan energian voimalaitoksilla.

Konepäällystöliiton tukilakot kohdistuvat jo sopimuksen piirissä oleviin kuntien omistamiin ja kuntien osakeyhtiömuotoisiin voimaloihin. Lämmöntuotanto on yleensä suljettu sähköalan lakonuhkien ulkopuolelle, mutta nyt Pääkaupunkiseudulla yleinen kaukolämpö on sen piirissä.

Laki työriitojen sovittelusta antaa työministeriölle mahdollisuuden siirtää lakon alkamisajankohtaa kahdella viikolla vain siinä tapauksessa, että se laatusa tai laajuutensa vuoksi kohdistuu yhteiskunnan elintärkeään toimintoon tai vahingoittaa huomattavasti yleistä etua. Laissa työriitojen sovittelusta ei tunneta lainkaan tukilakkoja. Tämän johdosta ei tukilakkoja voida siirtää, ellei tukilakkoon aikova itse päättä siirrosta.

Mielestäni onkin korkea aika saada myös tukilakot lainsäädännön piiriin tekemäni seuraavan sisältöisen lakialoitteen pohjalta:

"Laki työehtosopimuslain 7 §:n muuttamisesta

Suomessa kansalaisilla on hyvin laaja lakko-oikeus. Nykyinen lainsäädäntö kieltää vain omaan voimassa olevaan työehtosopimukseen kohdistuvat lakot. Työtuomioistuimen soveltaman käytännön mukaan laittoman tukilakon tukitoimet ovat niin ikään laittomia. Muiden alojen tukilakot ja mielenosoituslakot ovat nykyisen lainsäädännön mukaan täysin laillisia.

Alun perin tukilakot ja niiden sallittavuus otettiin lainsäädäntöön aikana, jolloin työnantajan asema oli paljon nykyistä vahvempi. Vuosien myötä työntekijöiden oikeuksia on monin eri tavoin vahvistettu. Muun muassa irtisanomissuoja on parantunut. Alkuperäinen asetelma on näin kääntynyt pääläelleen. Maailmassa välimatkat ja kontaktien ylläpito ovat tekniikan kehityksen myötä huomattavasti muuttuneet. Tekniikan kehitys on johtanut kilpailun kiristymiseen ja kansainvälistymiseen kaikilla sektoreilla maiden rajoista riippumatta.

Tukilakkoihin varautuminen on erittäin vaikeaa, sillä tukilakoilla ei pyritä vaikuttamaan omaan työehtosopimukseen eikä siis omaan työnantaja- tai työntekijäosapuoleen. Kuitenkin kaikki mahdolliset taloudelliset seuraukset kohdistuvat nimenomaisesti tähän osapuoleen. Työnantaja voi suorituksen viivästyessä joutua maksamaan suuriakin sopimussakkoja. Tämä vaikuttaa, ei ainoastaan hänen taloudelliseen asemaansa, vaan myös hänen kilpailuasemaansa tu-

levaisuudessa. Katsotaanhan tällaiset epävarmuustekijät esimerkiksi kansainvälisessä kaupankäynnissä kustannustekijöiksi.

Tukilakot ovat usein johtaneet tilanteeseen, jossa pienet alat ovat saaneet tukea merkittävilta avainaloilta, jolloin lakot ovat saaneet aikaan huomattavia kansantaloudellisia vaikutuksia. Lakot ovat näin saaneet korostetun poliittisen luonteen, minkä johdosta parlamentaarinen päätöksentekokoneisto on saanut useissa tapauksissa väistyä poliittisten lakkojen tai lakon uhkien takia.

Näin ollen on kohtuutonta, jo lojaalisuusnäkökulmasta vähintäänkin kyseenalaista, että toinen osapuoli, työntekijä tai työnantaja, tukitoimenpiteisiin ryhtymällä voi saattaa toisen osapuolen huomattavaankin taloudelliseen ahdinkoon etenkin, jos tukilakkoon osallistuva osapuoli ei hae eikä saa itselleen mitään etua tukilakosta."

Edellä olevan perusteella esitän, että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Työsopimuslaki, 7 §: "Työnantaja ja työntekijä, joka tukeakseen toisen työehtosopimuksen piiriin kuuluvaa työnantajaa tai työntekijää tietensä rikkoo tai jonka olisi perustellusti pitänyt tietää rikkovansa itseään sitovan työehtosopimuksen määräyksiä, voidaan tuomita maksamaan 1 momentin mukainen hyvityssakko."

² **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa herra puhemies! Ed. Kuosmanen muistaakseni edellisellä kaudella teki saman sisältöisen tai lähes samanlaisen aloitteen. Silloin käytiin tässä salissa räväkkä keskustelu ja silloin toivottiin senaikaiselle aloitteelle semmoista käsittelyä, että sillä voisi pyyhkiä semmoista paikkaa, mitä täältä puhujakorokkeelta ei voi sanoa. Samaa suosittelen tästä eteenpäin.

Lakko-oikeus on tämmöisen vapaan yhteiskunnan kansalaisten oikeus, ja jos katsoo suomalaisia yleensä, suomalaista työmarkkinakäytäntöä, niin suomalaiset ovat aika vastuuntuntoisesti käyttäneet tätä lakko-oikeutta.

Missä tilanteessa syntyy sitten tämmöisiä tarpeita? Jos katsoo vaikka Paperiliittoa, jota tässä arvosteltiin hiljattain aika vahvasti, niin siellähän ihmiset eivät uhanneet ja lakkoilleet ihan turhan päiten. Siellä työnantajahan oli murentamassa entisiä rakenteita, mitkä koskivat liiton jäsenistöä, koskivat niitä työntekijöitä. Siellä ulkoistetaan porukkaa, ostetaan ulkopuolelta, syrjäy-

tään sitä omaa porukkaa elikkä puututaan siihen turvallisuuteen, mikä työpaikalla on ollut.

Eikös siinä työnantaja käy määrätynlaista so-
taa, käyttää ylemmydentunnettaan, että voi-
daan tehdä mitä halutaan, ei meidän tarvitse teiltä
kysyä mitään? Siinä paperimiehet ja -naiset te-
kivät ihan oikein, kun lähtivät sitä vastaan puo-
lustamaan omia jäseniään, jotta heilläkin on ih-
misoikeudet. Paperityönantaja haki edullisuutta,
se haki sitä halvempaa porukkaa ja mahdollisuut-
ta pilkkoa se jengi, jotta voi käyttää niitä vähän
niin kuin halvemmalla ja niitä pienyrittäjiä nöy-
ryyttää, jotka otetaan ulkopuolelta sitten.

Tuossa äsken puhuttiin pienyrittäjän asemasta
ja useampana päivänä. Se iso paperikeisari ja
omistaja haluaisi nöyryyttää niitä pikkuyrittäjiä,
kun ottaa ulkopuolelta urakoitsijoita halvalla työ-
hön. Se on sitä kapitalismin ihanuutta, ja ed.
Kuosmanen haluaa tällaiset tukitoimenpiteet
pois. On puhuttu paljon tästä ilmoitusoikeudesta,
että pitää ilmoittaa ajoissa, sanotaan nyt oi-
keasti tämä. Tässä ed. Kuosmasen aloitteesta ei
siitä mainita mitään, vaan hän haluaisi kieltää
koko tukilakot. Itsekin olen joskus joutunut tuki-
lakkoja edesauttamaan ja jopa pyytämään apua
jostakin, ja olemme olleet mukana omalla työpai-
kallani, jossa ennen tätä eduskuntakauttani olin.
Ei silloin joutanut ilmoittamaan yhtään aikaisem-
min, koska se juttu väljähtyy. Jos kaverit tarvit-
sevat apua, solidaarisuuden osoitusta, niin sil-
loinhan pitää mennä tukemaan kavereita eikä il-
moittaa, että me tulemme kuukauden päästä tu-
kemaan. Se on jo mennyt ohi tai sitä porukkaa
nöyryytetty riittävästi. Koko lakon ideahan pe-
rustuu semmoiseen solidaarisuuden osoituk-
seen, että ollaan tukemassa niitä, ja se jouduttaa
sopimuksen syntymistä. Jos ei ole tukijoita, niin
mahdollisesti työnantajat keskenään tukevat sitä,
joka nöyryyttää sitä jengiä siellä, niin kuin
joskus Mallasjuoman tapauksessa kävi. Katsottiin,
jotta annetaan niin pitkään olla jengin lakossa,
että homma kestää vain pystyssä, että työnan-
taja ei kaadu siinä, ja toiset työnantajat tukivat.
Tässä syntyy tämänkin tyyppistä ajattelua. Mi-
käs sitä vahtii? Siksi minusta tämä vapaa kansa-
lisoikeus lakkoilla, kun sitä ei meillä kuiten-
kaan käytetä hallitsemattomasti, pitää sallia.

Sen verran tästä lakko-oikeudesta vielä, että
viime aikoina lakkoilun osalta on käynyt niin,
jotta oikeastaan köyhemmät pienipalkkaiset ih-
miset eivät ole pystyneetkään enää lakkoile-
maan, koska heillä ei ole yksinkertaisesti ollut

varaa siihen. Taisivat tuomaritkin olla menossa
lakkoon, isopalkkaiset virkamiehet, jotka aikai-
semmin tuomitsivat lakot, että nämä ovat punik-
kien ja vallankumouksellisten touhuja, niin nyt
he itse olivat menossa lakkoon. Onhan tämä ihan
pöljä juttu, ja sitten köyhemmät ihmiset eivät voi
enää mennä, kun heillä on asuntovelat ja pennut
huutavat kotona nälkää. Sen takia tällaiset pu-
heet siitä, että näitä oikeuksia rajoitetaan, niin ...
Minä luotan suomalaisten oikeustajuun ja koulu-
tukseen ja tietotasoon siitä, mitä kaikki vaikuttaa
kansantaloudessa ja EU:ssa, ja sen takia suositte-
len mitä alussa sanoin tälle lakialoitteelle.

Toinen varapuhemies: Vastauspuheenvuoron
pituus 1 minuutti.

³ **Pekka Kuosmanen /kok** (vastauspuheenvuo-
ro): Arvoisa herra puhemies! Totean ed. Esa
Lahtelalle, että ei ollut tänä keväänäkään aivan
oikein, että AKT meni tukemaan monta sellaista
toimialaa, joka ei millään tavalla liikuttanut
omaa toimialaa. Otan esimerkiksi Väinö Paunun
lakosta: Kun 20—30 linja-autonkuljettajaa käy
lakkoon, onko teistä oikein, että tukilakkoon menee
esimerkiksi Turun satama? Kyllä yhteiskun-
nalliset vaikutukset ovat kohtuuttoman suuria
tuommoisessa tapauksessa, kun on pieni yritys ja
yrityksen toimitusjohtaja pääuutisissa kertoo,
että me siirrämme kuitenkin tukilakkotoimenpi-
teiden aiheuttamat kulut linja-autossa matkusta-
ville 1.6., nostamme lippujen hintaa vastaavalla
määrällä. Kyllä minusta tukilakot ja yleensä lak-
ko on aikansa elänyt Suomessa.

⁴ **Esa Lahtela /sd** (vastauspuheenvuoro): Ar-
voisa herra puhemies! Kysymys on juuri siitä so-
lidaarisuuden osoituksesta, jotta jos ei olla val-
miita tukemaan kaveria, niin ei kai se kaveri tue
sitten meitäkään. Eli voi olla jopa toisella puolella
Suomea olevia yrityksiä, jotka tulevat tuke-
maan, jotta saadaan se tilanne laukeamaan, jotta
jotain firman porukkaa ei ajeta ihan kokonaan
kuralle. Nehän voisi pitää lakossa vaikka vuosi-
kausia. Englannissahan Thatcher teki niin. Siel-
lähän kaivosmiehet olivat hirveän pitkään lakos-
sa, ja ne ajoivat matalaksi koko sen systeemin,
että olkaa nyt loppuikänne lakossa. Ja firmat voi-
sivat, vaikka ed. Kuosmasen firma voisi maksaa
toiselle firmalle, että älä nyt anna sille periksi, ja
silloin on ihan oikein, että ed. Kuosmasen asfaltti-
firmassa mennään heti lakkoon, että hyvänen

aika, mennään tukemaan sen toisen firman työntekijöitä, jotta lakko saadaan loppumaan.

5 Tero Rönni /sd: Arvoisa puhemies! Mukava tulla tänne korokkeelle ja todeta, että salissa istuu selviä orjuuden kannattajia. Ed. Kuosmasen puheenvuorot viittaavat suoraan siihen, että orjuus pitäisi saada työmarkkinoille ja mahdollisimman pian. Ed. Kuosmanen viittasi Paunun lakkoon, ja se koskettaa sillä tavalla henkilökohtaisesti, että olen yrityksen toimintaa tuntenut hyvin kiinteästi 30 vuoden ajalta. Isäni oli siellä 25 vuotta töissä, nyt on jo vainaana toki, elikkä 10 vuotta olen seurannut muitten ystävien ja tuttavien toimenpiteitä ja tiedän nykyisen omistajan henkilökohtaiset ominaisuudet hoitaa suhteita työntekijöihin ja muihin. Voin sanoa, että olen odottanut, koska kyseinen tapaus tulee, koska tilanne räjähtää käsiin.

Kuitenkaan suomalaiset työmarkkinat eivät ole mielestäni toimineet huonosti, vaan tällä vuosikymmenellä lakkosten määrä on laskenut ihan romahdusmaisesti. (Ed. Kankaanniemi: Lakkosakkoja on korotettu!) — No, sakoilla ei sinänsä ole mitään merkitystä, ei pienintäkään merkitystä. Sen verran on tullut oltua mukana toiminnassa, että kyllä sitä rahaa niitten sakkosten maksamiseen löytyy, jos aihetta on lakkoilla. Kyllä tässä vastuullisuudesta on kyse eikä sakkosten määrästä.

Minusta ay-liike on kantanut vastuunsa. Vaikka se ei ole ollut aiheuttamassa lamaa, niin se on kantanut vastuunsa myös laman korjaamisesta ja yhteiskunnan hyvinvoinnin nostamisesta tälle tasolle, missä nyt ollaan. Lakkosten määrähän on todella pieni esimerkiksi tämän kevään osalta, vaikka ollaan niin sanotussa liittokierroksessa eikä ole tupoa. Eihän lakkoja koskaan synny yksin, ei yksin työntekijä- eikä työnantajapuolesta, vaan aina tarvitaan kaksi, jos niiden kahden porukan kohtaaminen ei satu oikein, silloin siitä tulee lakko, ja se on työntekijöiden ainoa konsti, millä he voivat omia etujaan lopultakin valvoa. Siihen ei ole vielä tällä vuosituhannella keksitty uutta systeemiä, vaikka miten on maailmaa muutettu, enkä usko, että vielä lähimpien vuosikymmenienkään aikana tulee mitään muuta asiaan. (Ed. Kankaanniemen välihuuto) — No, sitä voidaan tulkita, ollaanko vielä 90-luvulla, vai 2000-luvulla, taikka 1900-luvulla, se on ihan eri asia. Mutta jos sanotaan, että viime vuosikymmenten aikana ei ole muutosta tullut, niin en usko, että

tulee vielä seuraavienkaan vuosikymmenten aikana ihan suuria muutoksia siihen, miten työntekijät omia etujaan valvovat ja ajavat.

Meillä on kuitenkin aina niin pieniä ja heikkoja työntekijäryhmiä, jotka eivät millään tavalla omia etujaan pysty valvomaan sille tasolle, että tässä maassa voi elää, ja silloin tarvitaan tukilakkoja. Siinä minun mielestäni ay-liike osoittaa solidaarisuutensa niin, että se ei päästä ketään maanrakoon eikä sotke ketään jalkoihinsa. (Ed. Huotari: Yhteisvastuullisesti!) — Niin, yhteisvastuullisesti kannetaan vastuu kaikista, ja silloin ainoa konsti siinä on tukilakko.

Meillähän on paljon semmoisia työnantajia, yksi tässä juuri mainittiin, jotka eivät suostu neuvottelemaan mistään hinnasta eikä millään tavalla. He paiskovat ovet kiinni ja kirjoittelevat lehtiin tai jotakin muuta, mutta eivät edes neuvottele. Siinä tarvitaan todella isojen yrittäjien ja muiden yhdistysten painostus, että he ottavat kynän käteensä. Jonkun täytyy olla pitämässä sitä kynää kädessä, että nimi saadaan sopimuksen alle. Tämä painostus tulee vain tukilakkojen avulla.

Kyllä kai se, ed. Kuosmanen, on niin, että aina ja lopulta kaiken maksaa veronmaksaja. Joinakin kustannuksina me kuitenkin maksamme, joko tuotteen hinnassa tai tässä tapauksessa linjautolippujen hinnan korottamisena, sen, että palikat ovat nousseet. Mutta täytyy työntekijöittenkin se leipä jollakin ostaa. Jos muitten kohdalla leivän hinta nousi, niin ei saa linja-autonkuljettaja yhtään halvemmalla sitä leipää kuin paperityöläinen tai kansanedustaja. Tästä tässä minusta kyse on.

Jos tämmöistä lakia oltaisiin säätämässä, pitäisikö sitten miettiä, että työ sopimuslaissa kaikki työehtosopimusten rikkomiset tulisivat hyvityssakon alaisiksi? Aina kun työnantaja rikkoo lakia, siitä pärähtäisi hyvityssakko välittömästi. Myös sakotettaisiin niitä työnantajia, jotka tulevat rikkureiksi työntekijöitten tilalle toisiin yrityksiin. Niitä on muutamilla aloilla nähty huomattavia määriä, maanviljelijöitä ym. toisten alojen yrittäjiä, jotka tulevat hoitamaan näitä asioita joko omilla vehkeillään tai sitten yrityksen vehkeillä, jolloin osalta porukasta menee työ kokonaan eikä työntekijöillä, vaikka he olisivat maailman tappiin lakossa, ole minkäänlaista toivettakaan saada omia etujaan ajettua.

Minusta tällaisen yksittäisen asian heitto on aika lyhytnäköistä. Olen työ- ja tasa-arvovaliokunnan jäsen ja toivon, että asia saa siellä arvoi-

sensa kohtelun ja siirretään mappi ö:hön odottamaan aikoja parempia.

6 Toimi Kankaanniemi /skl: Arvoisa puhemies! Vappupuheen aiheen tästä nyt vasemmistopuolueiden edustajat saivat, kun ed. Kuosmanen lakialoitteen teki. Kai siitä nyt jotakin hyötyä sitten on; ei tarvitse haukkua hallitusta, kun voi haukkua ed. Kuosmasta.

Mutta tämä on vakava asia sinänsä. Minä olen jättänyt allekirjoittamatta lakialoitteen, vaikka ed. Kuosmanen pyysi allekirjoitusta, koska minusta ei pidä lakko-oikeutta mennä lainsäädännöllä rajoittamaan kovin helposti. Rajan on mielestäni oltava varsin kaukana. Mutta en pidä poliittisista lakoista, joita nähtiin vajaa kymmenen vuotta sitten, enkä pidä tukilakoistakaan, jotka kohdistuvat täysin kohtuuttomalla tavalla muihin kuin siihen työnantajaan, joka on siellä vastapuolella tavallaan syyllisenä. Sopimuspuhjalta pitäisi keskusjärjestötasolla tehdä sopimus siitä, että tukilakkoja ei käytetä niin edesvastuuttomasti kuin nyt on käytetty.

Ed. Esa Lahtelan kanssa olen eri mieltä siitä, että neljän päivän ilmoitus aika on riittävän pitkä. Mielestäni juuri sopimuksella pitäisi sitä venyttää pariin kolmeen viikkoon, esimerkiksi kahteen viikkoon, niin kuin on normaalilakon ilmoittamisaika, se olisi vähintä. Eivätkä tarpeet tukilakkoon yleensä tule niin nopeasti, ettei ole aikaa odottaa ja katsoa, miten neuvottelut etenevät, eli tukilakon uhkakoin on jo vaikuttava asia.

Mielestäni myös vahva julkinen paheksunta on otettava huomioon. Esimerkiksi tänä keväänä nähdyissä tukilakoissa paheksunta vaikutti aika vahvasti siihen, että sopimuksiin päästiin kohtuullisen nopeasti. Sitä kautta pitää päästä eteenpäin. Mielestäni ehkä vielä pahempi lakon kohde on pienillä avainryhmillä, jotka ajavat itselleen etua avainryhmäasemasta yhteiskunnassa. Tukilakolla ajetaan etua aina jollekin kaverille, mutta avainryhmät ajavat omilla lakoillaan etua itselleen ja ajavat sitä kautta yhteiskunnan paljon vaarallisempaan tilanteeseen. Siihen pitäisi enemmän puuttua kuin tähän.

7 Anne Huotari /vas: Arvoisa puhemies! Intiasta tuli viesti muutama viikko sitten. Siellähän ei ole oikeutta lakkoilla, ei millään tavalla, ei ainakaan sopivilla työnantajilla. Kun muutamat virkamiehet vaativat heille sovittuja palkankorotuksia, nämä niskuroijat ammuttiin kylmäverisesti.

Tässä on ilmeisesti se vaihtoehto, kun ed. Rönni sanoi, ettei ole vielä parempaa keksitty. Onhan näitä vaihtoehtoja olemassa, mutta ed. Kuosmanen varmaan tietää, että elämme sopimusyhteiskunnassa, jossa myös molemmat sopijaosapuolet ovat sopijan asemassa. Jos toinen osapuoli ei voi sopia, olipa se sitten työntekijä tai työnantaja, silloin sopimuksen tekeminen on mahdotonta. En nyt käy arvioimaan tämän keväen tukilakkoja, kummat siellä nyt olivat sopimuskyvyttömiä, mutta olen sitä mieltä, että tukilakko-oikeus pitää kuitenkin olla olemassa.

Ed. Kankaanniemi sanoi, että hän ei kannata poliittisia lakkoja. On mielenkiintoista arvioida, mikä on mahdollisesti poliittinen lakko. (Ed. Kankaanniemi: Hallitusta vastaan!) — Hallitusta vastaan oleva lakko. Jos mietitään vuosikymmeniä taaksepäin, miten kähän on saatu esimerkiksi nykyiset eläkelait tai monet muut sellaiset asiat, joita ay-liike yhdessä työväenliikkeen ja joskus keskustankin, silloisen maalaisliiton, kanssa sai tähän yhteiskuntaan ja joita nyt kutsutaan peruspalveluiksi, sosiaalietuuksiksi ja hyväksi turvaverkoksi. Ehkä niillä on jo nyt kaikkien hyväksyntä. Eivät ne ole tulleet ilmaiseksi. On tarvittu monta kertaa lakon uhkaa tai monia muita painostuskeinoja, että sellaiset on saatu aikaan. Olen tyytyväinen siihen, että esi-isämme ovat olleet näin aktiivisia silloin aikanaan.

Ed. Kuosmaselle sanoisin vielä, että lakko-oikeus kuuluu vapaaseen yhteiskuntaan. Se kuuluu kapitalismiin. Se kuuluu ehdottomasti siihen, että kansalaisilla on vapaa järjestäytymisoikeus samalla tavalla kuin yrittäjillä on vapaa yrittämisen oikeus. Olen sitä mieltä, että lakkosakot ovat, toisin kuin ed. Rönni täällä vakuutti, vaikuttaneet jonkin verran. En tiedä, olisivatko ne olleet niin sanottuja turhia lakkoja vai eivät. Mutta enemmän minusta lakkojen vähenemiseen on vaikuttanut se, että on tunnustettu yhdessä yrityksen taloudellinen tilanne, esimerkiksi näin, ja myös yritysten puolella on varmasti ollut vastaantuloa sen vuoksi, että ei ole ollut mitään järkeä lähteä tappelemaan vaan on mieluummin sovittu asioista. Väitän, että viime vuosikymmenellä, 90-luvulla, monet työntekijät tekivät sellaisia sopimuksia, joita eivät koskaan olisi esimerkiksi 80-luvulla tehneet, ja sillä säilyttivät työpaikkansa. Mutta en tiedä, onko sellainen järkevä malli pitkällä tähtäimellä.

Uusi työ sopimuslaki on tulossa. En tiedä, onko ed. Kuosmanen ajatellut, että tämä pitäisi

käsitellä työsopimuslakipaketin yhteydessä — ilmeisesti — vai onko tämä tullut vain hetken hurmassa, kun näitä tukilakkoja nyt muutama sattui tänä keväänä olemaan. Tässähän on tehty kaksi kokonaistuloratkaisua. Ne ovat olleet mielestäni ay-liikkeeltä aikamoinen solidaarisuuden osoitus, se varmaan on ed. Kuosmasenkin myönnettävä, vaikeina vuosina. Uudessa työsopimuslaisa, mikäli se siinä muodossa tulee — ja toivon, että se nyt tulee tämmöisenä pakettina tulee, josta on jo monta vuotta neuvoteltu — on eräitä heikkennyksiä irtisanomissuojiaan pitkissä työsuhteissa. Nämä palkansaajapuoli on joutunut nielemään muutamien parannusten, muun muassa vuokratyösuhteisiin ja määräaikaisiin työsuhteisiin tulevien parannusten vuoksi.

Lakot ovat vähän vapaamassa maailmassa, niin kuin ehkä ed. Kuosmanenkin ajattelee Keski-Euroopan maita, hyvin tavallisia, paljon tavalisempia kuin Suomessa viime vuosina. Esimerkiksi Brysselissä käydessä joka toinen kerta vähintään ovat jotkin ryhmät lakossa. Se kuuluu kuvioon. Kaikki tietävät, että näin on. Tämä vapaus ilmeisesti heille siellä sallitaan. Sitä paitsi ne tuntuvat olevan kovin spontaaneja, kun ei niistä tiedetä montakaan päivää etukäteen, että yhtäkkiä liikenne on seisahtunut. Toivon, että ed. Kuosmanenkin tyytyy yhä edelleen siihen, että eletään sopimusyhteiskunnassa eikä siirrytä intialaistyypiseen malliin, jossa työntekijöiltä viedään kaikki oikeudet pois.

8 Pekka Kuosmanen /kok (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Totean ed. Huotarielle, että Intiassa harmaa talous on 90 prosenttia koko valtiontaloudesta, että siellä eletään aivan eri planeetalla kuin meillä työehtosopimusasioissa. Itse olen ollut tekemässä työehtosopimuksia ed. Mähösen kanssa. Mähönen oli vastapuolella. Varmasti tunnen hyvin tämän sektorin siinä mielessä, että koskaan meillä ei yhteentoista vuoteen ollut yhtään lakkoa meidän aikanamme. Minä hyväksyn lakko-oikeuden omassa asiassa, ja oman alan asioissa mutta tukilakko-oikeutta en hyväksy.

9 Matti Kangas /vas: Arvoisa puhemies! Ed. Kuosmanen ja 11 muun tekemä lakialoite tähtää lakko-oikeuden rajoittamiseen. Lakko-oikeudet ovat olleet palkansaajien perusoikeuksia, ja näin on tulevaisuudessakin oltava. Tästä on pidettävä huoli. Pitää muistaa, että 90-luvulla lakkoilu on

dramaattisesti vähentynyt, joten vastuuta on kannettu ammattiyhdistysliikkeenkin puolella ja työelämässä. Tosin jouduttiin lakkoilemaan, niin kuin ed. Kankaanniemi totesi, Ahon hallitusta vastaan, kun se aikoi ajaa työttömyysturvaa alas tästä maasta. Tämänkin suuntaisia lakkoja on ollut eikä ainoastaan työnantajia vastaan. Se oli ihan hyvä asia, ettei työttömyysturvaa saatu alas, kun tämä lakkoliike sen esti.

Ay-liike on myös solidaarisuusliike. Siellä puolustetaan palkansaajien etuja ajatuksella, ettei kaveria jätetä näissäkään asioissa. Päävastoin kuin väitetään, että palkansaajat ovat häirineet työrauhaa, he olivat nostamassa Suomea lammasta 90-luvulla, muun muassa kahdella nollaratkaisulla olivat mukana tekemässä sitä. Siellä olivat mukana myös paperimiehet ja atk-ala, joita nyt syytetään ja parjataan tämän kevään laakoista.

Sodan jälkeen kaikki sosiaali-, terveys- ja eläkeuudistukset ovat, niin kuin ed. Huotari totesi, tulleet tupojen ja lakkojen tuloksena. Kuitenkin koko yhteiskunta kokee tänä päivänä, että tämä yhteiskuntamalli ja sosiaalietuudet ovat vahvuus suomalaisessa yhteiskunnassa.

10 Kimmo Kiljunen /sd: Arvoisa puhemies! Kuulin kovaäänisestä tekstistä, jossa todettiin, että tukilakot ja yleensäkin lakot ovat aikansa eläneet. Havahduin työni keskellä kuvitellen olevani Itävallassa ja Haiderin vapauspuolueen puheenjohtajan roolissa esiintyvän Itävallan parlamentissa, mutta kun terästin kuuloani, sehän oli ihan selvää suomen kieltä. Ed. Kuosmanen puhui eduskunnan korokkeella ja pakotti minutkin tähän saliin. Havaitsin edustajatovereiden, kollegojen, hymyssä suin keskustelevan aiheesta, jolloin vähän vaikutti siltä, että huumorimielelläkö tässä ollaan liikkeellä. Vappu on tietysti tulossa ja tällainen vappuhuumori saattaa olla paikallaan. En tiedä, onko ed. Kuosmanen tekkari.

Joka tapauksessa työntekijöiden lakko-oikeuteen ja ammatilliseen järjestäytymisoikeuteen puuttuminen on äärimmäisen vakava asia. Tässä keskitytään asioihin, jotka ovat poikkeuksellisen herkkiä, ja niistä ei pitäisi tällä tavoin keskustella edes eduskunnassa näin myöhäisenä ajankohdantana. Kysymys on keskeisistä kansalaisoikeuksista, jotka ovat vapaassa demokraattisessa yhteiskunnassa tunnustettuja, kaikkialla, kaikissa maissa. Täällä viitattiin Intiaan ed. Huotarin puheenvuorossa, mutta kun myös muualta maail-

malta tulee viestejä siitä, että on puututtu työntekijöiden lakko-oikeuteen, se on useimmiten ensimmäinen askel siihen, että myös puututaan yleensä kansalaisvapauksiin yhteiskunnassa. Lakko-oikeuteen puuttuminen on tyypillisimmin autoritäärisistä ja äärimmäisessä tapauksessa diktatorisista yhteiskunnista. Tässä suhteessa ed. Kuosmanen pitäisi valita, vaikka vapumielellä puhuisikin, sanansa huolellisemmin.

¹¹ **Pekka Kuosmanen /kok** (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Kiljunen käytti ansiokkaan puheenvuoron uutena työnantajana, kun hän on käynyt baarialan yrittäjäksi Luumäellä vuodenvaihteen jälkeen. Siinä mielessä olen aivan varma, että hänen ajatusmaailmansa hiukan muuttuu varsinkin sen jälkeen, kun hän on 30 vuotta yrittänyt kuten minä.

¹² **Antero Kekkonen /sd**: Arvoisa puhemies! Olen kovin samaa mieltä kuin ed. Kiljunen edellä. Itse asiassa hän teki vähän tyhjäksi minun puheenvuoroni. Minusta aina, kun on puututtu lakko-oikeuteen, on puututtu myös kaikkein vakvimpiin — uskaltaisain sanoa pyhimpiin — kansalaisoikeuksiin. Lakko-oikeuteen puuttuminen on ollut ensi askel, kun on kavennettu ihmisten oikeuksia: kansalaisoikeuksia, ihmisoikeuksia.

Lakialoitteessa sanotaan: "Lakot ovat näin saaneet korostetun poliittisen luonteen, minkä johdosta parlamentaarinen päätöksentekokoneisto on saanut useissa tapauksissa väistyä poliittisten lakkojen tai lakonuhkien takia." Tämä logiikka on sellaista, joka ei aukene minulle millään tavalla.

Jos hyväksymme käsitteen poliittinen lakko, niin sijoitetaan se sitten oikeisiin yhteyksiinsä. Kun me istumme täällä nyt kansan eduskunnassa, me olemme lakon seurauksena täällä, vuoden 1905 suurlakon. Sen peruseriaate oli saada aikaan Suomeen yleinen, yhtäläinen ja salainen äänioikeus, yksikamarinen parlamentti, juuri se, missä me nyt istumme. Se oli poliittinen lakko mitä suurimmassa merkityksessä. Sen takia minusta ei pitäisi leikitellä tällaisella asialla.

Minusta esitys lähtee varmasti ihan aidosta huolesta ja ihan aidosta tunteesta. Minulla on kunnia tuntea ed. Kuosmanen, ja tiedän, että hän ajattelee sillä tavalla, että hän on katsonut tarpeelliseksi tällaisen esityksen tekemisen. Mutta toivoisin, että näin todella vakavalla asialla, mistä tässä nyt on kysymys, ei leikiteltäisi. En tar-

koita, että ed. Kuosmanen on leikitellyt, mutta olen sitä mieltä, että ehkä pientä harkintaa olisi syytä harjoittaa silloin, kun näin vakavaan asiaan yksittäisen kansanedustajan aloitteella lähdetään.

¹³ **Matti Kangas /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Itse olen ollut monessa lakossa mukana, sen voin tunnustaa, ja jopa työtuoimioistuimessakin, on kokemusta lakoista. Mutta näen, että lakko ei ole työntekijöille ja palkansajillekaan itsetarkoitus. Se on kuitenkin demokraattisessa yhteiskunnassa keino purkaa asioita. Jos tällainen oikeus viedään, sanoisin näin, että paljon dramaattisempia tapahtuu yhteiskunnassa, kuin jos tällä lailla hoidetaan, lakkojen avulla. Vaikka lakot maksaisivatkin, ne ovat sivistynty tapa hoitaa ristiriitoja.

¹⁴ **Pekka Kuosmanen /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Kekkoselle totean, että tämän kevään tukilakot maksoivat arviolta noin 3—4 miljardia markkaa. Kun kansan keskuudessa suoritettiin galluptiedustelu asiasta, niin yli puolet Suomen kansasta on sitä mieltä, että tukilakot eivät kuulu tämän päivän yhteiskuntaan. Siinä mielessä olen varmasti hyvällä asialla, kun olen tehnyt tällaisen lakialoitteen.

¹⁵ **Kimmo Kiljunen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kuosmasella oli lukuja siitä, mitä tämän kevään tukilakot ovat maksaneet. Onko ed. Kuosmasella antaa lukuja siitä, mitä olisi tapahtunut, jos näitä tukilakkoja ei olisi ollut? Ne varsinaiset lakot sitten, joita tässä tuettiin, olisivat jatkuneet pitempään. Tukilakoilla nimenomaan haluttiin jouduttaa sitä, että päästään sopimukseen mahdollisimman joutuisasti, ja tässä suhteessa itse asiassa tukilakot olivat vattoman onnistuneita.

¹⁶ **Esa Lahtela /sd**: Arvoisa herra puhemies! Kannattaa mennä myös lakkojen syihin. Meillä hän odotettiin viime kierroksella, jolla nyt alkavat kaikki sopimukset olla puissa ja kannet kiinni, tupon syntymistä. Mihin se kariutui? Luulen aika suuren syyn olleen miljoonaoptioissa, eli yhteisvastuu on meillä yhteiskunnassa romahtamassa.

Onko työntekijöiden syytä muuten sen yhteisvastuun romahtaminen ollut? Kyllä se on nimitäin kopsattu malli, jostakin amerikoista sem-

moinen uusi malli, joka ei yhtään patkääkään ole tähän kulttuuriin sopiva. Se synnyttää sillä tavalla kateutta ja murentaa sitä yhteisvastuuta, että aikaisemmin on yhdessä pyritty tekemään hyviä tuloksia ja tämmöistä kansallista yhteisvastuuta korostettu, tyydytty mataliin ratkaisuihin. Nyt tämmöinen kun tulee tänne, niin uskon, että sillä on oma vaikutuksensa.

Kun ed. Kuosmanen pääsee herkemmin tuonne isojen ja rikkaiden piiriin, voisi viedä semmoista viestiä, jotta tämmöiset optiojärjestelyt eivät tänne sovi, vaan pitää tehdä sellainen palkitsemisjärjestelmä, että kaikki henkilöstö on siinä mukana. Silloin me purkaisimme sitä jännitettä. Ei mennä vikasuuntaan. Tämä jos jatkuu, minä väitän, jotta näitä lakkoja tullaan kyllä käymään yhä enemmän tässä maassa, jos tämmöinen eriarvoistava politiikka jatkuu työnantaja-puolella, koska tämä ei ole eduskunnan heiniä, vaan se on työmarkkinoiden käyttäytymistä.

Poliittisista lakoista ajattelin juuri sanoa samaa, mitä ed. Kekkonen totesi. Mutta meillä työajat ja monet muut on tapeltu lakkojen kautta. Ne ovat poliittisia lakkoja aina. Sen takia se oikeus pitää kanssa säilyttää yhä edelleen tässä. Se on yksi kansalaisyhteisyys ja mahdollisuus vaikuttaa. Jos rahan valta tarpeeksi pääsee jylläämään, meillä pitää olla joku mahdollisuus vaikuttaa siihen, vaikka lakoilla.

¹⁷ **Matti Huutola /vas:** Arvoisa puhemies! Minä haluan tähän keskusteluun tuoda yhden uuden elementin elikkä sen, että nyt meillä yritykset ovat kansainvälistyneet ja työ ja pääoma ovat globalisoituneet ratkaisevalla tavalla. Minulla on sellainen vankka käsitys, että nämä tukilakot tulevat yleistymään itse asiassa yhtenä painostuskeinona työntekijöillä koko Euroopan unionin alueella, sen vuoksi että on pakko taistella yhteinäisistä työntekijöitten eduista.

Voi olla tulevaisuutta se, että joudumme taistelemaan saksalaisen merimiehen tai jonkun rakentajan työehdoista tietynlaisin tukilakoin, ja ilmeisesti on minusta totta tulevaisuutta silmälläpitäen. Elikkä luulen, että itse asiassa tällaiset tukilakkojärjestelmät tulevat kasvamaan tulevaisuuden Euroopassa ja tulevaisuuden maailmassa.

¹⁸ **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Ed. Kuosmanen aiemmin sanoi, että koska hän on ollut yrittäjänä 30 vuotta — muistaakseni se vuosiluku meni näin — hän on ruvennut näin ajattele-

maan. Tunnen hyvin monia yrittäjiä, jotka eivät ajattele näin. Yrittäjien kunniaksi täytyy sanoa, että kaikki eivät ajattele näin. On myös sellaisia yrittäjiä, jotka kunnioittavat työntekijöiden oikeuksia.

Ed. Kekkonen mainitsi, minusta aivan oikein, viime vuosisadan alkupuolen lakon, jolla saatiin yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Muistanpa, kun muutama vuosi sitten täällä rinta rinnan yhdessä juhlimme 90-vuotisjuhlissa ja kokoomuslaisetkin oikealla reunalla olivat iloisia ja onnellisia siitä, että tämä yhtäläinen äänioikeus on olemassa, meidän kanssamme. Olin hyvin tyytyväinen, että nyt he ovat huomanneet ainakin sen, että se on juhlimisen arvoista.

¹⁹ **Kimmo Kiljunen /sd:** Arvoisa puhemies! Ehkä keskustelua voidaan vielä hieman jatkaa.

Ed. Kuosmanen totesi, että hänen lakialoitteensa koskee nimenomaan tukilakkoja. Hän kyllä käytti yhden puheenvuoron ja halusin sitä tarkistaa, jossa hän totesi, että tukilakot ja yleensäkin lakot ovat Suomessa aikansa eläneitä, mitä osoitti selvästi sen tahtotilan, mitä ed. Kuosmanen tässä haki. Kyse ei ole siis ainoastaan tukilakoista.

Jos me puhumme taas tukilakoista ja kun te viittasitte siihen, että tämän kevään tukilakoilla on ollut tiettyjä yhteiskunnallisia kustannusvaikutuksia, niin olisipa mielenkiintoista tietää myöskin se, että jos tämä lakialoite täällä nyt jostain syystä lähtisi liikkeelle ja eduskunta lähtisi tätä asiaa vakavasti pohtimaan, mitkä yhteiskunnalliset kustannukset olisivat siitä seurauksena, koska on täysin selvä asia, että tämä on niin valtavan iso yhteiskunnallinen asia, että se vasta herättäisi monella tasolla huomiota ja varmasti erityyppisiä lakkoliikkeitä viime kädessä olisi seurauksena.

Tukilakkoajatustapa, joka tässä oli esillä, oli sikäli aika mielenkiintoinen, ja se edustajien puheenvuoroissa on tullut esille, että on kyse todellakin lakoista, joissa ei ole puhtaasti ja primäärisesti omista eduista kyse, vaan ne jos mitkä osoittavat voimakasta yhteisvastuuta, jopa epäitsekkyttä, jota tässä suomalaisessa yhteiskunnassa viime aikoina on peräänkuulutettu monilla tavoilla. Tässä suhteessa olisi pikemminkin kokenut, että ed. Kuosmanen olisi todennut, että tukilakot ajatustavaltaan, siltä perusfilosofialtaan, ovat mitä myönteisimpiä.

²⁰ **Unto Valpas /vas:** Arvoisa puhemies! Tämän päivän Suomessa ei juuri lakkoja enää ole, vaan asioista pystytään sopimaan useinkin kohtuullisen helposti. Siinä mielessä puheet lakkojen rajoittamisesta tuntuvat vähintäänkin hätävarjelun liioittelulta. Hanke ei sovi kovin hyvin ole-massa olevaan tilanteeseen ja todellisuuteen.

Lakko-oikeus on perusoikeus, ja sitä ei pidä lähteä rajoittamaan. Lakkojen avulla on saatu aikaan paljon myönteisiä tuloksia yhteiskunnasamme. Lakko on siten nähtävä myös yhteiskuntaa kehittävänä ja oikeudenmukaisuuttakin tuovana voimana. Monet yhteiskunnalliset saavutukset on saatu lakkojen myötävaikutuksella.

Mitä tulee tukilakkoihin, niitä voidaan hyvin-kün tarvita, kun työmarkkinat kansainvälistyvät ja monenlaisia, joskus jopa mielivaltaisia ja epä-oikeudenmukaisia toimenpiteitä tehdään sellaisia liittoja vastaan, jotka eivät voi puolustautua yksin. Solidaarisuutta tarvitaan vielä työmarkki-noillakin. Onhan työnantajapuolellakin mahdollisuus tukea toisiaan.

Arvoisa puhemies! Tämän kevään lakot, monet niistä, aiheutuivat sen takia, että työnantaja-puoli osoitti joustamattomuutta, joten tämäkin osoittaa sen, että puheet tästä rajoittamisesta pitäisi suunnata työnantajien suuntaan.

²¹ **Antero Kekkonen /sd:** Herra puhemies! Ihan tähän loppuun. Kun sanapari "poliittinen lakko" on ruvennut elämään, nyt vasta katselen, ketkä ovat allekirjoittaneet tämän esityksen. Se ei sinänsä vielä todista mitään, koska eihän välttämättä meiltä kaikilta ole edes pyydetty nimeä tähän, mutta havaitsen, että tämä allekirjoittajien lista on sillä tavalla poliittinen, että täällä on kokoomuslaisia, keskustalaisia ja yksi perussuomalainen. Se kieltämättä politisoi tämän esityksen juuri sillä tavalla, niin kuin olen ymmärtänyt tulkitun näissä puheenvuoroissa, mitä tältä toiselta puolelta on tullut.

Ed. Huutola vähän katsoi tulevaisuuteen ja totesi, että tällaiset tukilakon tyyppiset työtaistelun muodot itse asiassa ovat leviämässä Euroopassa. Ilmiselvästi näin on. Kyllä on nähtävissä ihan lähitulevaisuudessa se seikka, että lakkoliik-keet eurooppalaistuvat, kansainvälistyvät, ja semmoista taustaa vasten yksittäinen operaatio oman maan rajojen sisäpuolella saattaa olla vähän tuhoon tuomittu. Tuntien ed. Kuosmasen haluaisin vielä sanoa, etten epäile hänen vilpittömyyttään tässä asiassa. Hän lähtee omista koke-

muksistaan ja on pohtinut varmaankin omista lähtökohdistaan tätä asiaa hyvin paljon, mutta toivon, ettei kuulosta röyhkeydeltä sanoa, että kyllä tällaiset hankkeet ovat tuomitut epäonnistumaan yhdentyvässä Euroopassa.

²² **Pekka Kuosmanen /kok:** Herra puhemies! Nyt olemme tänä iltana eduskunnassa keskustelleet tukilakko-oikeuden rajoittamisesta, eikä minulle ole ollenkaan yllätys, että lähinnä SAK:n edustajat ovat hyvin tiukasti torpedoineet laki-aloitteeni, mutta minä lähden siitä, että työrauha työpaikalla on paljon tärkeämpi kuin jokin lakkoilu, koska aina lakko jättää omat syvät haavansa niin työnantaja- kuin työntekijäpuoleen. Siinä mielessä kun tänä päivänä meillä on erittäin hyvät neuvotteluyhteydet niin SAK:n kuin työnantajaliiton välillä, näen, että jatkossa pitäisi panostaa siihen, lähinnä Suomen kilpailukyvyyn takia, ettei todella minkään näköisiä lakkoja tarvitsisi Suomessa tehdä.

Jos ajattelemme tätä asiaa näin, että meidän täytyy juosta EU:n alueella muiden epäkohtien takia, kun jossain Portugalissa on halpatyövoimaa ja Suomi menee lakkoon sen takia ja Suomen kilpailukyky kuitenkin kansainvälisillä markkinoilla heikkenee, minusta hyvinvointivaltio tuhoutuu. Olen vakuuttunut siitä, että hyvä yhteisymmärrys työnantajan ja työntekijöitten välillä on paras tae, millä yhteiskunta edelleen pysyy hyvinvointivaltiona ja pystymme takaamaan paremman työllisyyden. Nyt kukaan teistä ei ole, arvoisat SAK:n edustajat, puhunut työttömistä. (Ed. Kekkonen: Ketkä ovat SAK:n edustajia?) — Lähinnä pääluottamusmiehiä tarkoitan, keitä täällä on. — Työttömien asiasta ei kukaan ole puhunut. Missä solidaarisuus on työttömiä kohtaan? Kaikki ajattelevat vain itsekkäästi omaa etuaan. Se minua harmittaa vanhana työnantajana.

²³ **Kimmo Kiljunen /sd:** Arvoisa puhemies! Minäkin kiinnitin huomiota siihen, että tässä lakialoitteessa on 12 allekirjoittajaa ja ainoastaan ed. Kuosmanen on puolustamassa tätä lakialoitetta. Ed. Kuosmanen totesi, että täällä SAK:n edustajat ovat torpedoineet käydyssä keskustelussa hänen ajatuksensa. Juurihan te hetki sitten totesitte, että minäkin olisin ryhtynyt yrittäjäksi. Tässä mielessä haluan todeta, että tästä lyhytaikaisen yrittäjyyden perspektiivistäkin arvioituna teidän lakialoitteenne on täydellinen tuulentupa.

²⁴ **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa herra puhemies! Ed. Kuosmanen, totesitte äsken, jotta meillä on hyvät neuvotteluyhteydet SAK:n ja työnantajien välillä. Se kun vain nyt sattuu olemaan sillä tavalla, että neuvotellahan voi vaikka kuin pitkään ja iskeä nyrkkiä pöytään ja huutaa kurkku suorana, mutta asia ei etene. Jos menee semmoiseen pattiin, jotta ei homma etene, ei voi muuta kuin käyttää kovempia otteita. Sen takia se filosofia, jotta puututtaisiin myös tukilakko-oikeuteen, tekee sen, että jotkut ajetaan umpikujaan. Heitä ei voi tukea. Tietoisesti työnantajat voivat tehdä sen, niin kuin tulisi tapahtumaan. Tukilakoilla voidaan nopeuttaa asian laukaisua.

Mikä on työttömien asema tässä, ed. Kuosmanen? Millä tavalla työttömien asioita hoidetaan sillä, että tukilakot kielletään? Millä tavalla se parantaa työttömien asemaa? Ei mitenkään. Edellisessä puheenvuorossa sanoin optioista. Siellä on rahaa hirveästi jakaa, ottaa lisää töihin, mutta siellä tehdään toisinpäin. Siellä potkitaan ulos ihmisiä ja saadaan jaettua optioita johtajille, koska ei siellä mitata, paljonko on työntekijöitä, vaan millä tavalla saadaan enemmän viivan alle rahaa ja pois jengiä. Yritys ei kannata yhtään vastuuta työttömistä tai työllisyydestä, vaan se katsoo, millä tavalla optioita voidaan saada.

²⁵ **Unto Valpas /vas:** Arvoisa puhemies! Ensinnäkin ed. Kuosmaselle: En kyllä tunne olevani täällä mitenkään SAK:n edustajana.

Mitä työttömiin tulee, meidän pitäisi varmasti ed. Kuosmasen kanssa yhdessä miettiä, kun ollaan samassa hallituksessa, miten voitaisiin myös työttömille saada aikaan veronkevennyksiä, niin kuin saadaan työntekijöille. Tässä olisi varmaan yhteinen projektimme ja tarvittaessa voitaisiin miettiä vaikka tukilakkoja, ellei tässä hommassa ala mitään tapahtua.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään työ- ja tasa-arvoasiainvaliokuntaan.

4) Laki tuloverolain 89 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu

Lakialoite LA 48/2000 vp (Timo Seppälä /kok ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

¹ **Jari Leppä /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Olen jo pitkään odottanut, että suomalaisen kotimaisen puhtaan energiantuotannon toimintaedellytyksiä ja edelleenkehittämistä haluttaisiin aidosti tukea. Nyt ed. Timo Seppälän lakialoite on juuri tämän suuntainen, koskettaa nuorten metsien kunnostuksen yhteydessä kerättävän energiaapuun ja hakkuutahteiden keräämisen verovapautta. Tämä jos mikä tuo tullessaan pelkkiä hyviä puolia niin aluetaloudelle kuin metsätaloudelle, niin metsänomistajille kuin työntekijöille. Virkistyskäyttöön soveltuvat myöskin huomattavasti paremmin raivatut kunnostetut metsät. Tällä me myöskin kasvatamme edelleenkin laatupuuta ja tuotamme puhdasta energiaa.

Suomikin on sitoutunut hyvin moniin kansainvälisiin ilmastositoumuksiin erilaisten päästöjen vähentämisestä, ja kun lisätään puuenergian käyttöä lämmön ja sähkön tuotannossa, niin tällä on nämä positiiviset vaikutukset.

Myöskin olen hyvin iloinen siitä, että tässä allekirjoittajina on muutamia sellaisia henkilöitä, jotka ovat selkeästi muuttaneet ajatuksiaan. Kun aikamani muussa yhteydessä esitin aivan saman tyyppistä asiaa täällä, niin kuinka ollakaan, sain naurut siitä osakseni ja kommentin, että tuo ei ole millään tavalla mahdollista. Nyt samat ovat allekirjoittaneet tämän aloitteen. Tästä olen erityisen iloinen. Toivon, että tällaiset ajatukset, joilla tätä hyvää asiaa viedään eteenpäin, voimistuvat tässä talossa ja saamme myöskin positiivisen lopputuloksen asian tiimoilta aikaan.

² **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Tämä on mielenkiintoinen aloite siinä mielessä, että — itsekin kannatan energiapuun käytön lisäämistä — jos tässä lähdetään siitä, että energiapuun ja hakkuujätteen keräily rinnastettaisiin luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienien keruuseen, niin tarkoittaako tämä sitä, että kuka tahansa kenen tahansa metsästä voi mennä keräämään puuta? Tämä on minusta kyllä hyvin mielenkiintoinen kuvio. Ei kai ole niin, että vain metsänomistaja voisi sieltä verovapaasti näitä puita käydä keräilemässä? En nähnyt kyllä täällä ed. Lepän allekirjoitusta, mutta jos ed. Leppä tietää, miten

tätä on ajateltu, niin mielelläni kuulisin, mikä tässä on oikein ajatuksena.

³ **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa herra puhemies! Minusta tämän lakialoitteen ajatus on sinällään hyvä, että saataisiin hakkuutähteet pois metsästä. En tiedä, onko tämä ajatus juuri tähän tuloverolain 89 §:ään ympättyä oikean lajinen. Samalla tavalla tätä yhtymäkohtaa mietin, mitä ed. Huotari totesi, koska tulee vähän ristiriitä, kun on toisen tyyppisistä asioista kysymys. Sinällään kyllä näen, että hakkuutähteiden ja energiapuun verotuskohtelun pitää olla edullista, jotta se saadaan kilpailukykyiseksi. Me joudumme tukemaan joka tapauksessa energiapuupuolta, jotta saadaan semmoista energiaa, että ihmiset voivat sitä ostaa ja kannattavasti voidaan tuottaa lämpöä tai sähköä.

Tähän 89 §:ään liittyy yksi sivujuoni. Tuossa illalla joku huusi, miten muurahaisenmunat soveltuvat. Muurahaisen munat tässä pykälässä ovat olleet vuonna 72 ja sen jälkeen ne on poistettu. Kun valiokunta tätä käsittelee ja ilmeisesti vie läpi, niin muurahaisenmunien keruun pitää olla verosta vapaata, samanlaista kuin käpyjen, marjojen ja sienten keruun.

⁴ **Jari Leppä /kesk:** Arvoisa puhemies! Tämä illan keskustelu voi tuoda vielä muitakin kuin muurahaisenmunia tämän asian piiriin, kunhan tässä ideoidaan.

Aivan oikeaan asiaan edustajat Huotari ja Esa Lahtela kiinnittivät huomiota. Nimenomaan kysymyksen on siitä, että on totta kai oltava lupa, eihän kenen tahansa metsästä voi mennä keräämään puita. Se on aivan päivänselvä asia. Itsekin metsänomistajana mielihyvin annan tuon tehtävän jollekin, joka haluaa kerätä niitä, ja mielihyvin suon sen verovapauden hänelle ja myöskin sen, että hän siitä jotakin hankkii, koska tiedän, että ei näiden polttopuiden keräämisellä kenestäkään miljonääriä tule, sitä ei kenenkään kannata arvioida, mutta tämän yhteiskunnalliset vaikutukset ovat huomattavat.

⁵ **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Olen ihan samaa mieltä siitä, että yhteiskunnalliset vaikutukset olisivat huomattavat, mikäli tähän saataisiin jokin järjestyvä muoto, mutta vähän kummalliselta tuntuu, että metsänomistaja olisi se, joka voisi määrittellä, tekeekö hän itse vai hänen lapsensa vai joku muu sen. Mietin tässä, että ihan

vastaava asiahan on jäkälän keruu, ja se on jostakin syystä kannattavaa. Olen itsekin työelämäni aloittanut kesätoissa 11-vuotiaana jäkälän keruussa ja veroja maksoin jo silloin niistä hyvin pienistä tuloista, mitkä sain. Jotenkin tuntuu, että kyllä tämä metsänomistajien piikkiin taitaa kuitenkin mennä.

⁶ **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa puhemies! Ed. Huotarille voisi sen verran valaista tätä juttua, että raja kulkee nimittäin sillä tavalla — ja nyt oikeastaan pätkähti päähän, miksi tämä kangertaa — että jokamiehenoikeuteenhan kuuluvat marjat ja sienet ja luonnonvaraiset yrtit ja tämmöiset, mutta puun oksat ovat jo semmoiset, että ne eivät kuulu jokamiehenoikeuteen. Siinä se raja kulkee tässä. Sen takia on vain metsänomistajan luvalla mahdollista saada hakkuutähteitä.

Sinällään tässä ihan käytännön elämästä esimerkki: Tämä vapauttaisi kyllä työttömille jotain. Joensuun työvoimatoimisto muun muassa jahtasi yhtä kaveria, joka keräsi viime joulun alla havuja jonkun metsästä, metsänomistajan luvalla, ja meni torille myymään. Hän joutui tekemään kovan tilityksen ja selvityksen, kun sattuvat olemaan havuja. Jos ne olisivat olleet marjoja, niin kuulemma siitä ei olisi tullut mitään, jos olisi puolukoita myynyt. Ei hän ilmeisesti joutunut maksamaan mitään työttömyyskorvauksia takaisin, koska katsottiin, että myynti oli hyvin vähäistä. Tämän tyyppiseen työttömien aktivointiin voisi olla hyväkin, että todettaisiin, että se on samanlainen kuin jokin marja tai sieni.

⁷ **Jari Leppä /kesk:** Arvoisa puhemies! Niin kuin äsken sanoin, ideoita tulee jatkuvasti lisää.

Se, miksi tämä on metsänomistajan luvalla tehtävää työtä, on aivan päivänselvä. Silloin kun kysymys on metsän hoidosta, tarvitaan ammattilaisen silmää, tarvitaan osaamista aivan toisella tavalla kuin jos puolukkaa poimitaan, ja silloin täytyy sopia niistä pelisäännöistä, millä tavalla siellä menetellään. Ei voida lähteä siitä, että kun siellä on aukko tehtynä, kuka tahansa sieltä menee keräämään, puhumattakaan nuoren metsän kunnostuksesta. Siinä tarvitaan tietoa ja taitoa, mikä puu otetaan ja mikä jätetään. Sen vuoksi myöskin siitä on ehdottomasti maanomistajan kanssa aina sovittava.

Lisäksi maanomistusolothan ovat nykyisellään muuttuneet hyvin voimakkaasti niin, että maanomistajista ylivoimaisesti suurin osa on jo

taajamissa asuvia, ei enää varsinaisesti metsäpalstansa vierellä asuvia, ja näin ollen he eivät pysty perkaus- ja kunnostustöitä tekemään niin paljon kuin niitä olisi. Niin kuin tässä lakialoitteessakin mainitaan, rästejä on olemassa, ja tällä myöskin osaltaan tätä puolta helpotettaisiin.

⁸ **Unto Valpas /vas:** Arvoisa puhemies! Tämä aloite on varmasti ihan hyvä ja sillä tarkoitetaan hyvää, päinvastoin kuin edellinen, missä lakko-oikeutta oltiin rajoittamassa. Se, mikä tässä on minusta myös hyvin huomioitu, on se, että tällä pyritään myös huomioimaan haja-asutusalueiden ihmiset ja heidän työllistämisensä. Täällähän on keksitty viime vuosina lähinnä semmoisia toimenpiteitä, miten haja-asutusalueilta on työ saatu loppumaan, ja tällainen pienikin askel parempaan suuntaan on parempi kuin ei mitään. Mutta tähän tietenkin liittyy niitä ongelmia, mitä ed. Anne Huotarikin toi esille. En lähde niitä toistamaan.

Sitten on vielä ihan tällainenkin seikka, että jos metsän lannoitusta ajatellaan, niin joissakin tapauksissahan metsään pitäisi jotakin jättääkin. Kuulemma luonnonmukainen lannoituskin on ihan hyvä sille metsälle, mutta kyllä tämä perusajatus on ihan oikean suuntainen ja aloite kehittämisen arvoinen.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovaraminvaliokuntaan.

5) Laki opintotukilain 7 b §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Lähetekeskustelu

Lakialoite LA 49/2000 vp (Ossi Korteniemi /kesk ym.)

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu:

¹ **Ossi Korteniemi /kesk:** Herra puhemies! Tuoreessa muistissa on vielä se valtava hämmennys ja suoranainen hätä, joka syntyi opiskelijoiden keskuudessa tämän vuoden alussa, kun Kela ilmoitti yli 22 000 opiskelijalle, että heidän on maksettava takaisin liikaa maksettua opintotukia huomattavia summia. Noin puolella maksu-

määräyksen saaneista takaisinperittävä summa on yli 5 000 markkaa. Eräissä tapauksissa takaisinperittävä summa saattaa kohota jopa kymmeniintuhansiin markkoihin. Syynä takaisinperintään on se, että näiden opiskelijoiden ansiotulot olivat vuonna 1998 ylittäneet laissa määrätyn vapaan tulon rajan eivätkä he olleet vuoden 1998 loppuun mennessä palauttaneet liikaa maksettua opintotukea, niin kuin laki edellyttää.

Takaisinperintä, johon Kela on ryhtynyt, perustuu voimassa olevaan lainsäädäntöön. Siitä ei ole epäselvyyttä. On kuitenkin käynyt ilmi, että suuri osa opiskelijoista ei ole ollut riittävän hyvin selvillä säädöksistä. Toisaalta moni ei ollut saanut tietoa ansiotulojensa lopullisesta määrästä siinä vaiheessa, kun olisi pitänyt pystyä arvioimaan, onko opintotukea maksettua liikaa ja kuinka paljon tukea tulisi palauttaa.

Myös se aiheutti syvää paheksuntaa, että takaisinperittävä summa oli suurempi, kuin mitä liikaa maksettu tuki ja sille maksettu kohtuullinen korko olisivat edellyttäneet. Tämä johtuu siitä, että takaisinperittävää summaa korotetaan 7 prosentilla. Tästä johtuen maksettava summa oli eräillä jopa tuhansia markkoja suurempi kuin mitä summa olisi ollut, jos opintotuen palautus olisi tapahtunut ajallaan. Nyt kävi niin, että sen lisäksi, että liikaa maksettu opintotuki jouduttiin palauttamaan, myös osa ansiotuloista jouduttiin käyttämään takaisinmaksun rahoittamiseen.

Edustajat Peltomo ja Viitanen ovat tämän vuoden helmikuussa tekemissään lakialoitteissa jo puuttuneet näihin epäkohtiin ja tehneet korjaus ehdotukset. Kannatan heidän tekemiään aloitteita. Nyt on kuitenkin niin, että ellei säädetä poikkeusta koskien vuonna 1999 liikaa maksettujen opintotukien palautusta, meillä on edessä uusi häly, kun vuoden 1999 liikaa maksettua tukia aletaan periä takaisin. Näin siksi, että siinä vaiheessa, kun vuoden 1998 tukien takaisinperintäkirjeet lähetettiin ja syntynyt ongelma tuli yleisesti tietoon, oli myöhäistä maksaa takaisin vuonna 1999 liikaa maksettua tukea.

Tämän lakialoitteen tarkoituksena onkin antaa opiskelijoille lisää aikaa tämän vuoden kesäkuun loppuun mennessä palauttaa vuoden 1999 aikana liikaa saatua opintotukea ilman ylimääräisiä maksuja. Näin välttyttäisiin saman kaltaiselta opintotukien takaisinperinnältä, kuin mitä Kela joutui tämän vuoden alussa suorittamaan vuoden 1998 opintotukien osalta. Näin menetellen opis-

keljoille annettaisiin lakiehdotuksen mukaisesti mahdollisuus välttää saamasta liikaa nostamistaan opintotuista uudelleen samanlaisista rangais- tusta kuin tänä vuonna.

Ed. Pirkko Peltomon tekemässä lakialoittees- sa ehdotetaan opintotuen vapaaehtoista palautus- aikaa pidennettäväksi kahdella kuukaudella eli seuraavan vuoden helmikuun loppuun asti. Se poistaisi aikatauluun liittyvät ongelmat vastai- suudessa.

Ed. Pia Viitasen aloitteessa ehdotetaan opinto- tukilakia muutettavaksi siten, että opiskelijalta peritään takaisin vain liikaa maksettu opintotuki ja sille määrätty korko.

Nämä molemmat lakialoitteet ovat kannatetta- via. Kuitenkaan ne eivät ratkaise ongelmaa, joka liittyy vuoden 1999 aikana liikaa nostettuihin opintotukiin, joita ei ole palautettu viime vuoden loppuun mennessä.

Kuten lakialoitteesta käy ilmi, sen allekirjoit- tajina on joukko sivistysvaliokunnan jäseniä eri eduskuntaryhmistä. Tämäkin jo kertoo sen, että sivistysvaliokunnassa on laaja yhteinen näke- mys siitä, että nyt tehty ehdotus opintotukilain 7 b §:n väliaikaisesta muuttamisesta on perusteltu ja tarpeellinen toimenpide.

Vuoden 1998 opintotukien takaisinperinnän aikana moni opiskelija kauhistui huomattavasti, että takaisinperintä ei koske vain liikaa makset- tua opintotukea, vaan myös hänen palkkatu- loihinsa kajotaan. Lisäongelman aiheutti myös se, että kysymys oli jopa yli kaksi vuotta van- hoista asioista. Jotkut opiskelijat saattavat myös joutua hankaliin takaisinperintäkierteisiin, sillä maksaakseen tuet takaisin monet opiskelijat jou- tuvat nyt menemään töihin, mikä taas vaikeuttaa opintotuen hyväksikäyttöä vapaan tulon rajoissa ja viivästyttää opiskelujen loppuun saattamista.

Tietävästi opetusministeriö on kaavailemas- sa uudistusta, jolla opintotukijärjestelmän pa- himpia epäkohtia korjattaisiin ja muun muassa liikaa maksettujen tukien palauttaminen vielä seuraavankin kalenterivuoden aikana johonkin määräpäivään mennessä mahdollistettaisiin. Mahdolliset tulevat uudistukset eivät ehdi enää vaikuttaa vuonna 1999 liikaa opintotukea nosta- neen opiskelijan tilanteeseen, ellei tästä nimen- omaan erikseen säädetä.

Jos asiassa ei tehdä mitään, meillä on vuoden kuluttua taas samanlainen takaisinperintäruljans- si kuin tänä vuonna. Siksi pitäisi olla kohtuullista, että vuonna 1999 liikaa opintotukea nostaneille

annettaisiin nyt mahdollisuus vahingosta viisas- tumiseen ja tukien vapaaehtoiseen takaisin mak- samiseen tämän vuoden kesäkuun loppuun saak- ka. Kelasta on saatu epävirallista viestiä, jonka mukaan menettely on hallinnollisesti täysin mah- dollista ja toivottavaakin tämän vuoden koke- musten perusteella.

² **Hannes Manninen /kesk:** Arvoisa herra pu- hemies! Ed. Korteniemen aloite on erittäin hyvä ja kannatettava. Näin jälkikäteen ihmettelee sitä, mitenkä yleensä tällainen laki on päässyt synty- mään. Olen saanut selvityksen siitä, että myös- kin opiskelijajärjestöt aikoinaan olivat hyväksy- mässä tätä lakiesitystä.

Nyt on kuitenkin syntynyt sikäli kummallinen tilanne, että syntipukiksi tässä asiassa on joutu- nut Kansaneläkelaitos ja eräänlaisena pelastava- na enkelinä on ollut tulossa opetusministeriö ja opetusministeri, kun todellisuudessa se pääsyyli- nen on tietysti opetusministeriö ja silloinen opetusministeri, ministeri Andersson, ja edus- kunta, joka hyväksyi tämän lain.

Kun virhe on tapahtunut ja lähes kaikki ovat yksimielisesti sen todenneet ja kun eduskunnan sivistysvaliokunnan, voi sanoa, kaikki merkittä- vät puolueet, paitsi vasemmistoliiton edustaja, joka ei ilmeisesti ole ollut silloin paikalla, kun tätä on allekirjoitettu, ovat tämän aloitteen taka- na, niin mielestäni valiokunta voisi hyväksyä tä- män odottamatta hallituksen esityksiä ja tällä ta- valla saattaa opiskelijoiden asiat ajanmukaiselle ja asialliselle tasolle. Eihän tässä ole valtioneulo- udestakaan kysymys.

³ **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Olen samaa mieltä aloitteen sisällöstä, lakitekstin 7 b §:n muutoksesta, mutta perusteluiden osalta ja erityisesti ed. Korteniemen esittämistä peruste- luista olen hieman eri mieltä.

Ed. Korteniemi sanoi, että opiskelijoilla ei ole ollut riittävästi tietoa näistä asioista. Kun alku- vuodesta käytiin edellinen keskustelu tästä asia- sta, niin sen jälkeen, kun eduskunnassa oli asiasta runsaasti keskusteltu, useat opiskelijat, joiden kanssa keskustelin ja joille takaisinperintää oli tullut, myönsivät, että he olivat olleet täysin tie- toisia siitä, että heille tulee takaisinperintää. Yl- lätyks oli ehkä takaisinperinnän suuruus, mutta juuri silloin he tarvitsivat rahaa ja ajattelivat, että heillä on sitten työssä ollessaan enemmän varaa maksaa, ja nyt monet heistä ovat työelämässä.

Kun olen tätä asiaa myös Kelan puolella Kelan valtuutettuna selvittänyt, niin Kela on lähettänyt jokaiselle opiskelijalle asiasta tiedotteen, jossa kohtuullisen selkeäsanaisesti on kerrottu se, paljonko kunakin kuukautena voi ansaita. Nyt jotkut ovat loukkaantuneet siitä, että ei ole niin selkeäsanaisesti eikä ehkä kahden kolmen paperin liuskalla kerrottu, kumpi on edullisempaa, takaisinperintä vai näiden opintotukien palauttaminen ajoissa. On loukkaannuttu siitä, että ei ole ikään kuin pystytty tätä järjestelemään, kumpi on edullisempaa maksaa. Totta kai on varmasti myös niitä opiskelijoita, jotka eivät ole huomanneet, että näin on käynyt.

Mutta aikaisempi järjestelmä, niin kuin ed. Korteniemi hyvin muistaa, vasta älytön oli. Siinä jouduttiin jatkuvasti takaisinperintöihin kuukausittaisen tarkastelun vuoksi. Nyt kun siirryttiin vuosittaiseen tarkasteluun, silloin ei voi olla kuukausitarkastelua, jos ollaan vuosittaisessa tarkastelussa. Silloin myös opiskelijan itse täytyy katsoa vuosittaista tuloa. Hän pystyy kyllä laskemaan sen. Se taulukko on hyvin selkeä siitä, paljonko hän saa ansaita. Varmasti kaikki opiskelijat, jotka ovat joutuneet takaisinperintään, eivät ole niitä, joille tämä tulo on tullut joulukuussa. Se on ongelmallista, jos tulo tulee joulukuussa ja vielä joulukuun aikana ei tiedä, paljonko kaiken kaikkiaan on vuosituloja. Mutta jättämällä nostamatta joulukuun opintorahan, opintotuen, olisi voinut välttyä monta kertaa takaisinperinnöiltä.

Jos täällä joku on huolestunut siitä, että jollekin on tullut kymmenientuhansien takaisinperinnät, silloin tällä henkilöllä on pitänyt olla vähintään sadantuhannen markan vuositulot ja kuitenkin hänen on täytynyt opiskella kokopäiväisesti samalla. Kyllä tällaisen henkilön, joka kykenee samanaikaisesti kokoaikaisesti opiskelemaan ja työskentelemään niin, että hankkii 100 000 markkaa, täytyisi myöskin olla niin fiksu, että hän ymmärtää, että varmaan tässä tulee takaisinperintää.

Täytyy muistaa, että kysymys on tarveharkintaisesta etuudesta, jossa kaikkein suurimpia kärsijöitä eivät ole ne, joilla on paljon palkkatuloja. Suurimpia kärsijöitä opintotuessa kaiken kaikkiaan ovat ne, joilla ei ole mahdollisuutta käydä ollenkaan töissä tai jotka haluavat opiskella täysipainoisesti eivätkä halua käydä työssä opiskelun aikana. He joutuvat elämään kaikkein pienimmällä opintotuella, heillä ei ole muita tuloja. Eri-

tyisesti ne opiskelijat, joiden vanhemmat ovat työttöminä tai muuten pienituloisia tai eivät jostakin syystä pysty rahoittamaan lapsensa opiskelua, ovat kaikkein heikoimmassa asemassa tänä päivänä. Toivoisin, että myös heistä tässä salissa joskus kannettaisiin huolta eikä ensisijaisesti niistä, joille on tullut kymmenientuhansien takaisinperinnät eli joilla on ollut todella suuret tulot. Sen pystyy laskemaan, kuinka suuret tulot opiskelijalla on pitänyt olla, jos kerta tulee kymmenientuhansien takaisinperintä. Se johtaa siihen, että hyväksytään sellainen laskelmointi, milloin opintotuet kannattaa nostaa loppuun asti.

Miksi takaisinperintäjärjestelmä on tällainen kuin on? Totta kai ensisijaisen järjestelmänhän pitää olla sellainen, että se on edullisempi, jos opiskelija palauttaa, koska eihän takaisinperintäkään mitään ihan vaivatonta Kelallekaan ole. Eli ensisijaisen järjestelmän pitää olla sellainen, että takaisinperintöjä ei synny.

Nyt minä toivon, että tämän lakialoitteen tyyppinen esitys tulee hallituksesta ja että asia voidaan hoitaa tällä tavalla, ettei näiden vuoden 99 tukien kohdalla synny samanlaista tilannetta kuin on ollut vuoden 98 tukien kohdalla. Toivon todella, että opetusministeriö tekee tämän kahden kuukauden palautusajan muutoksen, eli helmikuun loppuun asti, koska sen pitempi sen ei myöskään pidä olla, koska se saattaa taas johtaa siihen tilanteeseen, että opiskelijalla ei olekaan sitten enää rahaa esimerkiksi seuraavana kesänä palauttaa tukea, vaikka hän olisi ajatellutkin ensin, että hän sitten palauttaa, kun hän pääsee seuraavana kesänä kesätöihin. Voi olla, että kesätöitä ei välttämättä olekaan tai opiskelija sairastuu tai jokin muu syy tulee, että hän ei voi työskennellä. Sen vuoksi, kun verottajaa varten tietojen kuitenkin pitää olla tammikuun loppuun mennessä periaatteessa, on kohtuullista, että helmikuun loppuun mennessä jokainen tietää, paljonko hän on ansainnut edellisenä vuonna.

Toivon nyt, että kaikki opiskelijat ja muutkin Kelan asiakkaat, yleensä etuuskien saajat, lukevat tarkasti ne kirjeet, jotka heille kotiin tulevat, ja katsovat, onko niissä heitä koskevia säännöksiä.

4 **Ossi Korteniemi /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nyt ihmettelen vain ed. Huotarin puhetta, kun hän ensiksi sanoi, että hän yhtyy täysin tähän lakialoitteeseen ja sen jälkeen hän piti sitten hyvin pitkät puheet tavallaan syyt-

täen opiskelijoita, syyttävässä sävyssä. Onko hän unohtanut sen keskustelun, mikä helmikuussa käytiin? On nimittäin tosiasia, että opiskelijat olivat hyvin huolestuneita siitä tilanteesta. Se johti siihen, että monet joutuivat menemään ansiotyöhön ja opinnot viivästyivät. Tosiasia on myöskin se, että oli paljon opiskelijoita, jotka eivät olleet riittävästi selvillä näistä säännöksistä. Kun näin on päässyt tapahtumaan, silloin varmaan ohjeistuksessakin on ollut puutteita.

Toivottavasti tämän jälkeen tässä asiassa päästään parempaan järjestykseen ja myöskin lakia muutetaan sillä tavalla, että määräaika ei pääty vuoden lopussa, vaan että siihen tulee esimerkiksi kahden kuukauden lisäys, jolloin on mahdollisuus tietää, paljonko tuloja loppujen lopuksi on tullut edellisenä vuonna ansiotöistä. Silloin palautussumma muodostuu oikeaksi ja palauttaminen tapahtuu riittävän ajoissa.

⁵ **Anne Huotari /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Nyt ed. Korteniemi vääristeleee sanojani. En missään tapauksessa syyttänyt, vaan kerroin, että minun mielestäni on ollut mahdollista tietää ja erityisesti niiden opiskelijoiden, joilla on suuret takaisinperinnät, olisi pitänyt tietää, koska aikaisempi järjestelmä oli sellainen, joka aiheutti hyvin nopeasti takaisinperinnän jo paljon pienemmistä tuloista. Nimenomaan sanon sen vielä, että nämä, jotka ovat pystyneet työskentelemään paljon ja opiskelemaan samaan aikaan, ovat varmaan niin fiksuja, että osaavat lukea myös Kelan lähettämän kirjeen plus että Kela on tiedottanut asiasta lukemattomien muin keinoin. Sen voi ed. Korteniemi selvittää myös Kelalta, paljonko on tiedotettu. Minä muistaakseni toimitin myös sivistysvaliokunnan jäsenille tietoa siitä, mitä kaikkea asiassa on Kelan puolelta tehty.

⁶ **Unto Valpas /vas**: Arvoisa puhemies! Toteaisin ensinnäkin ed. Manniselle, että olin kyllä valiokunnassa paikalla. Tämä täytyy todeta sen takia, ettei tule aiheetonta valiokuntapoiissaoloa. En pannut paperiin nimeäni sen takia, etten ollut perehtynyt asiaan riittävästi. Tässä talossa on kokemuksia jo siitä, että kun panee nimensä paperiin, johon ei ole perehtynyt, sitä voi joutua katuun tai jopa vetämään nimensä pois. Tämän takia en siinä tilanteessa voinut nimeä panna.

Mutta nyt on syytä asiaan palata ja todeta, että takaisinperintään liittyy ongelmia. Ne eivät ilmeisesti selviä, ellei tehdä tämän kaltaista väliaikaista lainmuutosta, aivan niin kuin aloitteessa esitetään.

Hallitus on luvannut selvittää opintotukisotkua, muun muassa ministeri Lindén täällä antoi näin ymmärtää, mutta näyttää siltä, että sieltä ei tule apua nimenomaan tähän ongelmaan, mikä nyt on esillä. Sen takia asia on hoidettava eduskunnasta käsin. Opiskelijat eivät ole missään tapauksessa syyllisiä näihin sotkuihin, joita täällä selvitetään. Täällähän tämä järjestelmä on tehty ja luotu.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys maakaasumarkkina-laiksi

Mietintöjen pöydällepano

Hallituksen esitys HE 134/1999 vp

Talousvaliokunnan mietintö TaVM 8/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

7) Hallituksen esitys laeiksi palkkaturvain 9 §:n ja siviilipalveluslain muuttamisesta

Mietintöjen pöydällepano

Hallituksen esitys HE 19/2000 vp

Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan mietintö TyVM 3/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna perjantaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan kello 22.52.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio
